

**T.C.
YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ**

MİLLİ ŞEF DÖNEMİNDE TÜRKÇÜLÜK HAREKETLERİ

CEMİL TOPAL

**Danışman
Prof. Dr. Cemil Öztürk**

**Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
Yüksek Lisans Programı**

İSTANBUL, 2014

**T.C.
YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ**

MİLLİ ŞEF DÖNEMİNDE TÜRKÇÜLÜK HAREKETLERİ

CEMİL TOPAL

**Danışman
Prof. Dr. Cemil Öztürk**

**Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
Yüksek Lisans Programı**

İSTANBUL, 2014

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖZET.....	v
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Kavramsal Çerçeve	1
1.1.1. Türkçülük Kavramı.....	1
1.1.2. Turancılık Ve Türkçülük Arasındaki Farklılıklar.....	4
1.2. Türkçülük Hareketinin Kökenleri	5
2. MİLLİ ŞEF DÖNEMİNDE SİYASİ KONJONKTÜR VE TÜRKÇÜLÜK HAREKETİ	14
2.1. İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye.....	14
2.1. İkinci Dünya Savaşı İlk Yıllarında Almanya'nın Etkisi ve Türkçülüğün Yükselişi	17
2.2.1. Alman Nüfuzunun Artması.....	17
2.2.2. Türkçü Hareketin Güçlenmesi	19
2.2.3. Kafkaslarda Alman Desteği ile Türk Devleti Kurma Çabaları.....	21
2.3. Türkiye'nin Tarafsızlık Politikası ve Türkçü Hareket	29
3. TÜRKÇÜ HAREKETİN ÖNCÜLERİ VE TARAFTARLARI	37
3.1. Nihal Atsız.....	37
3.2. Reha Oğuz Türkkkan	43
3.3. Zeki Velidi Togan	46
3.4. Rıza Nur	47
3.5. Nihal Atsız ve Reha Oğuz Türkkkan Çekişmesi.....	51
3.6. Türkçü Harekette Akademisyen, Öğretmen ve Öğrenciler.....	53
3.7. Türkî Göçmenler.....	59
4. TÜRKÇÜ YAYINLAR.....	64
4.1. Süreli Yayınlar	64
4.1.1. Atsız Mecmua.....	64
4.1.2. Orhun Dergisi	65

4.1.3. Ergenekon.....	65
4.1.4. Bozkurt	66
4.1.5. Çınaraltı	66
4.1.6. Gökbörü	67
4.1.7. Kopuz	67
4.1.8. Millet	68
4.1.9. Tanrıdağı	68
4.1.10. Yurt İçindeki Diğer Dergiler	69
4.1.11. Yurt Dışındaki Yayınlar	69
4.2. Diğer Eserler	69
5. II. DÜNYA SAVAŞI SONA ERERKEN DEĞİŞEN KONJONKTÜR VE TÜRKÇÜLÜĞÜN ZAYIFLAMASI	71
5.1. Nihal Atsız – Sabahattin Ali Davası	71
5.2. İnönü ve Hükümetin Tutumu	73
5.3. Irkçılık/Turancılık Davası ve ‘Tabutluk’ Olayı	76
5.4. Türkçü Hareketin Zayıflaması	78
6. SONUÇ.....	80
7. EKLER.....	82
Ek -1: Papen’in Alman Dışişleri Bakanlığı’na Yazdığı Mektup.....	82
Ek -2: Türkçü Yayınlar	85
8. KAYNAKÇA	92
9. ÖZGEÇMİŞ - AFŞİN CEMİL TOPAL.....	98

ÖNSÖZ

19 yüzyılda filizlenen ve 20. yüzyılın başlarında sistematik bir düşünce haline gelen “Türkçülük” hareketleri Milli Şef Döneminde İkinci Dünya Savaşı yıllarına denk gelmektedir. Savaş yıllarının getirdiği olağanüstü koşullar Türkiye’nin iç dinamiklerine özellikle Türkçü hareketin artmasına neden olacaktır.

Bu çalışmada amacım, hem Milli Şef dönemindeki Türkçülük hareketlerini ortaya koymak hem de bu hareketin önderlerinin devlet yetkilileriyle olan ilişkilerini analiz etmektir. Bu bağlamda dış faktörlerinde önemli bir etkisi olduğu görülmektedir. Özellikle Almanya’nın Türk hükümetiyle ve Türkçü liderlerle olan ilişkileri çok fazladır. Bu yüzden Almanlarla olan ilişkiler sebep-sonuç bağlamında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Öncelikle bu konu hakkındaki temel kitaplar ve makaleler incelenmiştir. Bu kitaplar ve makaleleri incelerken İSAM (İslam Araştırmaları Merkezi) ve Yeditepe Üniversitesi Kütüphanesinden istifade ettim. Ayrıca bu konu ile ilgili dönemin gazete ve dergilerini araştırdım. Özellikle Taksim Atatürk Kitaplığından bu bağlamda çok faydalandım.

Yaptığım bu araştırmalar ve çalışmalar sonucunda tezi giriş, üç ana bölüm ve sonuç şeklinde yazmaya çalıştım.

Tez konum belli olduktan sonra, başlangıç evresinden bitmesine kadar yol gösteren danışmanım Prof. Dr. Cemil Öztürk’e teşekkürü bir borç bilirim. Yüksek lisans eğitimim boyunca her dersini keyifle takip ettiğim değerli hocam, Prof. Dr. Tülay Alim Baran’a müteşekkirim. Her konuda bizlere örnek olan, görüş ve tavsiyelerinden her zaman faydalandığım Enstitü Müdürümüz Dr. Edip Başer’e çok teşekkür ederim. Bu tezin hazırlanmasında maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen aileme de minnettarlığımı ifade etmek isterim.

Mart 2014

Cemil Topal

ABSTRACT

Following the Turkish National Movement, out of border seeking ended by the former rulers who had to defend Anatolia as Turkish homeland. They strongly believed that it was not true if they were interested in other Turks and Muslims out of Turkish borders.

By the Second World War years, these political notions had gradually been changed. After the Nazis ceased fire against Soviet Front in 1941, German Foreign Ministry tried Pan-Turkish notions affected by various ways. One of the German war strategies was to affect the Turks in Soviet Union by supporting them in order to fight against the Soviet state. Some anti-Soviet institutions in Europe which were accepted natural partner, were organized by German Foreign Ministry. Moreover, the Nazis established good relations both with Pan-Turkish groups in Turkey and with Turkish rulers in order to enter Turkey into war sided with axis powers.

Turkish Movement at this time period, was a diplomatic tool by National Chief (Ismet Inonu) to keep country out of war

My subject of this thesis, "Turkish Movements in the time of National Chief" will try to answer these discussions. Moreover, Pro-Turkish leaders' acts - notions and their clashes against opposers will be analyzed with the framework of cause-effect relations.

Key Words : Turkish Movements, National Chief (Ismet Inonu), Second World War, Germany.

ÖZET

Türkiye’de Milli Mücadele ve sonrasında sınır dışı arayışlara son verilmişti. Anadolu’yu bir Türk yurdu olarak savunmak durumunda kalan o günün yöneticileri, dış Türklerle ve diğer Müslümanlarla siyasi bakımdan ilgilenmenin doğru olmayacağını düşünerek hareket etmişlerdi.

II. Dünya Savaşı yıllarında, dönemin koşulları göz önüne alınarak bu siyasi bakış değişmeye başladı. Nazi Almanyası’nın 1941 yılında Sovyetler Birliği’ne savaş açmasından sonra Alman Dışişleri Bakanlığı, Türkiye’deki Pan-Türkçü duygulardan yararlanmak için çeşitli yollar denemiştir. Alman savaş stratejisinin boyutlarından biri, Sovyetler Birliği’ndeki Türk kökenli etnik grupların Sovyet yönetiminden kurtulma umutlarını yeniden uyandırmaktı. Avrupa’daki bir takım anti-Sovyet kuruluşlar, Alman Dışişleri Bakanlığı tarafından doğal müttefikler olarak kabul edilmiş bulunuyorlardı. Bu arada Nazi Almanyası, Türkiye’yi Mihver devletlerinin tarafına çekmek amacıyla hem Türkiye’deki Türkçü çevrelerle, hem de Türk dış politikasına yön veren kesimlere yanaştı.

Bu dönemdeki Türkçülük hareketleri, Milli Şef’in savaşa katılmama ya da tarafsızlık durumunu korumak için bir süre diplomatik manevralarında kullandığı bir araç haline geldi.

Tezimin konusunu oluşturan “Milli Şef Döneminde Türkçülük Hareketleri” bu dönemin olaylarına (iç ve dış nedenleri karşılaştırmalı) bir cevap arayacaktır. Ayrıca Türkçülük akımının fikir önderlerinin yaptıkları icraatlar ve hem kendi içlerinde hem de karşıt gruplarla olan çatışmaları neden-sonuç ilişkisi içinde analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türkçü Hareketler, Milli Şef (İsmet İnönü), 2. Dünya Savaşı, Almanya

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırma konusunun daha iyi anlaşılması için gerekli ön bilgilere yer verilecektir. Bu bağlamda ilk olarak araştırmanın temel kavramları açıklanacak, ikinci olarak ise Türkçülük hareketinin tarihsel gelişimi irdelenecektir.

1.1. Kavramsal Çerçeve

1.1.1. Türkçülük Kavramı

Türkçülük ya da Türk milliyetçiliği, yakın tarihin siyasi gelişmelerini derinden etkilemiş hatta zaman zaman şekillendirmiş önemli bir akımdır.

Milli Şef döneminde, dış Türklerle yakın ilişki kurulmasını isteyenlerin hepsinin üzerinde birleştikleri bir Türkçülük tarifi bulunmamaktadır. Bu yıllarda Türkçülük kavramına yüklenen anlam, dış Türkler meselesine bakış açısını göstermektedir. Tarafların bu kavramı tarif ederken kullandıkları içerik dış Türklerle yakından ilgilenmek gerektiğini savunanlarla diğerleri arasındaki farklılığı ortaya koymaktadır. Dış Türklerle yakından ilgilenmek gerektiğini savunan grup, Türkçülüğü, henüz tam tarif edilmeyen bir ideal olarak ortaya koyuyordu. Bu yaklaşımı savunanlar, genel olarak, şimdi savunulan Türkçülüğün geçmiştekinden farklı olduğunu iddia ediyorlardı. Bu çevrenin mensuplarından bazılarına göre Türkçülük ile milliyetçilik aynı anlamı taşıyorlardı.¹

II. Dünya Savaşı yıllarında Türkçülük ile milliyetçiliğin birbiri ile aynı anlamı taşıyan kavramlar olduğunu savunanlardan birisi de H. Emir Erkilet² idi. Erkilet'e göre, "*mahalli ve kabilevi milliyetçiliğin tekamülü irki ve kavmi milliyetçilik*" idi ve buna "Türkçülük" denirdi. Tatarcılık, Özbekçilik, Azericilik gibi kabilecilik yapanlar "tam Türkçü" değillerdi. "*Çünkü Türkçülük, milliyetçiliğin ikinci mütekmil şekil ve safhasını*" teşkil ediyordu. "*Türkçülüğün programında dil meselesi*" başta geliyordu. "Türklerin yazı dilini birleştirmek Türklüğü yarı birleştirmek" demektir. "Türkçülük programı," bütün Türkleri ilgilendirecek bir "vasıf ve şümulde" olmalıydı ve "tarih, an'ane, dil, ahlak ve adetlerden mülhem olması" gerekiyordu.³

Dış Türklere yakın bir politika izlenmesi gerektiğini savunan grubun önde gelenlerinden Nihal Atsız, hem Mayıs 1943'te yayınlanan **Türk Sazı** dergisinin baş

¹ Süleyman Tüzün, **İkinci Dünya Savaşında Türkiye'de Dış Türkler Tartışmaları (1939-1945)**, İstanbul 2005, s. 123.

² Emekli General

³ H. Emir Erkilet, "Türkçülük Programı II", **Çınaraltı**, Sayı 27, 7 Şubat 1942, s. 4.

yazısında, hem de **Orhun** mecmuasının Ekim 1943 tarihli sayısındaki başyazısında Türkçülüğü aynı kelimelerle tarif etmişti. “*Türkçülük, büyük Türkelinde Türk uruğunun kayıtsız-şartsız hakimiyet ve istiklali ile Türklüğün her yönden bütün milletlerden ileri ve üstün olması ülküsüdür.*”⁴

Reha Oğuz Türkkan’a göre ise Türkçülük;

“Türk soyunun kabiliyetindeki üstünlüğe inanmak ve bu üstünlüğü bütün Türklük için her sahada ve daima daha fazla yükseltmek gayesiyle gereken prensipleri gütmeye ve bu uğurda kudretimizin, enerjimizin son zerresine kadar çalışmayı emreden bir ülkü [idi].”⁵

Türkkan, Türkçülerin hepsini bir gruba koymuyor, kendi çevresini “Tam Türkçüler” olarak ayırıyordu. Tam Türkçüler, “*Türkçülerin Türk ırkından ötürü Türk olmadıklarını milliyetçilik, savaşçılık, cemiyetçilik, disiplinli demokrasi prensiplerini tam olarak götüükleri için*” Türkçü oluyorlardı.⁶ Türkkan’ın “Tam Türkçüler” diye tanımladığı kişiler Ergenekon-Bozkurtçular olarak da adlandırdığı kişilerdi. Başta kendisi olmak üzere, **Ergenekon** ve **Bozkurt** mecmualarında yazı yazan grup ile bu yazıları takip edip benimseyen kişiler bu tanımın kapsamı içine giriyorlardı.

Reha O. Türkkan, Türkçülüğünü ve amaçlarını da şöyle açıklıyordu :

“bende en müfrit Turancılar kadar Türk Birliği bakımından, bu ülkünün, en müfrit şekline taraftarım ve ‘muhtariyet’ ‘konfederasyon’, ‘sade Oğuz Türkmen Birliği’ ‘sade kültürü gören Promete, gibi teşekküllere aleyhtarım. Bence, madem ki bir tek Türk milleti vardır; öyleyse bu milletin dağınık kolları, Özbek, İdil, Urallı, Kırım, Kırgız, Türkmen, Azerbaycanlı, Kara Kalpak gibi farklar gözetmeyerek, kati surette tek Millet ve tek Devlet halinde birleşmeli, 60 milyon Türk, ay yıldızlı Türk bayrağının gölgesi altında birleşmelidir. Ve bu birliği de, tek hür Türk parçası olan, Türkiye yaratacaktır.”⁷

Türkçülüğü Anadolu sınırları içinde arayıp tarif edenler ise Türkçülüğün, dış Türklerle yakın ilişki kurmak için bir ideal olarak ortaya atılmasına karşı idiler. Bu açıdan, II. Dünya Savaşı yıllarında Türkçülere ılımlı veya sert eleştiriler de gelmişti. Örneğin Remzi O. Arık, daha 1940 yılının Ocak ayında, Türk tarihinden bahsettiği yazısında “*ideali yuğuran*”, *idealin adını koyan hayattır, hayal değil*” diyerek hayalciliğe karşı çıkıyordu. Arık yazısında, İslamcılık, Osmanlıcılık, Turancılık sonunda Anadolu’nun dolayısıyla Anadoluçuluğun tarihi bir zorunluluk olarak ortaya çıktığını savunuyordu.⁸ N. Sami Banarlı’nın “*eski ve muazzam Türk*

⁴ Nihal Atsız, “Türkçülük” **Orhun**, Sayı 10, 1 Eylül, 1943, s. 1.

⁵ Reha O. Türkkan, **Türkçülüğe Giriş**, Ankara 2000, s. 104.

⁶ Reha O. Türkkan, “Türkçülük Deyince Ne Anlarız?, Tarif ve Prensipler”, **Bozkurt**, Yıl 2, Sayı 4, Temmuz, 1940, s. 89.

⁷ Türkkan, **Türkçülüğe Giriş**, s. 113.

⁸ Remzi, O. Arık, “*Köylerimiz ve Köycülüklerimiz,*” **Çığır**, Yıl 8., C. 8, 1940, s. 4-5.

imparatorluklarının en şerefli bir istiklal mirası olan bugünkü Türkiye'nin kendi içinden büyüyüşü yolunda çalışmak, günün en ma'kul Türkçülüğüdür.”⁹

Türkçülük kavramının dış Türklerle yakın ilişki kurulabilecek temellerle tanımlanmasına en şiddetli saldırılar ise 1942 yılı Mart ayından itibaren, Abidin Nesimi ile A. Hamdi Başar'dan geldi. Bu yazarlar, **Yeni Yol**, **Yeni Ses**, ve **Barış Dünyası** mecmualarında yayınlanan yazıları ile Türkçülüğe karşı çıktılar. Abidin Nesimi, **Yeni Yol** mecmuasının Türkçü olmadığını ve Türkçü olmamasının sebeplerini şöyle açıklamıştı:

Almanya'da Almancılık, Fransa'da Fransızcılık, İngiltere'de İngilizcilik nasıl bir mana ifade etmezse, Türkiye'de de Türkçülük bir şey ifade etmez. Buna mukabil, İngiltere'de İrlandacılık, Hindistan'da Hintçilik... Osmanlı İmparatorluğunda Türkçülük bir mana ifade eder. Zira oralarda bir istiklal ve azlıklar meselesi mevzubahistir.¹⁰

Abidin Nesimi, 1943 yılı ortalarından itibaren Türkçülüğe daha şiddetli saldırmıştır. Ona göre Türk ırkından ve Türk milletinden olmayan Türkçü olamazdı:

Polonyalı Costantin Boreski, Mustafa Celaleddin, onun oğlu Enver Celaleddin, İskandinav Armtung, Nuri Bey, Bulgar Bulgaridis, Ahmet Vefik; Arnavut Şemo Fraşeri, Şemseddin Sami; Yahudi Moiz Kohen (Tekin Alp), Kürt Ziya Gökalp ve Salamon Efendinin torunu Halide Edip ile beraber Türkçülüğün temellerini atmışlardı.¹¹

Abidin Nesimi, bu tabloya bakarak *“Türkçülük bizde bir ideal değil bir motif olarak kullanılmıştır.”* Yargısını öne sürmekteydi. Abidin Nesimi kendi Türkçülüğünün ise Atatürk-İnönü çizgisine oturduğunu ifade ediyordu.

“Hakiki Türkler şerefle dolu tarihlerinin, inkılapçı verasetini Atatürk-İnönü hareketi ile isbat ettiler. Atatürk-İnönü'cüler Türk ve Türkçü olduklarını beyan ettikleri zaman bir gizli niyetleri yoktur, zira onlar en müşkül anlarda bile Misak-ı Milli ile düşündüklerini dünyaya meydan okur şekilde ilan ettiler. Artık herkes şuna iman edebilir : Biz Türküz ve Türkçüyüz derken Antiempyralist, yurt ve toprak bütünlüğünde taviz kabul etmeyen hürriyet ve hükümdarlıkta tesamüh bilmeyen diğer ırk ve halkçılığımızı kastediyoruz. Bu da Atatürk ve İnönü'nün şiar sözlerinde barizdir, partimizin genel karakterinde ise mahfuzdur.”¹²

Savaşın sona erdiği 1945 yılında yayınlanan bazı kitaplarda Türkçülükle ilgili tanımların içeriklerindeki büyük farklılık dikkat çekmekte idi. Artık bu tanımın içine “insan hakları” ve “demokrasi” gibi güncel ve savaşı kazanan devletlerin önem verdiklerini açıkladıkları, savaştan sonra kurulacak yeni dünyada toplumlara egemen

⁹ Nihad S. Banarlı, “Büyük Ülküler ve Küçük İdealistler”, **Orhun**, Sayı 3, Aralık 1943, s. 4.

¹⁰ Abidin Nesimi, “Nazari Esaslarımızın İzahı”, **Yeni Yol**, Yıl 1, Sayı 3, 4 Mart 1942, s. 8

¹¹ Abidin Nesimi, “Türkçülük” **Yeni Ses**, C. 4, No: 1-12 Temmuz 1943, s. 2.

¹² Abidin Nesimi, “Türkçülük”, s. 4. **Yeni Ses**, C. 4, No: 1-12 Temmuz 1943, s. 4

olacak olan kavramlar da karışmaktaydı. Bu tariflerde Türkçülüğün “insani” olduğu vurgulanıyordu.¹³

1.1.2. Turancılık Ve Türkçülük Arasındaki Farklılıklar

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde ortaya çıkan ve Anadolu’yu merkez alan Türk milliyetçiliği olgusu 1930’larda Nihal Atsız ve arkadaşları tarafından farklı bir çizgiye kaymıştır. İkinci Dünya savaşı sırasında Türkçü akım içerisinde kamuoyunun dikkatini en fazla çeken yön, bütün Türk halklarının birliğinin idealize edilmesiydi. Birçok Sovyet Cumhuriyeti’nde çoğunluğu oluşturan bütün Türk asıllı halkların siyasal birliğini amaçlayan Türkçü akımın, dönemin Türk dış politika ilkeleriyle çelişki içindeydi. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün rehberliğindeki CHP yönetiminin temel kaygısı, her iki savaştan kampın baskıları karşısında savaşa girmekten kaçınmaktı ; buna karşılık Alman hükümeti ve Ankara’daki Alman büyükelçiliği, Sovyetler Birliği ile Almanya arasında savaş başladıktan sonra, Türkiye’deki Pan-Türkçü eğilimleri Sovyetler Birliğine karşı propaganda malzemesi olarak kullandı. Türkçü akım, Türkiye’nin Nazi Almanyası’yla ittifak kurarak Sovyetler Birliği’ne karşı savaşa girmesini Türk hükümetinin mutlaka atması gereken bir adım saymışlardı. Türk hükümetinin Türkçü akıma karşı tutumu, savaşın kendine özgü seyrine ve ortaya çıkabilecek ihtimallere göre değişiklik gösterdi. Bu arada, Türkçü akımın taraftarları karşıt gruplar tarafından “İrkçı, Turancı,” olarak adlandırılıyordu. Almanya’nın Sovyet orduları önündeki gerilemesi kesinlik kazandıktan sonra, dış politika kaygılarıyla hükümet Türkçü grupları kovuşturmayaya karar verince, resmi çevreler de Türkçü akımı aşağılayıcı “Turancı” terimiyle kavramını kullanmaya başladı.¹⁴

Turancılık, Osmanlı topraklarında belirlemeye başladığı biçimiyle Pan-Türkçülükten daha geniş bir coğrafi alanda yaşayan çeşitli halkların birliğini ifade ediyordu. Ancak İkinci Meşrutiyet’ten sonra Turancılık ile Pan-Türkçülük terimleri eşanlamlı olarak kullanıldı. Popüler kullanımda Turancılık terimi, Pan-Türkçülük terimine göre daha simgesel ve duygusal anlam taşıyordu. 1940’lara doğru Türkiye Cumhuriyeti’nin siyasal sınırları dışında yaşayan Türki halklarla ortak tarihsel, etnik kökenlerden söz edildiğinde genellikle “Turani” terimi kullanılıyordu. Turancılık teriminin yaygın biçimde kullanılması sadece Türk diline özgü değildi. Yabancılar da her iki dünya savaşı sırasında Alman yetkilileri ve yazarları, “Turancılık” ve “Turani” terimlerini gayet rahatça kullanıyorlardı.

¹³ Türkkan, **a.g.e.**, s. 128.

¹⁴ Bu olaylar tezin giriş kısmında detaylı şekilde anlatılmıştır. Bkz, Günay, G. Özdoğan, **Turan’dan Bozkurt’a Tek Parti Döneminde Türkçülük (1931-1946)**, İstanbul 2001. s. 27.

Turan aslında eski bir İran efsanesinde geçen Farsça bir sözcüktür. Bu sözcük, eski Sovyet Türkistan'ına tekabül eden, İran ve Afganistan'ın kuzeyinden Aral Gölü'ne ve doğuda Çin Türkistanı'nın sınırlarına kadar uzanan bir coğrafi bölgeyi ifade eder. 19. yüzyılda özellikle Macaristan'da yapılan Türkoloji araştırmaları sonucunda "Turan" bütün Türki lehçe ve dillerin yanı sıra Fince ve Macarcayı kapsayan Ural-Altay dil ailesini ifade eden yeni bir anlam kazandı. Dönemin çeşitli popüler ırk sınıflandırmalarının da etkisiyle "Turani" terimi, yaklaşık iki bin yıl önce Orta Asya'da yaşadığı düşünülen bütün halkların ırksal kökenini belirtmek amacıyla kullanıldı. Asıl anlamıyla Turancılık Macaristan'da siyasal bir hareket olarak ortaya çıktı. 1905 yılında Macaristan'daki Pan-Turancılar, Budapeşte-Tokyo ve Kazan-İstanbul eksenleri doğrultusunda siyasal bir birlik kurma hayaline kapılmışlardı. Bir başka deyişle Turancılık, kavramsal olarak Türk asıllı halkların, Macarların ve Finlilerin birliğini içerir ve bu yönüyle Pan-Turancılıkla eşanlamlıdır.

"Turan" teriminin Türkçü hareket içerisinde yaygın olarak kullanılması, esas olarak Ziya Gökalp'in etkisiyle olmuştur. Gökalp için Turancılık, terimin özgün anlamında olduğu gibi Türki halkların dışındaki halklarla birlik anlamına gelmiyordu. Ziya Gökalp, Turan'ı "bütün Türki halkları kapsayan büyük Türkistan" anlamında kullanıyordu.¹⁵ Türkçülük konusunda yazdığı çeşitli eserlerin yanı sıra, popüler edebi ürünlerinin aracılığıyla "Turan"ı, bütün "Türkler" arasında neredeyse mistik bir bağ oluşturan efsanevi bir ülke anlamında yaygınlaştırdı. Dahası Turan, sadece tarihsel bir kökeni simgelemiyor, gelecekte bir gün gerçekleştirilecek bir ülkü anlamına geliyordu. Dolayısıyla 20. yüzyıldan bu yana çeşitli popüler kullanışta olduğu gibi "Turancılık" Türkçülük anlamına gelmiş ve bu sözcükler birbirlerinin yerine kullanılmıştır.

1.2. Türkçülük Hareketinin Kökenleri

Osmanlı İmparatorluğu'nda özellikle II. Meşrutiyet sonrasında gelişen Türk Milliyetçiliği konusundaki düşünce akımına "Türkçülük" denilmektedir. Bu akım, Cumhuriyet döneminde de aynı adla anılmış ve temel sistematliğini değiştirmekle birlikte süreklilik göstermiştir. Ancak, Türkçülükle asıl kastedilen II. Meşrutiyet dönemindeki düşünce hareketi olmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa'da yaygın hale gelmeye başlayan, milliyetçilik hareketleri öncesinde, içinde yaşayan çok sayıda etnik grup ve ulusu "millet sistemi" adı verilen bir yapı içinde örgütlüyordu. Bu sistem içinde topluluklar dini cemaatler

¹⁵ Ziya Gökalp, **Türkçülüğün Esasları**, İstanbul 2004, s. 23-26.

şeklinde beliriyordu. Yani, Osmanlı yönetimi açısından Yunan toplumu değil, Ortodoks milleti vardı.¹⁶

Ancak 1789 Fransız İhtilali sonrasında milliyetçilik fikirlerinin Avrupa’da yayılması ve Balkanlarda da etkili olmaya başlaması Osmanlı İmparatorluğunun, sorunlarına yeni ve çok önemli bir diğerini ekledi. Kısa sürede İmparatorluğun Hıristiyan unsurları arasında etkili milliyetçilik hareketleri görülmeye başlandı.

Yunan milliyetçiliği bağımsız bir Yunan ayaklanması ile neticelenince Osmanlı ülkesindeki unsurların bu alandaki faaliyetleri çok arttı. Kısa süre içinde, Yunan, Sırp, Romen milliyetçilikleri hızla gelişti. Bunları Bulgar milliyetçiliği ve daha sonra gelişen Arap milliyetçilikleri takip etti. Arap ve Arnavut milliyetçiliklerinin başlaması Osmanlı Devleti bakımından sorunun çok daha kritik bir evreye gelmiş olmasının kanıtıydı. Çünkü, Osmanlı İmparatorluğu’nun milliyet unsurunu bir kenara bırakarak dini açıdan yapmaya çalıştığı organizasyon artık Müslüman unsurlar açısından dahi problemler yaratmaktaydı. Nitekim, Prizren’de Arnavut alfabe kongresi, Müslüman, Katolik ve Ortodoks Arnavutların konu üzerinde birleşmelerini sağladı.¹⁷ Osmanlı yönetimi, özellikle Müslüman Arnavutların bu konudaki davranışını yorumlamakta güçlük çekmiştir. Ama, daha sonra bu kimselere Latin harfleriyle yazı yazmanın şer’an sakıncalı olduğu konusunda yapılan çeşitli telkinlere karşı onlar davranışlarından vazgeçmemişlerdir. Artık, bu kimseler için önemli olan çeşitli dinlere sahip olmanın ötesinde Arnavut olmaktı. Müslüman Araplar arasında da milliyetçilik hızla yükselmeye başlamıştı.¹⁸

Ancak gelişen bu milliyetçilik hareketlerine karşılık, imparatorluğun Türk unsuru bu duygudan uzak görünüyordu. Bu hareketin Türk unsuru içinde geç belirmesinin temel nedenleri, imparatorluğun çoğunluğunu oluşturan bu grubun onu sürdürmeyi ve kurtarmayı düşünen tek topluluk olmasıyla ümmet yapısının etkisinden kaynaklanmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküş süreci karşısında, kendi ulusal bağımsızlık çabalarına hız veren çeşitli unsurlara karşı, yalnızca Türkler imparatorluğu bir arada tutmak şeklindeki bir düşünceye sahip çıkmaktadır. Bu nedenle yönetim tarafından, geliştirilmeye çalışılan Osmanlılık, yani imparatorluk içinde yaşayan, fertlerin kendilerini bağlı buldukları etnik grubun tamamen üzerinde birer Osmanlı ferdi

¹⁶ Şükrü Hanioglu, “Türkçülük”, **Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi**, cilt 5, s. 1394.

¹⁷ Bilgin Çelik, **İttihatçılar ve Arnavutlar II. Meşrutiyet Döneminde Arnavut Ulusçuluğu ve Arnavutluk Sorunu**, İstanbul 2004. s. 8.

¹⁸ Hanioglu, **a.g.e.**, s. 1394.

olarak kabul etmeleri şeklindeki düşünce yalnız Türkler tarafından kabul edilip gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Bunun yanı sıra, İslam dininin milliyetten ziyade ümmet anlayışı üzerinde durması da Türklerin bu düşünceye yönelmesini frenleyen ikinci bir nedendi. Ancak, bu ikinci nedenin rolünü fazla abartmamak gerekir. Çünkü, aynı durumda bulunan Arap ülkelerinde milliyetçilik fikirleri Türklerden çok önce başlamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Türk unsurları, tüm unsurları Osmanlılık ideali etrafında toplamaya çalışırken, yurt dışındaki Türkler arasında milliyetçilik fikirlerinin etkili duruma gelmeye başladığını görüyoruz. Özellikle 1860'lardan itibaren Rusya'daki Müslümanlar arasında, Türk milliyetçiliği fikirleri yoğun ilgi görmeye başlamıştır.

Bu ilginin nedenini ise iki etkiye bağlayabiliriz. İlk olarak bu bölgede yaşayan Türkler için, bağlı buldukları milliyetin üzerinde yaratılmaya çalışılan bir Osmanlı ideali söz konusu değildi. Ve bu kimseler o bölgede azınlık olarak yaşadıklarından kendilerine çok daha kolay milliyete dayanan bir kimliği verebiliyorlardı. İkinci olarak, Rus Çarlığı, Osmanlı Devleti'ne nazaran Batı düşüncesine daha açık bulunduğu için, milliyetçilik fikirleri bu imparatorlukta çok daha etkin bir yayılım göstermekteydi ve Rus Çarlığı içinde yaşayan Türkler dışındaki gruplarda da (Finlandiyalılar, Polonyalılar gibi) yoğun milliyetçilik hareketleri görülmektedir. Nitekim, Osmanlı İmparatorluğu içinde ancak, Türk unsurunun ehemmiyetine değinme şeklinde bir yaklaşım başladığı zaman, Rusya'daki Türkler arasında bu fikir etrafında tartışmalar yapılıyor. **Ekinçi** ve **Tercüman** (Bahçesaray) gibi gazeteler bu şekilde yorumlayabileceğimiz düşünceleri yaymaya çalışıyorlardı.¹⁹

Osmanlı İmparatorluğu içinde Türkleri, milliyetçilik fikrine yöneltmekten alıkoyacak çeşitli nedenler bulunmakla beraber, Osmanlılık içinde Türk unsuruna ağırlık verme eğilimi de güçleniyordu. İlk olarak daha önce hiç üzerinde durulmayan bir konu, yani Osmanlı öncesi Türk tarihi tartışma konusu haline gelmeye başlıyordu. Bu konuda bilhassa Macar asıllı Türkologların çok önemli etkisi olmuştu. 1869'da Mustafa Celaleddin Paşa adında bir devlet adamı **Les Turcs Anciens et Modernes** [Eski ve Modern Türkler] adlı bir kitap yazmıştı. Bu kitap daha evvel Joseph de Guignes ve Arthur Lumsey David gibi yazarların üzerinde durduğu bir konuya değinen ve Osmanlı ülkesinde yayınlanan ilk kitap olmaktaydı. Celaleddin Paşa, kitabının büyük bölümünü modern Türklere ayırmakla birlikte, bu kavmin Osmanlılar öncesinde tarihte önemli roller oynamış olduğuna değiniyordu. Bu kuşkusuz, tarih yazıcılığında çok önemli bir değişimin göstergesiydi. Fakat, Paşa'nın asıl adının Constantin Borzecki oluşu ve Polonyalı iken Osmanlı düşüncesinin dışındaki milliyetçilik fikirlerine oldukça yakın bir çevreden kaynaklanan görüşlerden etkilenmesi

¹⁹ Ali Erol, "Türk Kültür ve Fikir Hayatında Ekinçi (1875-1877)", **Bilig**, Güz 2006, sayı 39.

nedeniyle eseri ortalama bir Osmanlı kitabı olarak kabul etmemiz bir hayli zordur. Ancak, yirmi yılı biraz aşkın bir süre sonra benzer tezleri Harbiye Mektebinde ders veren zabitlerden Süleyman Paşa'nın **Tarih-i Alem** (1876) adlı eserinde göreceğimiz ki, bu gerçek anlamda değişimin başladığını bize gösterecektir.²⁰

Bilhassa 1880 sonrasında günlük gazete ve dergilerde “Türk” kavramının eskisine nazaran oldukça farklı bir bağlamda kullanılmasına şahit olmaktadır. Gazetelerde, sık sık, “Türk millet-i necibesi” şeklinde sıfatların kullanılması bize bunu gösteriyor. 1898’de, daha sonra Selanik’te Osmanlı Hürriyet Cemiyeti’nin kurucuları arasında yer alacak olan Bursalı Mehmet Tahir Bey’in Türklerin Ulüm ve Fununa Hizmetleri adlı bir kitabı yayınladığı görülüyor. Mehmet Tahir Bey, eserlerini Arapça yazmış olmalarından dolayı Arap medeniyetinin sözcüsü olarak kabul edilen pek çok yazarın aslında Türk olduklarını ve ilmin gelişmesinde Türklerin çok önemli roller oynadıklarına işaret etmişti.²¹ 1900’de ise Necip Asım Bey’in Leon Cahun’un, Introduction al’Historie de’l Asie adlı eserinden geleneksel tarih kitaplarındaki bilgileri ekleyerek uyarladığı Türk Tarihi’nin ilk cildi neşrolundu. Bu kitap, Türklerin, Osmanlı öncesi tarihini ve Moğollar gibi, kavimlerle olan akrabalıklarını detaylı bir biçimde incelemesi bakımından son derece önemlidir.²²

Bütün bu gelişmeler son derece ehemmiyetli olmakla birlikte, Türk milliyetçiliği fikrini açık biçimde ortaya koymaktan çok imparatorluk içinde Osmanlı kavramına en fazla bağlanmış ve kendisine bunun dışında bir kimliği yakıştırmamış olan bu unsura ehemmiyet verilmesi fikri bu eserlerin ortak noktasıdır. Aynı dönemde, Türk yazarlar tarafından Osmanlı kelimesinin kullanımı ve olumlu yorumlanması Türk kelimesininkinden en az birkaç kat daha fazladır. Üstelik devlet yazışmalarında da Türk kelimesi çok nadir olarak ortaya çıkarken, Osmanlı kelimesi hep tercih edilmiştir. İmparatorluğun resmi dilinin de 1876 Kanun-i Esasi ile Türkçe olarak kabul edilmesi bu yönde bir gelişme olarak kabul edilebilir.

Benzer eğilimler, yurt dışında Jön Türkler tarafından yayınlanan muhalefet gazetelerinde de görülmektedir. Örneğin **Osmanlı** gazetesi ilk sayısında Sultan’a hitaben yazdığı bir arızada, Türk unsurunun iyi özelliklerine işaret ederek artık bu unsurun dahi isyandan başka bir çaresinin kalmadığını belirtiyor ve Türklerin tüfek içindeki kurşun gibi oldukları, kolay kolay yerlerinden kıpırdamadıkları fakat bir kere yola koyulduktan sonra da yol alabildikleri kadar gittikleri şeklindeki bir benzetmeyle konuyu kapatıyordu. Ancak, gerek ülke içinde gerekse yurt dışındaki

²⁰ Aydın Efe, Süleyman “*Hüsnü Paşa’nın Tarih Anlayışı*”, **Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2004, Sayı 9, s. 211

²¹ Hanioğlu, **a.g.e.**, s. 1395.

²² Nevzat Köken, **Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışları ve Tarih Eğitimi 1923-1960**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Isparta 2002, s. 12.

muhalefette her şeyin üzerinde bulunan bir Osmanlılık idealinin varlığından bahsetmemiz gerekir. Bu o kadar her şeyin üzerindeydi ki, Tunalı Hilmi gibi aslında Türk milliyetçiliği konusunda son derece ısrarlı olan kimseler bile yazılarında bu fikirlerini Osmanlılık lehine tekzip etmeden duramıyorlardı.

1878 Berlin Antlaşması'nın Makedonya ile ilgili hükümleri bu bölgede gelişmekte olan milliyetçilik hareketlerinin eylem boyutunu artırmaları sonucunu doğurmuştu. Özellikle, yabancı büyük devletlerin duruma müdahalesini sağlayabilmek amacıyla bölgedeki unsurların çete ve isyan faaliyetlerini büyük boyutlara vardırması dolaylı olarak Türk milliyetçiliği fikirlerinin gelişimine de tesir etmiştir.

Bir kere, Osmanlı ordusunun önemli bir bölümü bu bölgedeki çete faaliyetlerini önlemek için yoğun bir faaliyet gösteriyordu ve Türk kökenli subaylar isyan hareketleriyle iki hususu görmeye muvaffak oluyorlardı. İlk olarak, kendilerine büyük siyasal ideal olarak anlatılan Osmanlılığın tesirinin **Türk** unsuru dışındaki gruplarda ne kadar zayıf olduğu açıkça izlenebiliyordu. İkinci olarak ise, bu isyancıların kendi milliyetçi hareketleri uğruna nasıl bir mücadeleyi göze aldıklarını görmek Türk subaylarını derinden etkiliyordu. Nitekim, Kazım Karabekir, Kolağası Niyazi Bey gibi önemli simalar bize üzerlerinde doğan bu etkiyi anılarında naklediyorlar. Niyazi Bey, kendilerini en çok etkileyen olayın 1903 Bulgar ayaklanması ve bu ayaklanmanın arkasındaki milliyetçilik fikirleri olduğunu naklediyordu.²³ Gene bu dönemde, yurt dışında yayınlanan muhalif gazetelere, bu bölgedeki subaylardan gönderilen ve milli marş eksikliğinden duyulan utancı belirten yazıların bolluğu durumu teyit edici mahiyettedir.

Balkanlarda bu gelişmeler sürerken, 1904'te Mısır'da yayınlanan Türk adındaki bir gazetede, "Üç Tarzı Siyaset" adlı tefrikanın yayınlandığını izliyoruz. Tefrikanın yazarı, Rusya'dan, Osmanlı ülkesine göç etmiş ve Harbiye mektebinde okuduktan sonra fesatçılarla işbirliği yaptığı iddiasıyla, Trablusgarb'a sürülmüş ve oradan Paris'e kaçmış bir Jön Türk, Yusuf Akçura Bey'di.²⁴

Yusuf Akçura, ilk defa olarak bu makalede Osmanlı İmparatorluğu'nun önünde üç alternatif bulunduğu bahsederek bunlardan bir tanesinin de "ırk esasına müstenit(dayalı) Türk milliyetçiliği yapmak" olduğunu belirtmişti. Bu, sorunun ilk defa olarak bu derece açık biçimde ortaya konulmasıydı ve Osmanlıcı kanattan önemli tepkilere neden oldu. Kendisine cevap veren yazarlar, Osmanlılık idealinin üstünlüğüne ve bir unsurun kendi milliyetçiliğini yapmasının, imparatorluğun diğer unsurlarını da bu alanda teşvik edeceğini, dolayısıyla zaten sallantıda olan yapının bu

²³ Bkz. İhsan İlgar, **Hürriyet Kahramanı Resneli Niyazi Bey'in Anıları**, İstanbul 1975

²⁴ Bkz. Yusuf Akçura, **Üç Tarz-ı Siyaset**, Ankara 1991.

şekilde çökeceğini savundular. Ama, tartışma artık Türk unsuruna ağırlık verilmesi gibi bir eksenden çıkarak, tamamıyla bir milliyetçilik problemi şekline gelmiş bulunuyordu. Nitekim, Yusuf Akçura ve onunla aynı görüşleri paylaşanlar, kendilerine yöneltilen eleştiriler karşısında sessiz kaldırsa da yakın gelecek onların düşünce hayatında büyük ilgiyle karşılanmalarıyla neticelenecekti.

II. Meşrutiyet’le siyasal düşüncenin ani bir patlama göstermesi ve yurt dışındaki muhalefet gazeteleri sütunlarından çıkarak tüm kamuoyunda tartışılma başlanması kısa süre içinde en etkili olacak birisinin de ortaya çıkmasına neden oldu.

Daha 18 Aralık 1908’de aralarında Yusuf Akçura’nın da bulunduğu bir kadronun Türk Derneği’ni kurduklarını görüyoruz. İttihat ve Terakki de bu örgüte geniş ilgi duymakla birlikte, Meşrutiyet sonrasında yeniden canlandırılmaya çalışılan Osmanlılık ideali çerçevesinde böyle bir organizasyonla beraber hareket etmesinden çekindiği için bu alaka ortak çalışma şekline yönelmemiştir.

1911’de ise bir yandan Selanik’te yayınlanan **Genç Kalemler** mecmuasının bu yönde bir faaliyeti sürdürdüğünü diğer yandan ise 31 Ağustos 1911’de Türk Yurdu Cemiyeti’nin kurulduğunu görüyoruz. Kısa süre sonra bu cemiyet yeni kurulan Türk Ocağı adlı örgüte katılmıştır. Aynı grup bu kez, Türkçülerin yayın organı olarak Türk Yurdu adında, geniş kapsamlı bir dergiyi yayınlamaya başlamıştır. Bu derginin yazı kadrosu, düşünce hareketleri içindeki en geniş ve önemli kadrodur. Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, Ahmed Agayef, Mehmet Fuad Köprülü, Hüseyinzade Ali Bey, gibi yazarlarla dergi bir anda Osmanlı kamuoyunda tesir oluşturmuştur. Türk Yurdu incelendiğinde karşımıza çıkan ilk tema, Türklere, Osmanlılık dışında ulusal bir kimlik verme gayreti olmaktadır. Dergi, “Osmanlı Bayrağı altında şuursuz bir hayat geçirmekte olan Türklere” böyle bir şuur kazandırmayı birinci amaçları olarak ortaya koymaktadır. Bundan dolayı dergi Osmanlı öncesi Türk tarihinin, geleneklerinin, kurmuş olduğu devletlerin incelenmesi faaliyetlerine girişmiştir. Dergi, başta Leon Cahun olmak üzere çeşitli Türkolog ve müsteşriklerin bu alandaki eserlerini tefrikalar halinde okuyucularına sunmakta ve bunlar büyük bir ilgiyle karşılanmaktadır. Osmanlılık taraftarı yazarlardan, “Cengiz Hastalığı” adı verilen bir hastalığa yakalanmış oldukları yolunda eleştiriler alıyorsa da imparatorluğun Türk unsuru içinde büyük bir heyecan yaratılmaya muvaffak olunmuştur.²⁵

Türkçüler, milletleşmenin gayet doğal bir olgu olduğunu belirtmektedirler. Bütün dünyada görülmekte olan bu akımın Türkler için istisna kabul edilmesi onlarca imkansız görülmektedir. O halde yapılması gereken bu alanda belirtilen şuurun kazandırılması olacaktır.

²⁵ Mustafa Gündüz, “II. Meşrutiyet Devrinde Türk Yurdu Cemiyeti ve Türk Yurdu Mecmuasının Eğitim Faaliyetleri”, **Türk Yurdu**, Kasım 2007, s.12.

Osmanlılığın bir millet teşkil edip etmediği yolunda muhalifleri tarafından ortaya atılan teze karşılık, Osmanlı milleti veya milliyetinin olamayacağını ve Osmanlılığın yalnızca bir devletin adı olabileceğini belirtmektedirler.

Bu arada, Balkan Savaşı'nın imparatorluk kamuoyunda büyük şok yaratan neticeleri Türkçülerin bu alandaki tezlerini çok kuvvetlendirmiştir. Bu savaşta Osmanlılık idealinin fazla bir anlam taşımadığı açıkça görülmüştür. Bu mücadelede, Osmanlı toprakları içinde yaşayan, Bulgarlar, Rumlar, Sırlar birer Osmanlı gibi değil de birer Bulgar, Yunan veya Sırp gibi davranmışlardır. Osmanlı İmparatorluğu, Doğu Anadolu'da, hiçbir vilayette yüzde 20'nin üzerinde bir nüfus yoğunluğuna sahip bulunmayan Ermeni azınlıkları dışında gayrimüslim bir nüfusa da sahip değildir. Batı Anadolu'daki Rum nüfus ise, kaybedilen topraklardaki Rum adedine göre çok ehemmiyetsiz bir orana düşmüştür. Dolayısıyla, Osmanlılık siyasetiyle bir arada tutulmaya çalışılan çok sayıda unsurdan da artık bahsetmek mümkün değildir. Bunların dışında kalan Arap unsuruna yaklaşma açısından ise Osmanlılık ideali yerine İslam ve hilafet makamının kullanımı daha yararlı gözükmektedir.

Gözden kaçırılmaması gereken nokta Türkçülüğün artık yalnızca kültürel bir akım olmaktan çıkarak aynı zamanda siyasal boyutu ağır basan bir hareket haline gelmesidir. Bunun için, Türkçüler ilk hedef olarak, siyasal bir Türk birliğini öngörmektedirler. Yapılması gereken ilk iş, Osmanlı İmparatorluğu içindeki Türklerde ulusal bir şuur uyandırmak, onları harekete geçirmek gerekmektedir. İkinci olarak, bütün Türkleri birleştirmek yolunda eyleme geçilmelidir. Ancak, lisan ve hars (medeniyet) bir Türk milliyeti doğurabileceğine göre yapılması gereken, bir lisan birliği oluşturmak-Türkçülerin büyük çoğunluğu bu birlik için İstanbul Türkçesinin temel alınması fikrini savunmaktadırlar ve bu lisan ve hars etrafında Türkleri tek bir siyasal organizasyon içinde toplamaya çalışmaktır.²⁶

Bu organizasyonun sınırları ve içine alması gereken kavimler konusunda Türkçüler farklı fikirler geliştirmişlerdir. En önemli fikirleri ileri sürenler Ziya Gökalp, Ömer Seyfeddin ve Tekin Alp'dir. Bu alandaki fikirler karşımıza iki farklı teklifi çıkarmaktadır. Bunlardan ilki, Mançu, Moğol, Fin ve Türk bütün Turani kavimleri kapsayan bir büyük Turan fikridir. Bu İşkodra'dan, Çin denizine kadar, Norveç dağlarından Pekin'e kadar ulaşacak olan bir siyasal organizasyon olacaktır. İkinci olarak, bu dört kavimden yalnızca birisini yani **Türkleri** kapsayacak bir siyasal organizasyon düşüncesi karşımıza çıkıyor. Buna göre, bu yapı Osmanlı ülkesiyle, Rus ve Çin memleketindeki **Türk** milletlerini toplayacaktı ki buna da Küçük Turan adı veriliyordu. Her iki fikirde de Turan'ın bir milletler topluluğu olmadığı fikri altı

²⁶ Hanioğlu, a.g.e., s. 1397.

çizilerek işleniyordu. Bu yapı milli varlığının bilincine varacak olan bir kavmin toplanması olacaktı.

Ortaya çıkan tartışmalar akla hemen Alman birliğinin kurulması öncesinde ki, Küçük Almanya ve Avusturya'yı da tüm unsurlarıyla içine alacak Büyük Almanya tartışmalarını getirmektedir ki, Türkçülük düşüncesi de bu dönemde milliyetçilik fikriyle beraber açıkça görüldüğü gibi bir “pan” hareketi şekline dönüşmüştür.

Birinci Dünya Savaşı'na giriş ve özellikle Rusya ile karşı kamplarda yer alma, Türkçülerin siyasal ideallerinin daha fazla gündeme gelmesine neden olmuştur. Onlar, savaş sonunda Rus Çarlığının çökmesi sonucunda Türklerin birliğini sağlayabilecek koşulların ortaya çıkabileceğini savunmaktadırlar. Bu arada unutulmaması gereken önemli bir husus Türkçülüğün İttihat ve Terakki'nin dolayısıyla devletin resmi ideolojisi haline getirilmiş olmasıdır. Bu açıdan, Türkçülük diğer düşünce akımlarına göre çok daha değişik ve önemli bir mevkide yer alır.

Resmi bir ideoloji haline gelen Türkçülük düşüncesinin güçlü kalemleri diğer fikir akımlarıyla önemli tartışmalara girmiştir. Bunların başında, doğal olarak onun Osmanlıcı zihniyetle mücadelesi gelir. İkinci olarak, İslamcılar, Türkçülüğü bir “dava-yı kavmiyet” olarak yorumluyorlardı. Onlara göre İslam da böyle bir dava güdülemezdi ve anlamsızdı. Bu itiraza karşılık Türkçüler, İslamiyet'in, kavmiyetçilikten vazgeçilmesi şeklinde bir düşünce getirmediğini, pekala hem Türkçü ve hem de İslamcı olmanın mümkün olduğunu belirterek “Türk milletinin millet ülküsünün Türklük, buna mukabil ümmet ülküsünün İslamcılık” olduğunu ileri sürüyorlardı. Aynı görüş kendilerine Türkçü-İslamcılar adı verilen fakat Türkçü fikirlere daha yakın oldukları anlaşılan grup tarafından işlenmiştir.²⁷

Türkçüler, Batıcılar ile de Batı'nın taklidinin dereceleri ve milliyetçilik konularında tartışmalara girmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin Doğulu olduğunun unutulamayacağını, ama Batı'dan da mutlaka yararlanılması gerektiğini savunmuşlardır. Zaten, Ziya Gökalp'in eseri aynı zamanda çağdaşlaşmak arzusunu da taşımaktadır. Ama bu cevaplar Batıcıları tatmin etmemiştir.

Mondros Mütarekesi'yle birlikte Osmanlı kamuoyunun büyük değişikliğe uğraması, Türkçülük fikirlerinin savunucusu ve onu devletin resmi ideolojisi haline getirmiş olan İttihatçı liderlerin yurt dışına kaçışları Türkçüleri çok zor durumda bırakmıştır. Özellikle Mahmut Şevket Paşa suikastı sonrasında sesini çıkartamaz olan muhalefet, şimdi İttihatçılara ve onların ideolojisine açıktan hücumla başlamıştır. Türkçülük de bu arada en çok eleştiri alan konu olmaktadır.

²⁷ Hanioglu, a.g.e., s. 1398.

Türkçülük ya da milliyetçilik fikirlerinin bu dönemdeki gelişimi iki ayrı yerde olmuştur. Bunlardan birincisi Anadolu hareketi içindedir. Gerçekten de 1. TBMM'nin üyelerinin pek çoğu kendilerini “Ziya Gökalp'ın manevi talebeleri” olarak görmekteydiler. İkinci olarak, İttihatçılar yurt dışındaki faaliyetlerinde bu düşünceyi siyasal alanda işler hale getirmeye çalışmışlar ancak bundan olumlu sonuç alamamışlardır.²⁸

²⁸ Hanioglu, a.g.e., s. 1398.

2. MİLLİ ŞEF DÖNEMİNDE SİYASİ KONJONKTÜR VE TÜRKÇÜLÜK HAREKETİ

2.1. İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye

1939 yılının Eylül ayında İkinci Dünya Savaşı çıktığında, İsmet İnönü yaklaşık bir yıldır (Kasım 1938'den beri) devlet başkanıydı. İnönü, Atatürk'ün ölümünün ardından Cumhurbaşkanı seçilmeden önce Avrupa devletleri zaten karşıt kamplarda toplanmışlardı. 1939 ilkbaharında Mihver devletlerinin saldırısı hızlandı. Nisan ayında İtalya'nın Arnavutluk'u işgali, bir ay önce Almanların Çekoslovakya'yı işgali ile doğan gerilimi artırdı. "İkinci Büyük Savaş"ın kopmak üzere olduğunu sezen İnönü'nün görüşüne göre, Türkiye'nin öncelikle İtalya ve Almanya'nın saldırganlığına karşı kendini koruması gerekiyordu.²⁹ Türkiye'nin güvenlik sorununa gelince, 1934 yılında kurulan Balkan Antantı, Doğu Akdeniz'deki İtalyan tehdidi karşısında güvence sağlamıyordu. Üstelik Hitler'in Orta Avrupa'daki saldırıları, Balkanları ve Yakın Doğu'yu içine alan Alman yayılcılığının işaretleriydi. Türkiye'nin Mihver devletlerinin olası saldırılarına karşı bir güvenceye gereksinimi vardı ve bu güvence Mihver devletlerinin karşısında yer alan devletler grubunun desteğinde aranmalıydı.³⁰

1939'un ilk aylarında İngiltere, Fransa ve Sovyetler Birliği, Mihver devletlerine karşı ortak bir cephe oluşturacakmış gibi görünüyordu İngiltere ile Fransa ittifak oluşturmuşlar ve Mihver devletlerine karşı üçlü bir askeri pakt kurma konusunda Sovyetler'le görüşmelere girişmişlerdi. İnönü'nün derhal güvenlik arayışına girmesi, kendisini ayrı ayrı üç devletle de görüşmeler yapmaya yöneltti. Akdeniz'de savaşın daha da yayılmasına karşı ortak hareket etmeyi öngören karşılıklı açıklamaların yer aldığı bir bildiriyle sonuçlanan ilk görüşme, İngiltere ile yapıldı.(15 Nisan – 12 Mayıs 1939) Bunu Hatay'ın statüsüyle ilgili sorunlar çözülür çözülmez Fransa ile imzalanan benzer bir deklarasyon da ayrıca, Türkiye'nin Haziran sonlarında hala gerçekleşebilecekmiş gibi görünen "Barış Cephesi'nin bir ortağı olarak kabul edildiğini beyan ediyordu. 28 Nisan 1939 tarihinde Vlamidir Petrovich Potemkin³¹ Ankara'ya yaptığı ziyaret sırasında Sovyetler'in Türk yetkililerine verdikleri mesaj da aynı noktada birleşiyordu. Ayrıca, Almanlar'ın Balkanlar'daki ilerlemesine karşı Türkiye'nin güvenliğini temin üzere iki devlet arasında bir pakt imzalanabileceği düşünülüyordu. Ancak Sovyetler Birliği'nin siyasal ve diplomatik

²⁹ Mehmet Gönlübol, *Olaylarla Türk Dış Politikası*, Ankara 1979, s.142.

³⁰ Dağı, İhsan, *Türk Dış Politikasında Gelenek ve Değişim*, Ankara 1998.s. 73.

³¹ Sovyet Dışişleri Bakan Yardımcısı

yaklaşımı farklı bir doğrultuya girince, Mihver devletlerinin saldırısını durdurmak için düşünülen bu tür ortak önlemler suya düştüğü gibi, Türkiye’de büyük devletler karşısındaki konumunu yeniden değerlendirmek zorunda kaldı.³²

Avrupa’da barışı koruma konusunda Müttefik devletlerin yaklaşımının başarısızlığa uğradığı ve savaşın artık gün saymaya başladığı, 23 Ağustos 1939 tarihinde Sovyetler Birliği ile Almanya arasında imzalanan Saldırmazlık Paktı ile kesinleşti. Bir yandan Sovyetler’e karşı güvensizlik duyan, öte yandan Hitler’in “Bolşevikler”i yok etme planını gerçekleştirmek için Sovyetler Birliğine saldırabileceği umudunu besleyen Batılılar, Mihver devletlerine karşı bir “Barış Cephesi” oluşturmak için kesin adımlar atmaktan kaçındılar. Ayrıca, Sovyet üst kademelerinde yapılan bir görev değişikliği, Sovyet dış politikasını Müttefik devletlerle işbirliği doğrultusundan uzaklaştırdı. 1939 ilkbaharında Sovyet-Alman ittifakı Müttefiklerin Sovyetler’i Almanya karşısında tek başına bırakma stratejisini boşa çıkardı.

Türkiye açısından bakıldığında Alman-Sovyet Paktı, iki büyük Avrupa devletinin tehdidine karşı öbür üç büyük Avrupa ülkesinin desteğini elde etme umudunu tehlikeye soktu. Eylül sonlarında, Müttefiklerin Almanya’ya karşı savaş ilan etmesinden hemen sonra, Şükrü Saraçoğlu’nun, görünüşte Potemkin’in Ankara ziyaretine karşılık vermek üzere Moskova’ya yaptığı ziyaretin asıl amacı yeni koşullara uygun olarak Sovyetlerle anlaşmaya varmaktı. İnönü’nün stratejisi, Sovyetler Birliği’ni Türkiye’nin Mihver devletlerine karşı bir ittifak oluşturmaya karar verdiği İngiltere ve Fransa ile yeniden askeri bir ittifak kurmaya yöneltmekti. Türkiye’nin Batılı devletlerle kurduğu bağlantıların Sovyetler tarafından memnuniyetle karşılanacağını umut ediyordu.³³

Ancak, Boğazlar rejiminde Sovyetler lehine değişiklik öngördüğü gibi Sovyetler’in Almanya ile yaptığı saldırmazlık anlaşmasının tanınmasını da talep eden Sovyet önerileri³⁴ Sovyetler’in Türkiye ile yapılacak bir anlaşmaya ancak ikinci derecede önem verdiklerini, Almanya ile olan karşılıklı çıkarlarını daha değerli bulduklarını daha da açık biçimde gösteriyordu.

Türkiye’nin Almanya ile ilişkilerine gelince, 1933’te Hitler’in iktidara geçmesinin ardından saldırgan ve revizyonist politika izlemesi, Türkiye’nin, cumhuriyetin ilk günlerinden itibaren anti-revizyonist bir dış politika yönünde kesin tercihte bulunmuş olmasına rağmen, iki ülke arasındaki ilişkilerin bozulmasına yol açmadı. Tam

³² Hüseyin, Bağcı, **Türk Dış Politikasında 1950’li Yıllar**, Ankara 2001, s. 26.

³³ Haluk Ulman, “Türk Dış Politikasına Yön Veren Etkenler” (1923-1968), **SBF Dergisi**, 1968, s. 258.

³⁴ Sovyet teklifleri, esas olarak, Montro Sözleşmesi’ndeki bir maddenin Sovyetler Birliği lehine değiştirilmesi, Boğazların savunması için ikili bir pakt kurulması, ve Sovyetler’in Almanya’ya karşı saldırmazlık politikası gütmeye kararının tanınması noktalarını içeriyordu.

tersine, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler daha da gelişti ve 1940 yılında Almanya Türk mallarının en büyük ithalatçısı durumuna geldi. Almanlar'ın Müttefikler karşısında kazandığı zaferler, Türk basınında iyi karşılandı. Ancak yine de Türk hükümeti halk arasında Alman yanlısı duyguların ve Alman askeri zaferleri karşısında duyulan hayranlığın ılımlı boyutlarda kalması için önlemler aldı.³⁵

Almanya ile siyasi ilişkiler, Balkanların (Romanya, Bulgaristan ve Yugoslavya) adım adım Alman işgali altına girdiği 1941 kışı boyunca daha da gelişti.

Almanların Sovyetleri işgali ilişkilerde ikinci dönemi(1941-1943) başlattı. 1942 sonlarına doğru savaşın kaderi Almanya'nın aleyhine döndükten sonra, Türkiye, bu kez de Almanya'ya karşı savaşa girmesi için Müttefiklerin ısrarlı talepleriyle karşılaştı. Türkiye, savaşa girmemek için bu kez de Müttefiklerin baskısına karşı mücadele verdi. Churchil ve İnönü arasında Adana'da yapılan görüşmeler sırasında (Ocak 1943) Türkiye'den birkaç ay içinde savaşa aktif olarak katılması istendi. Buna Türkiye'nin verdiği yanıt, İngiltere'den alınan sınırlı yardımlara rağmen Türkiye'nin yeterli donanım ve hazırlıktan yoksun bulunduğuydü.

İsmet İnönü ve üst düzey dış politika yöneticileri, müttefikleri karşısındaki yükümlülüklerine rağmen savaşa girmemek için savaşın farklı dönemlerinde Alman ve Sovyet tehdidiyle karşılaştıklarında, değişik manevralara başvurdular. Türkiye üzerinde gitgide artan Alman baskısının (1941-1943) hemen ardından Sovyetler karşısında duyulan kaygının öne çıkması, Türkçü faaliyetlerin kaderi ve yönü üzerinde belirleyici olmuştur. Türkiye'deki Türkçü hareketler, özellikle Alman propagandası ile Türk yetkililerinin cesaretlendirici tutumlarının birbirini tamamlayıcı etkisinin yarattığı bir siyasal ortamda gelişmiştir.

³⁵ Nadir Nadi'nin Cumhuriyet'in 30 ve 31 Temmuz 1940 tarihlerinde Hitler'in askeri başarılarına hayranlık duyduğunu ifade eden başyazıları hoş karşılanmadı. Bizzat Başbakan Refik Saydam'ın emriyle gazetenin yayımı üç ay durduruldu. Bkz., Nadir Nadi, **Perde Aralığından**, İstanbul 1979, s. 116-131.

2.1. İkinci Dünya Savaşı İlk Yıllarında Almanya'nın Etkisi ve Türkçülüğün Yükselişi

2.2.1. Alman Nüfuzunun Artması

Türkiye, Atatürk'ün ölümüyle yeni bir döneme girmiştir. Atatürk'ün ölümünden hemen sonra başlayan ve çok partili düzene geçilmesine dek süren bu dönemde, C.H.P. Genel Başkanı ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye "Milli Şef" denilmiş ve bu döneme de genellikle Milli Şef Dönemi adı verilmiştir. Milli Şef Dönemi tek partili yönetimin bir önceki döneminden değişik bazı özelliklere sahip olmuştur. Milli Şef Döneminin İkinci Dünya Savaşı ile aynı yıllara rastlaması ve bu savaşın ilk yıllarında Almanya ve müttefiklerinin başarılar elde etmesi, tek partili yönetimin ve bu dönemin başkalklar göstermesinin başlıca nedenidir.³⁶

Bu başkalklar ortamında Türkçülük ideolojisi güçlenmiş ve örgütlenme aşamasında ülke genelinde genişlemiştir. Türkçülük hareketlerinin bu denli gelişmesinde Almanya'nın katkısı önemlidir. Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin izlediği Türkçü politikaları destekleyen Almanya, İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyetler Birliği'ne saldırısından sonra, Türkiye'yi kendi safına çekebilmek için Türkçü akımları destekleyecek, bu şekilde, Türk Hükümeti'ni Almanya'nın yanında savaşa girmesi için harekete geçirmeye çalışacak ve bu yolla da Türkiye üzerinde baskı kurmak isteyecektir.

Alman hükümeti bu alanda asıl propaganda ve eyleme, 18 Haziran 1941 tarihinde imzalanan Türk-Alman Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması'ndan sonra başlayacaktır. Almanya'nın doğu cephesindeki askeri başarılarının sürdüğü ve Alman Ordusu'nun Sovyetler Birliği'nin önemli bir kısmını işgal ettiği sırada, 1941 yılının Haziran ayından 1942 yılı sonuna dek olan dönemde, Berlin, Türkçü propaganda ve eylemleri destekleyecektir. Bu aşamada, Almanya'nın ikili bir amacı olacaktır. Alman hükümet yetkilileri bizzat Türkiye'ye başvuracak ve Kırım ile Kafkaslardaki Türk kökenli halkların sorunun çözümünde resmi işbirliği önerecek hatta Türkiye'nin bu bölgeleri işgal etmesini onaylayacaktır. Diğer taraftan gayri

³⁶ Çetin, Yetkin, **Türkiye'de Tek Parti Yönetimi 1930-1943**, İstanbul 1983, s. 157.

resmi Türkçü örgüt ve yayın organlarını destekleyecek ve geniş bir Pantürkist propaganda ile kamuoyunu ve dolayısıyla da, Türk hükümeti'ni etkilemeye çalışacaktır.

Almanya'nın bu politikalarının temel amacı Türkiye'yi Sovyetlere karşı Almanya'nın yanında savaşa sokmaktır. Türkiye'deki Alman büyükelçi Franz Von Papen'in bu konuda hazırladığı rapor şöyleydi :

“Alman askeri başarıları sonucunda, Türk Hükümet çevrelerinin, Sovyet sınırı ötesindeki ırkdaşlarının/soydaşlarının özellikle de Azeri Türklerinin kaderi ve geleceği ile daha yakından ilgilenmeye başladığı belirtiliyordu. Türk hükümet çevreleri, 1918 olaylarını yinelenmek ve Bakü petrolünü ilhak etmek eğilimindeydi. Bu amaçla, bir kısmı İkinci Abdülhamid zamanında benzer hizmetler görmüş bazı kişilerden, bir uzmanlar komitesi oluşturulmuştu. Komite'nin amacı, gerek daha önce yurt dışından gelmiş ve artık Türkiye'de yaşayan Türk kökenli göçmenler arasında gerekse yurt dışında, özellikle de İran Azerbaycanı'nda ve Hazar Denizi'ne kadar olan bölgede, Türk nüfusun yaşadığı bu bölgelerde, söz konusu bölgeleri Türkiye'ye ilhak etmek için, taraftar toplamaktı. Grubun lideri, İstanbul mebusu Şükrü Yenibahça idi. Grubun diğer üyeleri ise Enver Paşa'nın kardeşi İslam Ordusu eski önderlerinden ve 1918 yılında Baku'ya giren Nuri Paşa (Nuri Kılıgıl), Prof. Dr. Zeki Velidi Togan, Ahmet Cafer (Ahmet Sait Cafer) ve Türkiye'nin Kabul Büyükelçisi Memduh Şevket Esendal idi. Ancak Memduh Şevket Esendal, devletin resmi temsilcisi olduğu için hükümetin verdiği talimata göre tutum alacaktı.”³⁷

Bu rapora göre Kafkasya'daki Türkler, Türkiye devletinin himayesinde olacaklardı. Oysa, Doğu Türkleri kendileri için bağımsız bir devlet istiyorlardı. Buradaki Türklerin lideri Mehmet Emin Resulzade idi. Resulzade, Türkiye'de yaveri Mirza Bala tarafından temsil ediliyordu. Mirza Bala Türk ordusunda görevliydi. Türkiye'nin Berlin büyükelçisi Hüsrev Gerede'nin Almanlara verdiği raporda, Sovyetlerdeki Türklerin bir tampon bölge oluşturabileceğini ve Hazar Denizinin doğusunda bağımsız bir Türk devleti kurulabileceğini belirtmiştir. Ancak Turancılık konusunda bu denli açık bir tutum Ankara'nın bir taktiği olabilirdi çünkü Hüsrev Gerede aynı konudaki bir soruya ülkesinin yayılma amacı taşımadığını ve ayrıca, bu politika'nın Türkiye'nin resmi politikasının temeli olduğunu da belirtmişti.³⁸

Papen ise, ilk aşamada Türkiye'deki bazı çevrelerle bağlantıya geçmişti. İsmet İnönü ile 28 Ağustos'ta, bir görüşme yapan Papen'in aynı konu üzerinde durduğu zaman, İnönü'den aldığı yanıt bu tür konularda ancak Sovyetler Birliği'nin yenilgisi gözle görülür şekilde gerçekleştiği zaman görüşmenin mümkün olacağını söylemiştir.³⁹

³⁷ Cemil Koçak, **Türkiye' de Milli Şef Dönemi**, cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.. s. 662.

³⁸ Zehra Önder, **İkinci Dünya Savaşında Türk Dış Politikası**, Bilgi Yayınevi, İstanbul 2010. s. 145.

³⁹ Koçak, **a.g.e.**, s. 662.

Görüldüğü gibi Türk Hükümeti, resmi politikada, ilke olarak Pantürkist eğilimleri red ediyor, ancak Kırım bölgesindeki ve Kafkaslardaki Türk kökenli komşu halkların geleceği konusuna tamamen ilgisiz kalmak da istemiyordu. Fakat bunun gündeme gelmesi için önce Sovyetler Birliği'nin kesin askeri yenilgisi görülmeliydi. Bu bölgede bulunan Türk kökenli nüfus ise 40 milyon civarındaydı.

Türk hükümeti, savaşın sonucu belli olmadan Alman yetkililerle resmi görüşme yapmak istemiyordu. Ancak gayri resmi kanallardan iletişim halindeydi. Doğu bölgesindeki toprak ve sınır sorunlarına ilişkin yeni olasılıkları dikkate almak ve mümkünse bunları gerçekleştirmek, en azından olasılıkların derecesini saptamak istiyordu.⁴⁰

2.2.2. Türkçü Hareketin Güçlenmesi

Türkiye'de 1941 yılının ikinci yarısında, Türkçü yayınlarda ve Türk basınında görülen Türkçülük hareketinde hissedilir ve gözle görülür bir artış olacaktır. 1927'den beri İstanbul Üniversitesi'nde Türk Tarihi profesörü olan ve 1932 yılında, siyasal faaliyetleri nedeniyle, Türkiye'yi terk etmek zorunda kalan, 1917 Bolşevik İhtilali sırasında Türkistan'ın bağımsızlık mücadelesinin önderlerinden ve aynı zamanda da Sovyet Başkırđistan Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı olan Zeki Velidi Togan, 1938 yılının sonlarında, Almanya'dan Türkiye'ye geri dönmüştür.⁴¹ Bu dönemde Türkçü yayınlarda yeni yeni görülmeye başlamıştır.⁴²

Reha Oğuz Türkkkan, 1939 yılının Mayıs ayında, **Bozkurt** dergisini yayınlamaya başlamıştır. Derginin yazı kadrosunu, Reha Oğuz Türkkkan, Hüseyin Namık Orkun, Nihal Atsız, Nejdett Sancar ve Abdülkadir İnan oluşturmaktaydı. Kapakta, derginin adının hemen altında : "Her İrkin Üstünde Türk İrki" başlığı bulunuyordu.⁴³ Dergi, kısa zamanda kapatılacak ve Reha Oğuz Türkkkan, siyasal faaliyetlerini, **Kitapsevenler Kurumu** adlı bir dernekte sürdürecektir ve daha sonra da Gurem adında gizli bir örgütlenmeye gidecektir.⁴⁴

Savaş yıllarında Pantürkist birçok dergi yayınlanacaktır.⁴⁵ Zeki Velidi Togan, 1941 yılının Temmuz ayında, Almanya'yı ziyaret ettikten sonra, Türkiye'de gizli bir örgüt

⁴⁰ Önder, a.g.e., s. 146.

⁴¹ Koçak, a.g.e., s. 665.

⁴² Edward Weisband, **2. Dünya Savaşı ve Türkiye**, (Çev. M.A.Kayabağ), Örgün Yayınevi, İstanbul 2002. s. 227.

⁴³ **Bozkurt**, Mayıs 1939.

⁴⁴ Sabiha Sertel anılarında bu sıralarda Almanya'nın da yardımı ile Turan Cemiyeti kurulduğunu yazıyor. Bkz. Sabiha, Sertel, **Roman Gibi Demokrasi Mücadelesinde Bir Kadın**, Belge Yayınları, İstanbul 1987, ss. 214-215

⁴⁵ Bu dergilerden ayrı bir başlık altında bahsedilecektir.

kuracaktır. Örgütün amacı, Türkiye’yi Asya’da yaşayan diğer Türklerle, bir Türk devleti içinde birleştirmek, Almanya’nın askeri zaferinden sonra bir hükümet darbesi yapmak ve mevcut hükümetin yerine Pantürkist bir politika izleyen milli bir hükümet kurmaktır. Bu dönemde Türkçü yayınları eleştiri yapan sadece Sertellerin çıkardıkları **Tan** gazetesidir. Örneğin, Sabiha Sertel, (1969), “İğneli Fıçı” adlı broşüründe, anti-semitik propagandaya karşı, **Tan** gazetesinin eleştirel yayınlarını belirtiyordu.⁴⁶

Yine **Tan** gazetesi, 1942 yılında **Bozkurt** dergisi ile polemige girecektir. **Bozkurt** dergisinin ilk sayısında, bazı milliyetçilerin davaya ihanet ettikleri ve yabancı ülkelere para aldıkları iddia edilmişti. Dergide, bu paraların, kişisel amaçlar için harcandığı ve bunu yapanların da, hükümetin ajanları olduğu iddia ediliyordu. **Tan** gazetesi ise, bu kişilerin adlarını **Bozkurt** dergisinden sormuştu. Ancak, **Bozkurt** dergisi, **Tan** gazetesinin bu sorusunu, sorunun kendi sorunları olduğu ve bu tür sorunlara da dışarıdan müdahale edilemeyeceği şeklinde yanıtlayacaktır. **Tan** gazetesinin, ecnebi para ile çalışan sahte Türkçüleri(n) meydana çıkarılmasında ısrar etmesi sonuçsuz kalacak ve tartışma, bir sonuca ulaşmadan kesilecektir.⁴⁷

Ancak **Tan** gazetesinin bu türden yazılar yazması yöneticileri pek memnun etmemiştir. 1942 yılındaki bu tartışmalardan sonra **Tan** gazetesinin yazıları 2 ay süre ile yasaklanacaktır. Panturancı çevrelerde 1942 yılı başlarında oluşan görüş ayrılıkları 1943-1944 yıllarında daha da derinleşecektir. Bu noktada Türkçülük hareketlerinin tek bir fikir ve eylem programından oluşmadığını saptamak gerekir. İsmet İnönü’nün bu konuda gayri resmi planda ileri gittiği en uç nokta, bölge halklarının, tampon devletler kurarak, Türkiye ile yakın ilişkiler içinde olmaları gerektiği düşüncesi idi.

⁴⁶ Sertel, **a.g.e.**, s. 262-267.

⁴⁷ **Tan**, 13 ve 20.3.1942

2.2.3. Kafkaslarda Alman Desteği ile Türk Devleti Kurma Çabaları

Türkiye'deki panturancı çevreler Türkiye'nin Almanya yanında savaşa katılmasını istiyorlardı. Diğer taraftan Türkiye ve Almanya'da yaşayan Türk kökenli göçmen ya da mülteci milliyetçiler, Almanya ile anlaşarak Sovyetler Birliği'nin Alman askeri işgali altında bulunan bölgelerinde, bağımsız Türk devletleri kurulmasından yanaydılar. Almanya'nın konuya yaklaşımı tamamen farklıydı. Almanya, Sovyetler Birliği'ne karşı savaşı daha kolay kazanabilmek ve Sovyetlerin içten çöküşünü de sağlayabilmek amacı ile işgal altında tuttuğu bölgelerdeki Türk kökenli halklar arasında tıpkı Arap bölgesinde de yaptığı gibi, milliyetçi fikirlerin propagandasını yapıyor ve bu bölgelerdeki bağımsızlık yanlısı önderlerle iyi ilişkiler kurmaya çalışıyordu. Ancak bu bölgelerin zengin yeraltı kaynaklarını da göz önüne alan Almanlar bu bölgeleri sömürgeleştirmek istiyordu. Alman Hükümeti, 1941 yılının sonbahar aylarında, Alman Orduları'nın doğu cephesindeki başarılarının daha yakından anlaşılabilmesi için bir Türk heyetini resmen davet eder. Alman hükümet ve Başkumandanlığı, Harp Akademisi Komutanı Korgeneral Ali Fuad Erden ile H. Emir Erkilet'i resmen şark cephesine davet etti.

Alman Dışişleri Bakanlığının bu sırada elinde bulunan raporlar zamanlamanın doğru olduğunu gösteriyordu. Nitekim bu sırada hariciye vekili Şükrü Saracoğlu 30 Eylül 1941'de Alman zaferininin kısa zamanda görüleceğini hesap ediyor İnönü ise 6 Ekim 1941'de Alman ordularının doğu cephesindeki kesin başarısının sonbahar aylarında görüleceğini umduğunu belirtiyordu.

İnönü, Almanların daveti üzerine İstanbul'da bulunan Yıldız Harp Akademisi Komutanı Korgeneral Ali Fuad Erden ile **Cumhuriyet**⁴⁸ ve **Son Posta** askeri strateji üzerine ve Alman-Sovyet savaşı hakkında yazılar yazan ve yorumlar yapan Emekli General H. Emir Erkilet'e 15 Ekim - 5 Kasım 1941 tarihleri arasında doğu cephelerini ziyaret etmeleri için izin verir.⁴⁹ İstanbul'dan hareket eden heyet, Sofya, Plevne, Rusçuk, Bükreş, Odessa ve Nkolae üzerinden birlikte doğu cephesine ulaşarak ziyaret programına başladı. Bu arada bizzat Hitler tarafından da kabul edildi ve Hitler ile savaşın genel gidişi üzerinde görüşüldü. Papan söz konusu ziyaret ile ilgili olarak hazırladığı raporda her iki generalinde doğu cephesini ziyaretten çok

⁴⁸ Erkilet'in Kasım 1941'de **Cumhuriyet**'te yayımlanan doğu gezisi anıları ekler kısmındadır.

⁴⁹ Weisband, **a.g.e.**, s. 237-238.

memnun döndüklerini belirtiyordu. Dönüşte Ali Fuad Erden, Papen'i ziyaret ederek kendisine gezi ile ilgili izlenimlerini anlatmıştır. Papen raporunda ziyaretçileri özellikle kendilerine verilen geniş askeri bilgiden memnun kaldıklarını vurguluyordu. Papen, generallerin bazı Rus esir kamplarını da ziyaret ettiklerini ve bu kamplarda bulunan Türk kökenli bazı esirlerle de görüşüklerini belirtiyordu. Türk kökenli esirler, Türk generallerinden kendilerine diğer esirlerden daha iyi davranılmasını istemişlerdi. Türk kökenli esirlerin bu ricaları ziyaretçi Türk generalleri tarafından ilgiyle karşılanmıştı. Papen bu gözlemden hareketle Kırım hareketinden önce bu bölgede Türk asıllı Kırım Tatarlarının önemli bir paya sahip olacakları bir yönetim kurulması gerektiği görüşünü de yineliyordu. Papen'e göre bu Türkiye'de güçlü etki yapacaktı.⁵⁰

Generaller Türkiye'ye varışlarından bir gün sonra Hariciye Vekili Şükrü Saracoğlu ile Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmakında bulunduğu bir toplantıda bizzat Cumhurbaşkanı İnönü'ye ziyaretleri ile ilgili bilgi vermişler ve izlenimlerini aktarmışlardır. Bu görüşme 6 saat sürmüştür. Ali Fuad Erden, İnönü'ye Alman-Sovyet savaşının hemen hemen tamamen bittiğini bildirmişti. Erden ve Erkilet, gerek Saracoğlu'nu gerekse Çakmak'ı yakın zamanda gerçekleşecek muhtemel bir Alman zaferi konusunda ikna etmeye çalışmışlarsa da İnönü'nün bu konuda hiç de ikna olmadığı görülüyordu. Emekli General Hüseyin Hüsnü Erkilet, doğu cephesini ziyaret ettikten sonra Türkiye'ye dönüşünde **Cumhuriyet** gazetesinde "Şark Cephesinde İntibah ve Görüşler" başlığı altında gezi izlenimlerini yazmaya başlayacak ve yazı dizisi bir aya yakın bir süre devam edecektir.⁵¹

Erkilet, doğu cephesini ziyaretinden belli bir süre sonra yazdığı bir mektupta, Almanya'nın bağımsız bir Kırım devleti için faaliyet göstermesi gerektiğini çünkü iyi ilişkilerin Almanya'nın bu konudaki kararına bağlı olduğunu belirtiyordu.⁵² Ayrıca, Rus cephesi izlenimlerini kitaplaştırmıştır.

Kitabında, sadece bu seyahatle ve Alman-Sovyet cephesi ile ilgili izlenimlerini değil, genel olarak ziyaret ettiği yerlerdeki izlenimlerini, buralardaki Türklerin durumlarını savaşın sebeplerini sonucu ile ilgili yorumlarını da aktarmıştı. Bu açıdan kitap, tam da savaş ortasında dış Türklerle yakından ilgilenilmesi gerektiğini savunan ve hatta bizzat bu işe soyunan bir emekli generalin fikirlerini göstermesi açısından ilginç gözlemler ve önemli değerlendirmeler içeriyordu.

Erkilet, savaş hakkında Hitler'in sözlerini şu şekilde aktarmıştır:

⁵⁰ Tüzün, a.g.e., s. 198.

⁵¹ **Cumhuriyet**, 11.11-12.12 1941

⁵² Koçak, a.g.e., s. 677

“Biz Ruslarla, en evvel kendimizi korumak için harbediyoruz. Bu harbimizde Avrupa’yı da muhakkak bir tehlikeden kurtardık. Zannedirim size de hizmet ettik... Biz boğazların bize rakip olacak üçüncü bir devletin elinde olmasını istemeyiz. Biz Boğazlara daima Türkiye’nin bekçilik etmesine taraftarız”⁵³

Aslında Berlin yönetimi için Türk generallerinin doğu cephesini ziyareti, ikili bir amaç taşıyordu. İlk planda, bu ziyaret, Alman askeri zaferinin gözle görülür bir propagandası olacaktı. Ancak bu amacın, hiç olmazsa resmi çevrelerde yeterince etkili olamadığı anlaşılıyor. İkinci olarak da, bu bölgelerde yaşayan Türk kökenli halkların gelecekleri ile ilgili olarak, Türkiye ile Almanya arasında hiç olmazsa gayri resmi bir ilişki kurulmasına çalışılacaktı. İkinci amaca ulaşılmasında, görünüşe göre daha başarılı olunmuştur.

Pantürkizm hareketinin siyasal ve askeri hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik senaryolar açısından Türkiye ile Almanya arasında gayri resmi olarak kurulmaya çalışılan ilişkiler de önemliydi. Nuri (Killigil)⁵⁴ Paşa Eylül 1941’de Berlin’i ziyaret etmiş ve çeşitli Alman yetkililerle görüşmüştür. Nuri Paşa, Woerman⁵⁵ ile görüşmesinde, Atatürk’ün Sovyet Rusya’dan çekindiği için götüğü fırsatçı politikanın Sovyet Rusya’nın çökmesi ile artık geçerliliğinin kalmayacağını belirtmişti. İlk olarak Weizsaecker⁵⁶ ile yaptığı görüşmede ise hükümet adına faaliyet gösterdiğini belirtmişti. Nuri Paşa, sınırlarda küçük düzeltmeler yanında, asıl tampon devletler kurulmasını ve bu devletlerin Türkiye etkisinde kalmasını öneriyordu.⁵⁷

Nuri Paşa bundan da öte Türk savaş esirlerinin Alman ordusunda kullanılmasını zamanı gelince Türkiye’de Pantürkist bir hükümet darbesi yapılması gerektiğini de öne sürüyordu. Nuri Paşa, Berlin’de bir Pantürkist propaganda merkezi kurulmasını da istiyordu. Ayrıca, Weizsaecker’e Kafkaslarda yüzbin kişilik bir ayaklanma çıkarabileceği konusunda da güvence veriyordu.

Nuri Paşa’nın faaliyetlerini değerlendiren Selim Deringil, Paşa’nın İnönü’nün devrilmesinden yana tavır koyup Alman yetkililere bu şekilde görüş bildirdiğini ancak “Türk dış politikasındaki karar mekanizmasının işleyişi ve İnönü’nün Enver Paşa ile ilgili görüşleri gözönünde bulundurulursa Nuri Paşa’nın etkinliğinin fazla olamayacağını yazmaktadır.”⁵⁸

⁵³ Hüseyin Erkilet, **Şark Cephesinde Gördüklerimiz**, Hilmi Kitabevi, İstanbul 1943. s. 223.

⁵⁴ Nuri Paşa, Enver Paşa’nın kardeşidir.

⁵⁵ Hitler’in Alman yöneticisi

⁵⁶ Alman dış işleri yetkilisi

⁵⁷ Tüzün, **a.g.e.**, s. 196.

⁵⁸ Selim Deringil, **Denge Oyunu II. Dünya Savaşında Türk Dış Politikası**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003. s. 163-164.

Kırımlı Türklerin haklarını savunan hatta faaliyetlerini yürütebilmek için dernekler açan iki önemli isim : Edige Kırimal ve Müstecip Ülküsal, Başvekil Şükrü Saracoğlu tarafından Berlin'e gönderilmiş ve burda örgütlenmelerine izin verilmiştir.(27 Kasım 1941) Bu kişilerin Alman yetkililer içinde kendilerine en yakın buldukları isim Von Hentig⁵⁹ idi. Von Hentig'in bunlara ne kadar iyi davrandığından bahsetmişlerdir. Ülküsal ve Kırimal, 9 Ocak 1942'de de esirler komisyonu üyesi sıfatı ile "Almanlardan ilk defa bir aylık" almışlardı. Ancak Ülküsal ve Kırimal istedikleri faaliyetleri gösteremedikleri gibi bekledikleri sonuçları da alamıyorlardı. Ülküsal, "Berlin'e geldiğimiz bir ay'ı geçtiği halde henüz müspet bir sonuç elde etmiş olmadığımız gibi Almanların birer küçük memurları sırasına girmek sakıncası ile de karşılaşmış" bulunduğunu belirtmiştir.

Ülküsal, Zeki Velidi Togan'ın da doğu bakanlığı tarafından Berlin'e çağrıldığını öğrenmişti. Ülküsal'a göre Togan'a vize verilmesi için Alman Başkonsolosluğuna talimat gönderilmişti. Ancak bu gelişmeye rağmen Ülküsal ile Kırimal'ın Alman makamlarının tutumlarını değerlendirmeleri olumsuzdu:

"Berlin'e geldiğimiz dört aya yaklaştığı halde henüz müspet ve kesin bir sonuca varmış değildik birçok kişilerle görüşülüyor, konuşturuluyor, hepsinden vaatler alınıyor ve fakat hiçbirisinin elle tutacak bir işi yaptığı görülüyordu. Alman bakanları tarafından boyuna atlatıldığımız ve oyalandığımız kanaati bizde şüphelenmeye neden oluyordu. ve bu kanaat ümitsizlik yaratmıştı. Bu sebeple Türkiye'de bulunmuş Türkleri tanıyıp az çok sevmiş olan elçilerle görüşüp onların yardımını istemeyi faydalı buluyordu.

Dışişleri Bakanlığına mensup olanları ve bilhassa sefirlik konsolosluk yapmış olanları faydalı görüyorduk. Bu sonrakiler hem yeni meydana gelmiş bir kuruluşa bağlı olmalarından, hem de Nazi partisine mensup mutaassıp kişiler karakterini ve hissini taşımalarından ötürü sert ve anlayışsız davranıyorlardı. Rusya'dan işgal edilen topraklar ve halklar üzerinde daha ziyade onların sözleri ve kararları geçiyordu. Bu topraklarda yaşayan milletlere ve haklara, kendi mukadderatlarını kendilerinin tayin hakkını değil serbest görüş ve toplanma ve bir teşkilat kurma hakkını bile tanımıyorlardı. Bunu açıkça söylemiyorlardı, ama davranışları ve oyalamaları bunu sezdiriyordu."⁶⁰

Bu arada Hüsrev Gerede de şimdilik Türk illerinin birer birer kurtulmaları ve devletlerini kurmaları gerektiğini söylemiş ; federasyon işinin acele yapılacak aktüel bir mesele olmadığını belirtmiştir.⁶¹

Müstecip Ülküsal ve Edige Kırimal'ın Almanlara karşı olumsuz izlenimleri devam ediyordu. Ülküsal, yardım ve kolaylık bekledikleri kişilerin samimiyetlerinden duydukları şüphenin giderek arttığını, dört aydan beri vaad ve iyi sözler

⁵⁹ Alman Diplomat

⁶⁰ Müstecip Ülküsal, **II. Dünya Savaşında (1941-1942) Berlin Hatıraları ve Kırım Kurtuluş Davası**, İstanbul 1976. s. 87.

⁶¹ Ülküsal, **a.g.e.**, s. 94.

duyduklarını, ancak bunların pek azının gerçekleştiğini, Alman makamlarının gereken bilgileri vermediğini kendilerinden şüphe duyulduğunu yazmaktadır :

“Bu da Almanların yalnız bize, Kırım Türklerine karşı değil. Rusya’da yaşayan diğer milletlere karşı da bundan daha iyi ve samimi davranmış olmadıklarını gösterir. Almanların bu tutumu kendilerine bilhassa çok büyük zarar getirmiş ve hatta Rusya’da savaşı kaybetmelerine sebebiyet vermiştir.”⁶²

12 Nisan 1942 tarihinde Müstecip Ülküsal, Edige Kırimal, Nuri Killigil, İdris Alemcan, Dr. Ahmet Temir, Hilal Münşi, Abdürrahim Gökçay bir toplantı yaparak Türk dünyası, Almanlar ve Ruslar ile ilgili bazı kararlar aldılar. Buna göre;

1. Bütün Türk illeri temsilcilerinin (Dilde, Fikirde, İşde, Birlik) şiarını esas tutarak bir cephe halinde hareket etmeleri buna aykırı olan tutum ve ve davranışlara karşı direnmeleri;
2. Ezeli Türk düşmanı olan Rusluk ve Bolşevikliğin yıkılması ve Rusya’nın parçalanması ve bundan Türk dünyasının yararlanmasını sağlamak için bu düşmanla savaş halinde olan Alman milletine elden gelen her türlü yardımı esirgemeyip yapmaları;
3. Türk dünyasının Almanlar için gerekli ve faydalı olduğunu ve olacağını her vesile ve imkanla Almanlara anlatmaları ;
4. Almanlar ile Türklerin Ruslar ve Bolşevikler karşısında menfaat ve mazarrat bakımından işbirliği yapmalarının gerekli olduğunu daima telkin etmeleri ve Almanları buna inandırmaya çalışmaları;
5. Temsilcilerinin her Perşembe akşamı Berlin Türk Kulübünde toplanmaları;
6. Elde edilen ve öğrenilen bilgileri ve haberleri birbirlerine aktarmaları karar altına alındı.⁶³

Ancak alınan bu kararlara ve beklentilere rağmen Alman makamlarından gereken ilgi ve desteğin görülmediği anlaşılmaktadır. Bu durumda planladıkları işleri yapamayacağını anlayan Müstecih Ülküsal Kasım 1942’de İstanbul’a dönmüştü.

Müstecih Ülküsal ve Edige Kırimsal dışında Almanya’dan beklenti içine girip Berlin’e gelen bir diğer kişi de M. Emin Resülzade idi. 26 Mayıs 1942 tarihinde M.Emin Resülzade de Berlin’e gelmişti. Müstecih Ülküsal, M.Emin Resülzade’ye “Almanların muzaffer olup bu toprakları hakimiyetleri altına aldıktan sonra oralarda yaşayan milletleri esir gibi kullanacaklarına ve memleketlerini birer müstemleke olarak sömüreceklerine kanaat getirdiklerini bunların birçok örneklerini

⁶² Ülküsal, **a.g.e.**, s. 101.

⁶³ Ülküsal, **a.g.e.**, s. 103.

gördüklerini” ve neticede özgürlük bakımından Bolşevik idaresinde farklı bir rejime” kavuşamayacaklarından korktuklarını anlatmıştı.⁶⁴

Buna rağmen Müstecip Ülküsal’ın erken karamsarlığa düştüğüne inanan M.Emin Resülzade de bir müddet temas ve faaliyetlerde bulunduktan sonra durumu anlamış ve tekrar Bükreş’e dönmüştü.

Resülzade bu ziyareti ile ilgili anılarını yıllar sonra aktarmıştır :

“1942 ve 1943 yıllarında, Alman hariciyesinin daveti üzerine, Kafkasyalı diğer siyasi emigrasyon şefleriyle birlikte, Berlin’e geldiğim zaman biri menfi, diğeri müsbet iki şeye şahit oldum. Hitler Almanyasının tutumu bütün milli meselelerde olduğu gibi, Kafkasya meselesine olan münasebette de menfi idi. Berlin’den milli davamızın esaslarını tanınmasını beklemek abesti. <<Yüksek Irkın>> teoretikleri ile Polonya’daki Ukrayna’daki ve işgal olunan başka memleketlerdeki Alman pratikleri en küçük ümide bile yer vermiyordu. Bize düşen yegane vazife milliyet hakkını tanımayan ve istiklal davamızı kale almıyan bir hükümetle teşrik-i mesai edilemediğini tespit ile meydandan çekilmektir; öyle de yaptık. Münasebatımızı 5 Ağustos 1943 tarihli bir muhtıra ile tespit ederek, Berlin’i terk ettik. Fakat şu sırada fırsat bularak, Almanya’da bulunan Azerbaycanlı harp esirleriyle temasa gelmek çaresini aradık ve buna kısmen muvaffak olduk. Bu temasları, Azerbaycan’daki fiili durumu öğrenmek ve yeni neslin ne gibi bir ruh haleti içinde olduğunu incelemek için istifade ettik... Berlin ziyaretinin müspet olayı budur.”⁶⁵

Alman orduları 1941 yılının Kasım ayında, Kırım’da ilerlemeye ve bölgeyi işgal etmeye başladıklarında, Sovyet egemenliğine ve Bolşevizme karşı olan yerel milliyetçi önderler, bağımsız Kırım Türk devletinin kurulması için, yeniden harekete geçerler ve Alman askeri işgaline uğrayan bölgelerde silahlanarak, Kızıl Ordu’ya karşı, mücadele başlatırlar.

Türk kökenli Müslüman savaş esirlerinden oluşan askeri birlikler kurma fikri ise, 1941 yılı sonlarında uygulamaya konulur. Alman Yüksek Komutanlığı’nın onayı ile, 1942 yılının Ocak ayında Kırım’da, Milli Gönüllü Birliği oluşturulur. Birlik Sivastapol’da ve başka yerlerde Alman Ordusu’na esir düşmüş olan Türk kökenli Müslüman askerlerden kurulur ve altı vurucu taburdan oluşur. Ayrıca, Türk köylerinde savunma birlikleri de oluşturulur. Fakat bu tür girişimler, Alman Genelkurmayı’nca uzun bir süre ciddiye alınmayacak, ciddiyetle takip edilmeyecek ve bu konuda önemli bir atılımda bulunulmayacaktır. Dolayısıyla da, Türk kökenli Müslüman savaş esirlerinden kurulan bu tür askeri birliklerin sayısı ve gücü az olacaktır. Bu arada, siyasal planda rol oynayan ve Kırım Türklerinin ulusal bağımsızlık ve ulusal devlet kurma haklarını savunan Milli Fırkada faaliyetlerini genişletecektir.

⁶⁴ Ülküsal, a.g.e., s. 131.

⁶⁵ M. Emin Resülzade, **Çağdaş Azerbaycan Tarihi**, Gençlik Neşriyat, Ankara 1951. s. 23.

Ne var ki, bu tür askeri ve siyasi faaliyetler, Kırım'ın bağımsızlığı konusunda Berlin'i ikna edemeyecektir. Nitekim Alman Hükümeti, bu tür girişimlere katılmadığı gibi, bu konudaki önerileri de ret edecektir. Bununla birlikte, Berlin hükümeti bir taktik olarak, Kırım'daki milliyetçi akımları desteklemeye devam edecektir. Oysa Kırım'daki Türk Milliyetçilerinin esas amacı, Almanya ile işbirliği içinde, bağımsız bir devlet kurmaktır.⁶⁶

Ancak Kırım Türkleri'nin milliyetçi önderleri kısa zamanda gerçeği göreceklerdir. Berlin, Kırım'ın bağımsızlığı yönündeki atılımlara karşı çıkıyor ve bu yöndeki girişimleri güçleştiriyordu. Almanya, bu alanda kendisine yapılan önerileri devamlı olarak red ediyor, bağımsızlık hareketini ve bağımsızlığı savunan yayın organlarını engelliyor ve hatta, bağımsızlık yanlısı bazı milliyetçi önderleri de bölge dışına çıkarıyordu. 1942-1943 yıllarında, bölgede esir düşmüş Türk kökenli Müslüman askerlerin, ama daha ziyade Kırımlı Türklerin çoğu, "Doğu İşçileri" Almanya'daki çalışma kamplarına gönderilmişlerdi.

Kırım'ın bağımsızlığı için Veli Kayum Han ile Mustafa Çolakoğlu⁶⁷ nun önderliğinde, Türkistan'ın Musavat Partisi önderi Mehmet Emin Resülzade'nin önderliğinde Azerbaycan'ın bağımsızlığı için de mücadele veriliyordu.

Son noktada Alman hükümeti, Nuri Paşa'nın önerisi olan, Türk kökenli Müslüman savaş esirlerinden askeri birlikler oluşturulması için harekete geçmiştir.

Veli Kayum Han, Alman devlet bakanlığı tarafından Azerbaycan, Volga-Ural, Kafkasya ve Kırım bölgelerine, yani Sovyetler Birliği'nin Alman Orduları'nın askeri işgaline uğramış doğu bölgelerine sorumlu komiser olarak atanmıştır. Nuri Paşa, muhtemelen bu gelişme üzerine, Alman resmi makamlarına bir mektup yazarak, aynı konuda kendi hizmetlerini bir kez daha önermiştir.

Türk kökenli Müslüman esirlerin sayısı, 31 Ekim 1941 tarihinde, resmen 55000 olarak açıklanmış, ayrıca 14 Ekim 1941 tarihinde de, bu esirlerin özel kamplara alınması için emir verilmişti. Kafkaslardan ve Türkistan'dan gelen mültecilerin yönetiminde bir düzenlemeye gidilmişti. 22 Aralık 1941'de, Türk kökenli Müslüman savaş esirlerinin sayısı 200.000'e ulaşacaktır.

Alman Yüksek Komutanlığı, 30 Aralık 1941'de Türk kökenli Müslüman savaş esirlerinden kurulan 162. Türk Tümeninin dışında, başka askeri birliklerin de kurulmasını uygun bulacaktır. Alman subayları tarafından yapılacak düzenlemeye göre Türkmenlerden, Özbeklerden, Kazaklardan, Kırgızlardan, Kara-Kalpaklardan ve Taciklerden bir Türkistan Gönüllü Kıtası, Azerbaycanlılardan, Dağıstanlılardan,

⁶⁶ Koçak, a.g.e., s. 685.

⁶⁷ Her iki şahsiyet Türkistan'ın bağımsızlık önderlerindedir.

Inguşlardan, bir “Kafkas Müslüman Gönüllü Kıtası” bir “Gürcü Gönüllü Kıtası” bir “Ermeni Gönüllü Kıtası” ile “Kuzey Kafkasya Gönüllü Kıtası” kurulacaktı. Gerçekten de söz konusu birlikler, 1942 yılında kurulacak ve hepsi de 162. Türk tümenine bağlı olacaktır. Askeri birliklerin eğitimi, Alman ve Türk kökenli subaylarca yapılıyordu. Birlikler, daha sonra, 162. Türk Tümeni’nden ayrılıyor ve doğrudan Alman Ordusuna bağlı değişik birliklere dağıtılıyordu. Gürcülerin ve Ermenilerin de dahil olduğu “Türk kıtaları”, 19. bağımsız tabur ve 24. bölükten oluşuyordu. Bu birlikler Sovyet partizanları ile savaşmak için eğitim görmüşler ve bunun için emir almışlardı. Söz konusu askeri birliklerin komutasında yalnızca dört Alman subay görev almıştı. “Türkistan Kıtası” ise 1944 yılında, sadece dört bölükten oluşuyordu.⁶⁸

Alman ordularının 1942 yılında, Kafkaslar’a doğru ilerlemesi sırasında, Pantürkist Alman propagandasının arttığı ve yoğunlaştığı söylenebilir.

Alman Dışişleri yetkilisi Ribbentrop’un hazırladığı Pantürkist propaganda ilkeleri, Alman Dışişleri Bakanlığı Arşivi’nde bulunan 5 Şubat 1942 tarihli bir raporda açıklanmıştır.⁶⁹

1. Türkiye’nin doğal ekonomik ortağı, Almanya tarafından yeniden düzenlenen ya da düzenlenecek olan Avrupa idi. Savaş öncesi dönemde İngiltere ve ABD, Türk pazarında önemli alıcılar olarak görülmemişlerdi. Oysa, tam da bu sırada, tüm Türk ihraç malları Almanya tarafından satın alınabilirdi.
2. Bir Avrupa devleti olarak Türkiye, Avrupa’nın ortak kaderine hiçbir zaman kayıtsız kalamazdı.
3. Almanya, Türk Devrimi’ni Boğazlar’ın sahibi olarak Türkiye’yi, Türkiye’nin Avrupa’da mevcut önemli görevlerini ve Avrupa’daki konumunu koşulsuz olarak benimsiyordu.
4. Almanya, Avrupa ve Türkiye’yi yüzyıllardır süren Rus baskısından kurtarıyordu.
5. Almanya ile Türkiye arasında yüzyıllardır dostluk egemendi ve hali hazırda aralarında bir çıkar çatışması bulunmuyordu.⁷⁰

Büyükelçi Papen, 1942 yılının Şubat ayında kaleme aldığı siyasal raporunda, Numan Menemencioğlu ile Şükrü Saraçoğlu’nun Sovyetler Birliği’ni yenilmiş görmeyi arzu ettiklerini yazıyordu. Böyle bir durumda Türkiye’nin askeri mevzilerini yeniden

⁶⁸ Önder, a.g.e., s. 149.

⁶⁹ Bu belgeler Cemil Koçak’ın kitabından alıntılanmıştır.

⁷⁰ Koçak, a.g.e., s. 688.

gözden geçireceği görüşündeydi. Böyle bir tutum, Türkiye'nin Kafkas seferinde, Almanya'yı destekleyeceği anlamına gelirdi.⁷¹

2.3. Türkiye'nin Tarafsızlık Politikası ve Türkçü Hareket

II. Dünya Savaşı'nda Türkiye tarafında ise durum belirsizdi. Şükrü Saraçoğlu, Türk Hükümeti'nin Panturanizm konusunda Almanya'ya resmi olarak destek olamayacağını, ancak gayri resmi bir şekilde ve özel kişiler aracılığıyla, bizzat Alman Hükümeti nezdinde ilişki kurulmasına izin vereceğini söylemişti. Söz konusu özel kişiler resmi bir kimlik taşımaksızın, Almanya ile ilişki kuracaklardı. Saraçoğlu, ayrıca, Sovyetler Birliği'nden ayrılarak, İran ya da Irak üzerinden, Türkiye'ye gelmek isteyecek tüm Türk kökenli mültecilere, ülkeye giriş izni verilmesi için talimat verdiğini de açıklamıştı.⁷²

1942 yılının yaz aylarında, Nuri Paşa'nın önerilerinde bir yumuşama görülecektir. Nuri Paşa, kendisini, artık yalnızca, Sovyetler Birliği'nde Müslümanların yaşadığı bölgelerde Türkiye'nin kültürel etkilerde bulunmasını sağlamakta ve Kırım ile Kafkasların bağımsızlığı ile ilgilenmekle görevli saymaya başlamıştı.

Aynı yılın sonbahar aylarında, bu konudaki bir başka girişimde Kocaeli mebusu Mürsel Bakü, Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak ile yaptığı bir görüşmeyi Papen'e aktarmıştır. Çakmak bu görüşmede, Kafkaslar'daki Türk kökenli halklar sorunu ile ilgili olarak, Alman Hükümeti'nin arzu ettiği ve kendileri ile görüşmelerde bulunmak istediği sivil kişilere, Almanya'ya gidebilmeleri için seyahat izni verilebileceğini belirtmişti. Ancak, Çakmak, Almanya'ya Türk Subayları gönderilmesi konusunda henüz çekimser ve kararsızdı. Diğer yandan, Çakmak, Türk ordusunda bölgeyi yakından tanıyan çok sayıda Kafkasyalı ve Azeri subay olduğunu ve eğer Alman Ordusu'nun saldırısı gelişme gösterirse, söz konusu bu Türk Subaylarının da bölgeye gönderilmelerinin sağlanacağını açıklamıştı. Çakmak bir yandan da Sovyetler Birliği'nin Tomsk ve Omsk yakınlarında kurduğu yeni uçak fabrikalarını ve yeni petrol kuyularının yerleri ile petrol sevk yollarını da Berlin'e haber vermişti.⁷³

Başvekil Şükrü Saraçoğlu'da 10 Ekim 1942'de panturanizm hakkında yaptığı açıklamada, Türkiye'nin Sovyetler Birliği'nde yaşayan Türk kökenli 40 milyon

⁷¹ Tüzün, a.g.e., s. 211.

⁷² Weisband, a.g.e., s. 225.

⁷³ Weisband, a.g.e., s. 226.

kişinin geleceğine ilgisiz kalmasının mümkün olmadığını bir kez daha belirtmekteydi. Saraçoğlu'na göre, coğrafi nedenlerden dolayı, mevcut koşullar altında, Rus devletinin alacağı yeni düzende, bu bölgelerin Türkiye ile birleşmeleri hemen hemen hiç mümkün değildi. Fakat, belki de bu bölgeler, Türkiye'nin güçlü kültürel etkisi altında yönetim özerkliği elde edebilirlerdi. Ama öncelikle, bu bölgelerden binlerce gencin, öğrenim görmek üzere Türkiye'ye gelmeleri ve öğrenimleri sırasında da o güne kadar baskı altına alınmış nüfusta bir Türk ulusal ruhu yaratmak gerekiyordu.

Saraçoğlu, bu sırada TBMM'de yaptığı bir konuşmada ise şöyle diyordu :

“Biz Türküz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız. Bizim için Türkçülük, bir kan meselesi olduğu kadar ve laakal o kadar, bir vicdan ve kültür meselesidir. Biz azalan ve azaltan Türkçü değil, çoğaltan Türkçüyüz ve her vakit bu istikamette olacağız.”⁷⁴

Diğer taraftan, Papen ile Hariciye Vekili Numan Menemencioğlu arasında, 26 Ağustos'ta yapılan görüşmede, Menemencioğlu, Panturanizm konusu ile yakından ilgilendiklerini fakat Türkiye'nin yayılma amacı gütmeyeceğini bu nedenle de ülkesinin yalnızca siyasal olarak, azınlıkların kültürel varlıklarının güvence altına alınmasıyla ilgilendiğini açıklıyordu.

Türk yetkililer, Almanya'nın yanında savaşa girmek konusunda temkinli hareket etmiştir. 1942 yılının sonbahar aylarına gelindiğinde, Berlin'in sabrının artık tükendiği görülecektir.

Alman Dışişleri Bakanlığı'ndan Papen'e gelen bir talimatta, Papen'in panturanizm konusunda, bundan sonra artık Ankara'da Saraçoğlu ve Menemencioğlu ile görüşme yapmaması ve konuyu kesinlikle takip etmemesi isteniyordu. Papen'in bu konuda görüşmeler yapması ve sorunun gelişmesini sağlaması, Berlin'in çıkarları ile bağdaşmıyordu. Berlin'e göre, Türk hükümeti ile bu konuda görüşmek şimdilik yararsızdı.

1942 yılında Türkiye'de Türkçü çevrelerin faaliyetlerinde de, belirgin bir artış göze çarpıyordu. Alman orduları Kafkaslara yaklaşırken, Türkiye'deki Türkçü gruplarla da geniş faaliyet başlamıştı. Gerek yeni örgütlenmeler, gerekse yeni yayın organları ile bu sırada, propaganda çalışmalarına ağırlık verildiği görülmekteydi.

Türk hükümetleri, ülke içindeki pantürkçü çevrelerle gayri resmi ilişkiler içindeydi. Türkiye'de Türkçü hareketin yayın organlarının çıkışına izin verilmişti. 1938 yılı, Matbuat Kanunu ile, gazete ve dergilerin çıkışı ve yayını, ruhsatname alınması şartına bağlanarak, hükümetin iznine ve denetimine tabi tutulmuştu.

⁷⁴ TBMM, 1. Saraçoğlu Hükümeti Programı, <http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP13.htm>, 5 Ağustos 1942)

Ayrıca Pantürkist çevre ve grupların siyasi faaliyetlerine, hatta bir takım gizli örgütlenmelerine de göz yumulmuştu.

Hükümet çevrelerinde yandaş bulan Türkçü hareketi denetim altında tutma düşüncesi, bu konuda temel önemde rol oynamıştır. Muhtemel bir Alman zaferi sonucunda gündeme gelmesi kaçınılmaz olacak Türkçü hareket sorununu, daha önceden planlamak ve denetim altında tutmak, hareketin hiç olmazsa, denetim altında gelişmesini sağlamak ve beklemek, bu konuda ana fikri oluşturmuştur. Bu her olasılığı göz önüne alan ve ona göre, atacağı adımı önceden planlayan dengeli Türk dış politikasına aykırı bir tutum sayılamaz.

Sonuçta, Ankara'nın resmi planda aktif olmadığı/olamadığı Türkçülük hareketi sorununda, bir yandan, Berlin ile gayri resmi ilişkiler içinde, Almanya'nın konuyla ilgili planları öğrenilmek ve hareket hattının buna göre saptanması istenecek, diğer yandan da ülke içindeki Türkçü akımlara göz yumulacak ve söz konusu akımların denetim altına alınması için çaba harcanacaktır. Aslında bu konuda Türk Hükümeti'nin kesin kararını, Alman-Sovyet savaşının sonucu belirleyecekti.

Türkiye'de panturanist akımlar, 1943 yılı boyunca da yayın faaliyetlerine devam edeceklerdir. Ancak bu tür yayınlar, 1943 yılında artık eskisi gibi rahatça ortaya çıkmıyor, hatta çeşitli güçlükler içinde bulunuyorlardı.

Türk-Alman ilişkilerinde zaman zaman yaşanan sorunlar ve ortaya çıkan güçlükler, Türkiye'de Turancı yayınlara karşı izlenen hoşgörülü tutuma da yansımakta gecikmeyecektir.

Bir yandan, Orhan Seyfi Orhon, **Çınaraltı** Dergisinde, Türklerin ne ırkçı, ne Yahudi düşmanı, ne de emperyalist olduklarını yazarken, diğer yandan da, **Türk Kültür Birliği**, 5 Nisan 1943 tarihinde fesh ediliyor ve yayın organı **Türk Yurdu Dergisi** de kapatılıyordu. **Gök Börü Dergisi** ise, 20 Mayıs 1943 tarihinde, 13. sayısında kapatılacaktır.

Bu sırada panturancı çevrelerde görülen tartışmalar, derin bir parçalanma sürecine dönüşecektir. Gerçi Turancı çevrelerde tartışmalar daha erken tarihlerde başlamıştı. Ancak. tartışmaların açık bir parçalanma sürecine dönüşmesi bu döneme rastlar.

Reha Oğuz Türkkkan, **Bozkurt** Dergisi'nin 1942 yılının Haziran ayında yayınlanan 5. sayısında, dergiden ayrılmış ve **Gök Börü** dergisinde yazmaya başlamıştı. Dergiden ayrılan Türkkkan ile **Bozkurt** dergisinde kalan panturancı çevre arasında başlayan kavgada, taraflar birbirlerini karşılıklı olarak sert bir biçimde suçlayan broşürler yayımlayacaklardır. Örneğin Nihal Atsız ve Hamza Sadi Özbek 'Hesap Böyle Verilir' broşürünü, Türkkkan ise 'Kuyruk Acısı' broşürünü bu polemik sırasında yayınladılar. Taraflar, söz konusu broşürler nedeniyle, birbirlerini dava da

edeceklerdir.⁷⁵ Bir süre sonra, bu anlaşmazlığın giderilebilmesi için 7 Mart 1944 tarihinde, Zeki Velidi Togan'ın evinde bir toplantı yapılacak ve bu toplantıya, Hasan Ferit Cansever, İsmet Tümtürk, Sofuoğlu Zeki, Külahlıoğlu Mehmet, Necdet Özgelen, Reha Oğuz Türkkkan, Cihat Savaş Fer ile Muzaffer Eriş katılacaktır.⁷⁶

Ancak bu sırada da, resmi çevrelerde panturancı akımlara karşı kesin bir tutum değişikliği henüz görülüyordu. Örneğin, **Ulus** gazetesinde, bu konuda şöyle bir haber yayınlanabiliyordu:

“Bolşevizm ile Almanya’da alınan Rus esirlerinden bir kurtuluş ordusu kuruldu. ...Berlin 25, AA: Alman işgali altında bulunan doğu topraklarında bir Rus kurtuluş ordusunun kurulması hususundaki hazırlıklar çok ilerlemiştir. Bir ordunun teşkili ile bilhassa General Vlasof meşgul olmaktadır... General ve ordusu, Rusya’da Bolşevik tahakkümüne son vermeyi gaye edinmiş bulunuyorlar. Vlasof, doğuda yeni bir nizam kurulması hususunda, Almanya ile işbirliği etmek fikrindedir.”⁷⁷

Turancılık konusu, basında ve kamuoyunda, ilk kez, 1943 yılının ilkbahar aylarında, geniş ölçüde tartışılmaya başlanacaktır. Bu imkanı sağlayan gelişme ise, Mayıs ayının son günlerinde İstanbul’da yayınlanan Faris Erkman imzalı “En büyük tehlike! Milli Türk Davasına Aykırı bir cereyanın İç Yüzü” adlı bir broşür olacaktır. Broşürde, PanTurancı akım sert bir biçimde eleştiriliyordu. Broşürde yer alan iddialara göre, Turancı akım, hükümetin doğru politikasının aksine, ülkeyi savaşa sokmak istiyor ve ülke için büyük bir tehlike oluşturuyordu. Çünkü, Turancı akım, sadece Kemalizm ilkelerine ve hükümetin izlediği politikaya ters düşmekle kalmıyor, aynı zamanda, vatandaşları bölmeyi ve Cumhuriyeti yıkmayı amaçlıyordu. Turancı akımın arkasında yabancı güçler vardı ve bu akım, politika sahnesinde ve ülkede, aslında bir kukla görevi görüyordu. Turancı akım, ırkçıydı, Cumhuriyete ve Kemalizme düşmandı, CHP’ye ve hükümete karşıydı, dinciydi, savaş taraftarıydı ve totaliter bir rejim, diktatörlük yanlıydı. Yayılmacı bir eğilim taşıyan Turancı akım, savaşa katılarak toprak kazanmak gibi bir emperyalist dış politika güdüyor, üstelik Turancı akımın sözcülüğünü yapan yayın organları da serbest ve açık olarak propaganda yapıyor ve faaliyetlerini tehlikeli boyutlara ulaştırıyordu. Bu akım, esas itibarı ile ülke içinde yandaş bulmuş Alman/Nazi ırkçılığının, emperyalizmin ve diktatörlüğün propagandasını yapıyordu. Broşür, Turancı yayın organlarından alıntılar ve Turancı yazarların yazıları ile şekillendirilmiş ve temellendirilmiştir.⁷⁸

⁷⁵ Türkçü liderler arasındaki çatışmalar 3. bölümde ayrı bir başlık altında değerlendirilecektir.

⁷⁶ Koçak, **a.g.e.**, s. 210.

⁷⁷ Ulus, 26. 05. 1943

⁷⁸ Koçak, **a.g.e.**, s. 213.

Dönemin koşulları göz önüne alındığında, broşür, aslında son derece ılımlı bir üslupla ve hükümet yanlısı, adeta resmi bir dille kaleme alınmıştı. Buna karşın, broşür, basında önemli yankılara ve ciddi tepkilere neden olacaktır.

Broşürün yayılmasından hemen sonra, Turancı yayın organlarında bir karşı saldırı başlayacaktır.

Reha Oğuz Türkkkan ‘Solcular ve Kızıllar’, F. Oğuzkan ile Z. İlhan ‘Asıl Tehlike’ ve Nihal Atsız da ‘En Sinsi Tehlike’ adlı broşürlerini bunun üzerine yayınlarlar. Turancı yayın organlarında konu ile ilgili yazılar geniş yer tutar.

Örneğin, Dr. İhsan Unaner, bu konuda şöyle diyordu:

Türkçülüğü, Alman ırkçılığının kopyası olmakla, vatanseverliği, millet heyecanını, emperyalistlikle suçlandıran soysuz, bir Yahudi bezirgan kılığına girmiştir. [...]

Halbuki ırkçılık, bir milletin öz malıdır ve hiçbir milletin ırkçılığı ötekiden kaçırma veya kopyalama değildir. Kaldı ki, bizim milliyetçiliğimizin Alman ırkçılığı ile hiçbir münasebeti de yoktur. ‘Her Irktan Üstün Türk Irkı’ derken, bu inançla, bir gün medeniyet dünyasının en ileri milleti olacağımızı düşünüyoruz. [...]

Bu memleketin içinde devletin dış siyasetine aykırı pantürkist bir cereyan bulunmadığını bir deli bile anlar. [...]

Dünyanın dört kıtasına dağılmış kan kardeşlerimizi elbette düşünüyor, onlara refah ve saadet diliyoruz.⁷⁹

Konu, basın organlarında yer alacak ve Türk basını, broşüre sert tepki gösterecektir. Örneğin, Falih Rıfkı Atay, **Ulus** gazetesinde, ‘Türküz, Türkçü ve Türkiyeciyiz’ adlı makalesinde, konunun resmi yorumunu yapıyor ve şöyle yazıyordu:

Bir hayli zamandan beri, bir takım haftalık veya aylıklarda, yahut broşür veya kitaplarda, milliyetçilik davamızın şu veya bu istikamete zorlanmak istendiğini görmüyor değiliz. Sağlı, sollu, hemen hepsinde yabancı tesir kokusu gelen bu münakaşalar, hiç şüphesiz, ‘bir fikir cereyanı olmak’ ehemmiyetinde çok uzaktırlar. Fakat bunları yaymak ve yazdırmaktan bir maksat, iç havayı bulandırmaksa, ikinci maksat, Türk imzalar üstüne çıkan yazıları dışarıda kullanmaktır. [...]

Türküz bir, Türkçüyüz iki, Türkiyeciyiz üç!

Ne ırkçıyız, ne de sınır dışı herhangi bir dava peşindeyiz.

Bir Türk, kendi milletinin menfaatini bu esas dışında aramak için ya aklını kaybetmiş olmak, yahut kiralanmış olmak lazımdır.

⁷⁹ Ziyaeddin Fındıkoğlu, “Erzurum’da İktisadi ve İçtimai Müşahadeler”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, cilt, 6, İstanbul 1945. s. 59.

Bu esastan ayrılmak, içeride millet birliğini bozmak ve dışarıda yirmi küsur yıllık politikamızın samimilik ve dürüstlük geleneğini zedelemek demektir.

Türk milletinin sağduyusu, bu tür ithal telkinleri memlekette sürükleyici bir cereyan hali almaktan daima alıkoymuştur ve alıkoyar.

Gene bu memleket içinde birleştirici, rahat ve güven verici ve hakiki bir milliyetçilik anlayışını, dağıtıcı, yıkıcı ve ayırıcı olduğu kadar, hakikatten uzak fikir zorlayışları ile sarmaya imkan yoktur. [...]

Ne kuklalar, ne de onların iplerini kullanalar, iyi bir sahne seçmemişlerdir. [...]

Dış tahriklerin hak görünürü altındaki asıl yüzü, bir makamı örtmeyeceği kadar bize bellidir.⁸⁰

Falih Rıfki Atay, yönetimin resmi yorumu sayılabilecek yazısında, Faris Erkman'ın broşüründe öne sürdüğü iddialara büyük ölçüde katılıyor ve panturancı akımlar konusunda kamuoyunu adeta uyarıyordu. Ama bu uyarılarının muhatabının bizzat Turancı yayın organları ile panturanist çevreler olduğu da belliydi.

Aslında, Falih Rıfki Atay, bu konuda çok daha erken bir tarihte, daha 1941 yılının Kasım ayında, bir yazı yazmış ve bu yazıda da milliyetçiliği sağa veya sola çekmek isteyenlerle bu yönlere zorlayanları uarmış ve onlara çatmıştı.

Büyük Doğu dergisinde ise, Türkçü akımı şöyle savunmaya çalışıyordu:

Bu kadar nazik bir anda, sözüm ona fikir ve ideal maskesi altında, köpürtülmeye başlayan bir Türkçülüğün, yalnız ve yalnız Alman propagandası emrine geçmiş olmaktan, hakiki ve müstakil Türkiye'yi Mihver emrinde harcamaya memur gizli bir teşvik işinden farkı ne olur?⁸¹

Tam bu sırada, broşür hakkında resmi soruşturma açılır ve Faris Erkman, Emniyet Müdürlüğü'nde sorguya çekildikten sonra serbest bırakılır. Hariciye Vekili Numan Menemencioğlu, 5 Temmuz 1943 tarihinde, TBMM'de, broşür hakkında resmi açıklamada bulunmuştur. Burada olan ilginç nokta, broşüre ilişkin resmi açıklamanın, Dahiliye Vekili tarafından değil de, bizzat Hariciye Vekili tarafından yapılmasıdır. Sadece bu açıklama dahi, Türkçülük hareketinin bir iç politika sorunu olarak değil de, tam aksine, tamamen bir dış politika sorunu olarak değerlendirildiğini gösteriyor.

Cevdet Kerim İncedayı'nın, konuyla ilgili olarak, TBMM'de söz alması ve sorular sorması da ilginçti. İncedayı, TBMM'de yaptığı konuşmada, Türkiye'de iddia

⁸⁰ Hikmet Tanyu, **Türkçülük Davası**, Ankara 1950. s. 42.

⁸¹ **Büyük Doğu**, 22 Kasım 1944

edildiği gibi, panturanist bir akım ve milliyetçilik yorumu olmadığını ileri sürüyor ve şöyle diyordu:

“Ben memleketimizde ne böyle bir cereyan ve ne de bu şekilde bir milliyetçilik mefhumu bilmiyorum(biliyorum). Velew ki bir takım telkinat ile olsa bile, bu kabil cereyanların herhangi ciddi temeli ve inkişafı olduğuna kani değilim.”⁸²

İncedayı'nın bu konuşmasından sonra, TBMM'de söz alan Numan Menemencioğlu da, tıpkı İncedayı gibi, Türkiye'de Turancı bir akım olmadığını ileri sürüyor, Türkiye'nin sınırları dışında yaşayan Türklere yalnızca şans ve mutluluk dileklerini belirtiyor ve hükümetin politikasının Türkiye'de yaşayan Türklerle sınırlı olduğunu vurguluyordu. Menemencioğlu, konuşmasında şöyle diyordu: “Bu kitabın mevzuu bahis ettiği gibi, bizim memlekette ciddiyetle kaale alınabilecek bu saydığım vasıflar (CHP programı dışında) fevkinde veya haricinde bir milliyetçilik veya ırkçılık ne mevcuttur, ne de bu yolda tezahürata şahit olmaktayız.”⁸³

Tuhaf olan bir başka önemli nokta da, Menemencioğlu'nun bu konuşmasının, Zekeriye Sertel'in ‘Türkçülük Meselesi Artık Aydınlanmıştır’ adlı makalesi dolayısıyla, broşürü kaleme alan ya da broşürün yayınlanmasında imzasını kullanan Faris Erkman ile muhtemelen yakın ilişkiler içinde olan Tan gazetesi tarafından da desteklenmesidir. Tan gazetesi, Temmuz ayının ilk üç günü arka arkaya yayınladığı, “Türkçülük Cereyanının Menşei ve Mahiyeti”, “Türk Milliyetçiliğinin Esasları” ve “Cumhuriyet Devriminde İrkçi Türkçülük Nasıl Doğdu ? “ adlı makaleler ile konuyu canlı tutmaya ve işlemeye devam edecektir.⁸⁴ Diğer yandan, Niyazi Berkes ise “Faşist İdeolojisi ve Propagandası” adlı yazısında, Faşizmi eleştiriyordu.⁸⁵

Türkçü yayınlar ve faaliyetler büyük ölçüde zayıflamış olarak, 1944 yılında da sürecektir. 1944 yılında Nihal Atsız'ın Başvekil Saraçoğlu'na yazdığı mektup büyük ses getirecek ve son zamanlarda arttığını ileri sürdüğü sol eğilimli ve gizli nitelikteki yayın ve faaliyetlerden şikayet ediyordu. Atsız, ikinci mektubunda sol faaliyetlerde bulunduğunu ileri sürdüğü bazı kişilerin adlarını da veriyordu. Mektupta yayınlanan isimler arasında Ankara Devlet Konservatuarı öğretmenlerinden Sabahattin Ali, Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde görevli Doçent Pertev Naili Boratav, İstanbul Üniversitesi Pedagoji Enstitüsü'nde görevli Prof. Sadrettin Celal

⁸² Sertel, **a.g.e.**, s. 267-268.

⁸³ Sertel, **a.g.e.**, s. 268.

⁸⁴ **Tan**, 1-3. 1943

⁸⁵ **Tan**, 14. 08. 1943

Antel ile Ahmet Cevat Emre ve Ankara Üniversitesi Dil-Tarih Coğrafya Fakültesi'nde görevli bazı başka Doçentler de vardı⁸⁶

Bozkurt dergisi, bu mektubun yayınlanmasından hemen sonra kapatılacaktır. Atsız'ın yayınladığı ikinci mektuptan sonra, bu mektupta adı geçenlerden Sabahattin Ali yazar aleyhine hakaret davası açar ve davaya 26 Nisan başlanır.⁸⁷

⁸⁶ Mustafa Müftüoğlu, **Milli Şef Döneminde Çankaya'da Kabus (1944 Turancılık Davası)**, İstanbul 2005. s. 22-30.

⁸⁷ Bu dava, Türkçülük hareketinde önemli bir yeri olduğu için ayrı bir başlık altında incelenecektir.

3. TÜRKÇÜ HAREKETİN ÖNCÜLERİ VE TARAFTARLARI

Milli Şef Dönemi'nin 1945'e kadar olan yılları İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkisinden ülkeyi koruma mücadelesiyle geçmiştir. Savaş yıllarına denk düşen bu dönem, Türkçü hareketin liderleri ve üyeleri tarafından önceki ve sonraki yıllarda yürütülen yayın faaliyetleriyle karşılaştırıldığında, akımın en hareketli olduğu dönemdi. Türkçü dergiler en verimli dönemlerine, genç Türkçü kuşağın katkılarıyla, 1939-1944 arasındaki "altın yıllar"da kavuştular. Adı geçen dergiler daha çok "öğrenci ve öğretmenler"e hitap ediyor ve tirajlarını belirgin bir şekilde artırıyorlardı. Yayınların genel içeriğine bakıldığında Türkçü temaların en büyük ağırlık taşıdığı dönem olduğu görülür.

Milli Şef döneminde Türkçü fikirleri yayan bazı aydınlar ülke genelinde ün kazanmışlardır. Bunlardan bir kaçı Türkçü/Turancı hareketin öncü/liderleri haline gelmişlerdir. Aşağıda bu aydınlar tanıtılacaktır.

3.1. Nihal Atsız

Nihal Atsız'ın tanınması dönemin Başbakanı Şükrü Saracoğlu'na yazdığı iki açık mektupla başladığı polemikle olmuştu. Bu mektupta Sabahattin Ali ve solcu liderleri ağır ithamlarla suçlamıştı. Ancak, Atsız'ın Türk soluna yaptığı ilk hedefi Nazım Hikmet olmuştu. 1935'te yayınlanan bir kitapçıkta Nazım Hikmet, "komünist Don Kişot" ve "proleter burjuva" olarak adlandırılmıştı.⁸⁸ Atsız ve Sabahattin Ali arasında 1944 yılındaki ünlü davaya yol açan polemikte, Sabahattin Ali'nin Nazım Hikmet'in arkadaşı olması ve ona destek vermesi de bir ölçüde rol oynamıştı. Fakat, Atsız'ın Türkiye solunun temsilcilerine olan düşmanlığını herkese duyuran olay, Sabahattin Ali'nin **İçimizdeki Şeytan** adlı romanı üzerindeki polemik olmuştu. Atsız, Sabahattin Ali'nin romanını Türkçülere karşı bir hakaret saymış ve **İçimizdeki Şeytanlar** adıyla yayınladığı bir başka kitapçıkla bu esere karşı saldırıya geçmişti.⁸⁹

Kamuoyu önünde Atsız'ın saldırısına uğrayanlar yalnızca solun temsilcileri değildi. Atsız'ın kısa roman niyetine yazdığı bir kitapçık olan **Dalkavuklar Gecesi** (1941), Reşit Galip, Hasan Ali Yücel, Sadri Maksudi Arsal, Şevket Aziz Kansu gibi üniversite hocalarının karikatürleştirilmesiydi. Kitapçıkta adları değiştirilerek

⁸⁸ Bkz. H. Nihal Atsız, **Komünist Don Kişot'u Proleter- Burjuva Nazım Hikmet Yoldaş'a**, İstanbul 1985,

⁸⁹ Günay G. Özdoğan, **a.g.e.**, s. 183.

gizlenen bu kişiler, Mustafa Kemal Atatürk'ün etrafına toplanmış “dalkavuklar” olarak adlandırılmıştı.⁹⁰

Atsız'a şöhretini kazandıran sözünü sakınmazlık, kişisel kavgalar ve cüret gibi özellikler, hiç de yabana atılamaz. Fakat Türkçülük hareketi açısından ortaya koyduğu yazı, görüş ve düşünceler tanınmasını daha da artırmıştır.

H. Nihal Atsız tarafından yayınlanan ilk dergi, 15 Mayıs 1931 ile 25 Eylül 1932 arasında 17 sayı çıkan aylık **Atsız Mecmua** idi. Derginin adı olan ve Hüseyin Nihal'in yazılarında kullandığı ve daha sonra kendine soyadı olarak seçtiği “Atsız” Orta Asya Türk devleti Gök Türk geleneğine bir göndermeydi. Gök-Türk'lerde kamusal bir görevi henüz yerine getirmemiş olan gençler, özel bir isim taşıyamazlardı. Kendilerini kanıtlayana kadar bu gençlere genellikle “adsız” denilirdi. Gökalp'in bir şiirinde böyle bir adsız genç, “ad” kazanmak umuduyla Turan ülkesinin merkezine gitme görevini üstlenir.⁹¹ Nihal Atsız'ın bu adı seçmesi, eski çağlara ve geleneklere duyduğu özlemi dile getirdiği gibi, henüz kendi görevini tamamlamadığını vurgulayan simgesel bir davranıştı. Öte yandan derginin kapağında yer alan bozkurt figürü, Orta Asya Türklerinin efsanevi geçmişlerine doğrudan bir göndermede bulunuyordu. Türk boylarının mitolojik atası olarak kabul edilen ve İslamiyet kabul etmeden önce Türkler tarafından tapınılan, bozkurt, günümüze kadar Türkçülerin sembolü olmaya devam etmiştir. 1930'lu yıllarda Türkçü yayınlarda ilkin simgesel bir figür olarak göze çarpan bozkurt, Nihal Atsız ve izleyicilerinin takma adı da olmuştur.⁹²

Atsız Mecmua, aynı zamanda, Ziya Gökalp'i göklere çıkaran yazılar ve ona adanan şiirlerle doluydu. İlk sayının birinci sayfasında Gökalp'in 1922 yılında Diyarbakır'da çıkardığı Küçük Mecmua'nın birinci sayısında yayınladığı makalelerinden biri olan “Çınaraltı”na yer verilmişti. Gökalp'in Türk halk dilinin, halk şiirinin ve müziğinin, el sanatlarının ve halk destanlarının güzelliklerini konu alan bir makalesini yeniden yayınlamakla Nihal Atsız, yalnızca Gökalp'e olan saygısını göstermiyor, aynı zamanda, kültürel Türkçülük davasına bağlı olduğu, bu davayı ilerletmek için gönüllü olarak çaba göstereceğini de dile getiriyordu.

⁹⁰ Bkz. Nihal Atsız, **Dalkavuklar Gecesi**, İstanbul 1997

⁹¹ Fevziye Abdullah Tansel, (ed), Ankara 1952.

⁹² Dişi kurt efsanesi, değişik kaynaklarda farklı şekilde anlatılır. Kimi kaynaklara göre, dişi kurt, Çin saldırısı ve Hun İmparatorlu'ğunda sağ kalan son Hun'u besler, ona Altay dağlarından Orhun vadisine giden yolu gösterir ve bu vadiye yeni bir Türk aşireti doğar. Kimi kaynaklara göre ise, dişi kurtan doğan oğullar esir eşleriyle birlikte Orta Asya'da Türki aşiretlerin hakimiyetini yeniden kurarlar; bu oğullardan Asena toplumun başına geçer. Bkz, İbrahim Kafesoğlu, **Eski Türk Dini**, Ankara 1980.

Nihal Atsız'ın dergisini, Türk Ocaklarının kapatılmasından (10 Ocak 1931) bir ay sonra yayınlamaya başlamıştı. Atsızın, Pan-Türkçü ideali "Büyük Türkiye" bütün Türklerin bir araya getirilmesi sonucunda büyük bir nüfusa ve ayrıca ahlak ve, bilim ve teknolojinin yüksek seviyelerine kavuşmuş olan bir millettir.⁹³

Genel olarak siyaset konusunda, Atsız'ın üzerinde en çok durduğu yön, erişilmesi gereken bir ülkü olarak tasavvur ettiği birleşik Türk devletinin toprak genişliği idi. Atsız'ın 1942 yılında Türk gençliğine seslenen temel ilkeleri şöyleydi :

1. Türk töresine ilme, tekamüle, mugayir hiçbir müessese Türkeli sınırlarının içinde yaşayamayacaktır.
2. Terbiye ilminin müsaade ettiği en küçük yaştan itibaren bütün Türk ocakları Türkelinin yanlı mekteplerine girerek milli-askeri terbiyeyi alacaktır.
3. Sinema ve tiyatrolar halk mektepleri olduğundan mektepler gibi kontrole tabi olacaktır.
4. Türklüğün milliyet, hars ve ahlakına zararlı neşriyat men edilecektir.
5. İlmin, milli gayeleri olacak ve ancak Türklük için çalışan ilimler Türk ilmi olacaktır.⁹⁴

1942 yılında, Türk gençliği için, yukarıda verdiğimiz daha önceki fikirlerin üzerine oturtulmuş ayrıntılı bir eğitim modeli Alman nasyonal sosyalistlerin 1933'ten itibaren uygulamaya koydukları toplum modeline çok benziyordu. Okulları kışla'ya dönüştürme ve gençleri, gelecekte askeri mucizeler yaratabilmeleri için kahramanlık ilkelerine göre eğitime yönündeki önerileri, modelinin en ilginç noktalarıydı.⁹⁵

Sosyal politika alanındaki, görüşleri oldukça belirgin ve ayrıntılıydı. Aslında döne döne okurların dikkatine sunulan ana konu, Türkiye'nin genişlemesi değil, Anadolu köylerinin o anki kötü koşulları ve köylülerin sefaletiydi. Türk ekonomisinin ve sosyal hayatının iki ayrı bileşeni olarak kent ve köy arasında bir ayırım yapılarak, ekonomik ve sosyal ilerleme hedefinin bütünselliği içerisinde, kırsal kesimdeki kalkınmanın kentlerdeki kalkınmaya göre öncelik taşıması gerektiği iddia edilmekteydi. Atsız Mecmua'ya göre Türk Ocakları'nın "köycülüğü" kapsamı ve etkisi itibarıyla çok kısıtlı kalmıştı; yine de, Türk devleti, reformculuğu" esas olarak köylere yerleştirme gayretini sürdürmeliydi. Atsız Mecmua için köycülük, köylerin Kurtuluş Savaşı sürecinde harabeye dönmüş olması nedeniyle yerine getirilmesi gereken vicdani bir görev (ya da savaşın zaferle sonuçlanmasına katkıda

⁹³ Atsız Mecmua, 9-15 Ocak 1932.

⁹⁴ Günay G. Özdoğan, a.g.e, 187.

⁹⁵ Çınaraltı, 23 Mayıs 1942.

buldukları için köylülere verilmesi gereken bir ödül) değil, tersine “hükümet, toplum ve bireyler” tarafından benimsenmesi gereken temel bir yaklaşımdı. Köycülük, “milli ekonomi”nin temelini kurmak için zorunlu olduğu gibi, yüzyıllardan beri kentliler tarafından soyup soğana çevrildiği iddia edilen köylülerin refahına kentlilerinkine göre öncelik tanıyacak çok önemli bir sosyal strateji olarak kabul ediliyordu. Köycülük lehinde sunulan bir başka kanıt da, kırsal kesim bayındırlığa kavuşmadıkça sağlam bir “milli savunma”nın imkansız olacağıydı.⁹⁶

Anadolu köylüsü, Nihal Atsız’ın kendini özdeşleştirdiği sosyal grubun bir ögesi sayıldığı halde, Türkiye Cumhuriyeti topraklarının ana bölümünü oluşturan Anadolu, siyasal bağlılık duygusu yaratan bir atayurdu gibi görünmüyordu. Anadolu, tarihsel kökleri olan bir toprak olarak da kabul edilmiyordu. Tarihsel mirasın kaynağı konusundaki hakim anlayış, Orta Asya etnosentrizmiydi ve ırksal köken, etnik topluluğa üyeliğin belirleyici faktörü olarak kabul ediliyordu. Dolayısıyla ulusal kimlik, ırksal kökenin bir fonksiyonu haline geliyordu. Türk olmak, Orta Asya kökenli Altay/Turan ırkının oluşturduğu bir büyük aileye ait olmak demektir. Atsız ve dergisine göre, Türk ulusal kimliği, tarihsel olarak İslami ve Osmanlı dönemlerini aşan bir olguydu. Üstelik Türk kimliği, Anadolu’yla sınırlı bir kimlik olarak kabul edilemezdi.

Bu bağlamda Atsız, 1932’de toplanan ilk Türk Tarih Kongresi’nde tartışılan kimi temel tarih tezlerine karşı çıkıyordu. Kongre esas olarak, öğretim müfredatının bir bölümü olarak kullanılmak üzere bir yıl önce Türk Tarihini Tetkik Cemiyeti bünyesinde oluşturulan bir kurul tarafından yazılan yeni resmi tarih ders kitaplarını değerlendirmek üzere toplanmıştı. Atsız, ders kitaplarının aynı zamanda adı geçen Kongre’de de savunulan kimi popüler tezlerine karşı çıktı. Özellikle Hititler’in Anadolu halkının ataları olduğunu (dolayısıyla da, Anadolu’nun eski bir Türk yurdu olduğunu) ileri süren tez üzerinde durarak, bu tezin zorlama ve geçersiz kanıtlara dayandırıldığını söyledi.⁹⁷

Nihal Atsız, **Atsız Mecmua**’yı yayımlarken aynı zamanda Türkiyat Enstitüsü’nde Prof. Fuad Köprülü’nün asistanı olarak çalışıyordu. 2-11 Temmuz 1932 tarihleri arasında yapılan Birinci Türk Tarih Kongresi’nin ardından, Atsız, Kongre’de ileri sürülen kimi tezlere Zeki Velidi Togan’ın yönelttiği eleştirilere destek vermesi nedeniyle Enstitü’deki görevinden alındığı gibi, “**Atsız Mecmua**”nın yayını da durduruldu. Togan’ın Kongre’de esas itiraz ettiği nokta, birkaç bin yıl önce (takriben M.Ö. 6-7000’lerde) Orta Asya’da ağır bir kuraklık yaşandığı ve bunun batıya doğru

⁹⁶ Bkz. **Atsız Mecmua**, 15 Temmuz 1931, 5-15 Eylül 1931, 8-15 Aralık 1931, 11-15 Mart 1932.

⁹⁷ Moğollarla akrabalık ilişkisini de varsayarak Turani/Altay ırk kökenini savunan ve Hititler’le herhangi bir tarihsel bağı reddeden görüş için bkz. Nihal Atsız, “Türkler Hangi Irktandır”, **Atsız Mecmua**, 1,15 Mayıs 1931.

göç dalgalarına yol açtığı teziydi. Özellikle Dr. Reşit Galip tarafından savunulan bu teze karşı, Togan, Asya böylesi bir kuraklığın birkaç bin yıl önce gibi yakın bir tarihte değil, çok daha eskiden tarih öncesi çağlardan meydana gelmiş olabileceğini öne sürüyordu. Aslında Reşit Galip’le Togan arasında ateşli bir tartışmaya yol açan şey, doğrudan doğruya jeolojik kanıtlar değil, savundukları fikirlerin sonuçlarıydı. Reşit Galip’e göre, Hitit, Sümer, ve Mısır gibi çeşitli medeniyetler, Orta Asya’dan göç eden halklar tarafından kurulmuştu; bu halklar, güya daha anayurtları Orta Asya’dayken neolitik ve birinci maden çağını geçerek yüksek bir medeniyet seviyesine ulaşmışlardı. Togan’ın Orta Asya’daki büyük kuraklığın çok daha eski dönemlerde, tarih öncesi çağlarda meydana geldiği görüşü doğru kabul edilecek olsaydı. Reşit Galip’in Orta Asya Türkleri’ni adı geçen büyük medeniyetlerin ataları konumuna yükselten tezi çürümüş olacaktı.

Kongre’ye katılanların çoğunluğu bu tartışmada genel olarak Reşit Galip’ten yana tavır aldı ve hatta Togan, öğrencilerini “temelsiz görüşler”le yanlış yola sevk etmiş” olduğu gerekçesiyle kınandı.⁹⁸

Nihal Atsız, Reşit Galip’e, Togan gibi Orta Asya tarihi konusunda “otorite” olduğu kanıtlanmış bir hocanın öğrencisi olmaktan şeref duyduğunu belirten bir telgraf çekerek Togan aleyhindeki suçlamalara tepki gösterdi. Ayrıca, Atsız Mecmua’da yayımlanan bir yazısında, Darülfünun’daki birçok tarih hocasının, Togan’la karşılaştırıldıklarında akademik açıdan çok yetersiz olduklarının görüleceğini iddia etti, ona göre Togan, Türkistan tarihini ele alan yayınlarıyla birçok meslektaşını geride bırakmıştı.⁹⁹

Nihal Atsız, 1933 yılında Malatya Lisesi’nde dört aylık bir hizmetin ardından bakanlık tarafından lise edebiyat öğretmeni olarak atandığı Edirne’de başka bir aylık dergi çıkarmaya başladı. Atsız’ın bu ikinci dergisinin adı **Orhun**’du. Bu ad da yine bilindiği gibi Orta Asya kökenliydi ; hem Gök-Türk döneminin efsanevi başkentini, hem de sekizinci yüzyılda devleti yönetenler tarafından Orhun Vadisi’nde (yani bugün Moğolistan sınırları içerisinde bulunan Baykal Gölü’nün güneyindeki vadide) dikilen yazıları ifade ediyordu. Orhun’un Kasım 1933 ve Temmuz 1934 arasında çıkan dokuz sayısının hepsinde künyeye bakıldığında “aylık Türkçü dergi” yazısı göze çarpıyordu. Bununla birlikte, 21 Mart 1934’teki beşinci sayıda bir şiir değişikliği vardı. Bu sayıya kadar, Ziya Gökalp’in toplumun bireyden önce geldiğini vurgulayan dayanışmacı iki ünlü dizesinin, Ben, Sen, O yok, Biz Varız / Hak Yok, Görev Var) ilki derginin şiiri olarak kullanılmıştı. Gökalp’in dizeleri 1930’larda

⁹⁸ Özdoğan, a.g.e, 191.

⁹⁹ Atsız’ın, o dönemde Türk Tarihini Tetkik Cemiyeti genel sekreteri olan Reşit Galip’e protesto telgrafını göndermesinden sonra, Fuat Köprülü ona iş aramasını, çünkü Enstitü’deki görevine son verilebileceğini söyler. Bkz. Özdoğan, a.g.e, 191.

CHP'nin de yaygın şekilde kullandığı bir slogan haline gelmişti. Beşinci sayıda Gökalp'in dizesi çıkarılarak, Orhun'un Atsız Mecmua'nın devamı olduğunu ve "büyük Türkçülük ülküsü"ne hizmet etmek amacıyla yayınlandığını belirten bir cümle konuldu.

"Büyük Türkçülük"ün siyasal hedefi ise daha ilk sayıdan başlayarak açıkça belirtilmişti. Birinci sayının başyazısı, Nihal Atsız'ın aşağıdaki sözleriyle sona eriyordu. Türkler bu dünyaya yüce bir vazifeyi yerine getirmek için gelmişlerdir ve bu vazife ancak bütün dünya Türk yurdu haline geldiğinde tamamlanmış olacaktır."¹⁰⁰

Dergideki üslup değişikliği bir görüş değişikliği anlamına gelmiyordu. Tersine, **Orhun**, kendi kapsamlı Türkçülük anlayışını yansıtan tamamlayıcı bir mesaj veriyordu : ilk sayılardaki "birimiz hepimiz için" sloganı ilerideki "Büyük Türkiye" aşamasına ulaşmak için gerekli bir yurtiçi dayanışma çağrısıydı.

Nihal Atsız'ın Pan-Türkçülük konusunda bu ikinci dergide çok daha açık sözlü olduğu görülür. Ona göre, bu dava, bütün Türklerin birliğinin tamamlanmasıyla gerçekleştirilecek bir milli ülkü'ydü. Öngörülen Pan-Türk birliğinin sınırları içinde kalan topraklar (Akdeniz'den Pasifik Okyanusu'na kadar uzanan geniş bir bölgeyi kapsıyordu.)

Orhun Mecmuası 1933'te ırkçı söylemleri olduğu gerekçesiyle yasaklandı.(Yaklaşık 10 yıl) Bu arada Nihal Atsız, özellikle Türk ve Osmanlı tarihi üzerindeki görüş ve düşünceleri üzerinde çalışıyordu. Tarih yazımında asıl ilgi alanı, çeşitli hükümdarlar döneminde meydana gelen önemli olaylar olduğu kadar, yönetimin bir hükümdardan öbürüne geçmesini veya hanedanların yükseliş ve düşüşlerini hikaye eden tarihi "hanedan sicilleriydi. Bu açıdan kimi Türk tarihçileri, Atsız'ın 1942'de düzenlenen bir Tarihi Takvim'i yayınlamasının, Osmanlı tarih yazımına önemli bir katkıda bulunduğunu belirtirler.¹⁰¹ Bununla birlikte, Atsız yalnızca kronolojik çalışmalarla yetinen bir tarihçi değildi. Akademik nitelikte olmayan, fakat yine de temsilcisi olduğu Türkçü düşünce açısından gayet önemli ve açıklayıcı birkaç yorumlamada bulunmuştu.

Orhun dergisi Ekim 1943'te yeniden yayınlanmaya başladı. Bu 10 yıllık aradan sonra Atsız ve arkadaşları **Orhun** dergisine alternatif olarak aylık "Türk Sazı" dergisini çıkarmaya başladılar. 1914'de basılan ve hece vezniyle yazılan "ulusal Türk şiiri"nin ilk örneklerinden biri olarak kendine bir yer edinmiş olan tanınmış şiir kitabından almıştı. Derginin bir kez basılabildi. (15 Mayıs 1943) Çünkü, Ankara'daki Basın Yayın Genel Müdürlüğü tarafından yasaklandı. Derginin kapak sayfasında,

¹⁰⁰ **Orhun**, 1-5 Kasım 1933.

¹⁰¹ Nejat Göyünç, "Tarihçiliğimizin Dünü", Felsefe Kurumu Seminerleri, Türk Tarih Kurumu Ankara 1977, , s. 240.

daha önceleri de kullanılan “Bütün Türkler Bir Ordu” sloganı yer alıyordu. Atsız, kendi imzasıyla yayınlanan başyazıda ise, “Türk Sazı”nın, kendisi tarafından yayınlanan son iki derginin bir devamı olduğunu ve Türkçülük davasına bağlı bulunduğunu belirtiyordu : “*Bizim milli ülkümüz ‘Türkçülük’ tür. Türkçülüğün en kısa tanımı şudur: ‘Türkelinde Türk uruğunun kayıtsız-şartsız hakimiyeti ve istiklali Türklüğün her yönden bütün milletlerden ileri ve üstün olması ülküsü...*”¹⁰²

Atsız’ın 1939-1943 yılları arasında yayınlanan diğer “Türkçü” dergilere (Reha Oğuz Türkkan’ın **Bozkurt**’u, Orhan Seyfi Orhon’un **Çınaraltı**’sı, Fethi Tevetoğlu’nun **Kopuz**’u ve Rıza Nur’un **Tanrıdağı**) yazdığı yazılar yine aynı temalar üzerinde duruyordu. Daha önceki dergilerin içeriği ile karşılaştırıldığında, Orhon’un son sayılarında göze çarpan yeni bir boyut vardı; bu da Türkiye’deki solun temsilcilerine karşı açık saldırıydı. Bu saldırının en iyi örneği ise, Atsız’ın dönemin başbakanı Şükrü Saraçoğlu’na gönderdiği “İrkçilik – Turancılık” davasına yol açan iki açık mektuptu.

3.2. Reha Oğuz Türkkan

Reha Oğuz Türkkan, Türkçü hareketin en önemli isimlerinden biridir. Yayın faaliyetlerine baktığımız zaman, Orhun Mecmuasının ardından Türkçü eğilimi ile göze çarpan ilk Türkçü dergi, Kasım 1938 ve Ocak 1939 tarihleri arasında Ankara’da üç sayı çıkan aylık **Ergenekon** dergisiydi. Derginin künyesinde “*Türk ırkı bütün ırklardan üstündür*” ibaresi bulunuyordu ve dergi adını, inanışa göre bir dişi kurdun emzirdiği çocuklardan türeyen yeni bir Türk boyunun efsanevi yurdu Ergenekon’dan alıyordu. Derginin kapağında, Nihal Atsız’ın on yıl önce başlattığı gelenekle hemen bütün Türkçü yayınların alameti farikası haline gelen aylık kurt resmi vardı. Derginin sahibi, Mayıs 1944’den sonra mahkeme önüne çıkarılan Cihat Savaşfer’di. Ancak derginin asıl yöneticisi olan kişi, çoğu makalenin altında imzasını veya takma ad(lar)ını gördüğümüz Reha Oğuz Türkkan’dı.

Türkkan dışında, Ergenekon’a katkıda bulunanlar, 1930’ların tanınmış Türkçüleri idi. Örneğin **Bozkurt** takma adıyla kahramanlık şiirleri yazan Nihal Atsız; Atsız’a olan saygısından ötürü Orhun’daki şiirlerini “Atsız’a Yoldaş” şeklinde imzalayan Fethi Tevet(oğlu); Kırım göçmenleri Muharrem Feyzi Togay ile 19. yüzyılın sonlarında Rusya’da Türkçülüğün öncülüğünü yapan ve Osmanlı Türkçüleri arasında Türkçülüğü esinlendiren saygın bir isim olarak kabul edilen Kırmırlı İsmail

¹⁰² Türk Sazı’nın kapatılma nedenlerinden biri olarak, İstanbul’da yayımlanan kimi gazetelerde, derginin hükümet tarafından daha önce yasaklanan Atsız Mecmua’nın devamı olduğunun ilan edilmesi gösterilir. Bkz. Özdoğan, a.g.e., s. 200.

Gaspıralı'nın bir biyografisini 1934 yılında yayınlayan Cafer Seyid Ahmed Kırimerdir.¹⁰³

1938 sonlarında “Ergenekon” yayımlandığında 1920 doğumlu Reha Oğuz Türkkkan, Cihat Savaşfer ve Hikmet Tanyu¹⁰⁴ ile dostluk kurup Hüseyin Namık Orkun'un tarih derslerini izlediği Ankara Gazi Lisesi'nden henüz mezun olmuştu. Reha Oğuz Türkkkan'a göre, kendisini Türkçü düşünce ve Turancı inanca yönelten çeşitli kaynaklar, Fransız Türkolog Leon Cahun'un, Osmanlı Türkçülerini de etkilemiş olan **Introduction a l'histoire de l'Asie** (1896) adlı eseri, Rıza Nur'un on iki ciltlik Türk Tarihi, Ziya Gökalp'in şiir ve kitapları, Nihal Atsız'ın “**Atsız Mecmua**”sı ve **Orhun** dergileri ve 1933-1934 yılları arasında Milli Türk Talebe Birliği tarafından yayınlanan aylık **Birlik** gazetesiydi.¹⁰⁵ Genç yaşına rağmen (hala üniversite öğrencisi olduğundan 1942 sonlarına kadar dergilerin yasal yöneticisi olamıyordu.) Türkkkan, dönemin en aktif Türkçüsüydü. 1934'ten beri sessiz kalan Türkçülüğü yeniden canlandırmak iddiasıyla konuyla ilgili bütün kişileri Bozkurtçu diye adlandırdığı büyük bir Türkçü grup içinde toplamak için Atsız ve birkaç arkadaşıyla ilişki kurdu. Üçüncü sayıda (10 Ocak 1939) künyesine “Ülkümüz, ırkdaşlarımızın saadetidir.” Sloganını ekleyen Ergenekon'un yayınının durdurulmasından sonra Türkkkan, Mayıs 1939'da geniş bir yazar kadrosuna sahip olan başka bir aylık derginin “**Bozkurt**”un yayınlanmasına önyak oldu. **Bozkurt**'un ilk iki sayısı Ergenekon'un devamıydı ve bu ikinci derginin yayını da bir süreliğine durduruldu.

Çeşitli dergiler ve kitaplar yayınlamanın yanı sıra, Türkkkan, Kitap Sevenler Kurumu adlı bir kültür derneği aracılığıyla Türkçü arkadaşlarının yayım faaliyetlerini örgütleme çabasına girdi. Bu dernek, Ekim 1939'da **Bozkurt** dergisinin geçici olarak kapatılmasından sonra kuruldu ve amacını, Türk milli kültürünün yüceltilmesine katkıda bulunmak üzere eski ve yeni Türkçü eserlerin yayınlanması olarak tanımladı. Geriye dönük bir değerlendirmeye, Türkkkan, amacının “dağınık durumdaki Türkçü grupları bir çatı altında toplamak” ve “Hasan Ali Yücel'in Bakanlığı tarafından yayınlanan klasik Batı edebiyatı eserleri dizisini dengelemek üzere milli

¹⁰³ Cafer Seyid Ahmet Kırimer 1889'da Kırım'da doğdu. İlk gençlik yıllarından başlayarak Kırım Milliyetçiliğinin etkin savunucusu oldu. Orta öğrenimini İstanbul'da tamamladı. İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra, Kırım'daki milliyetçi muhalefeti desteklemek üzere İstanbul'da kurulan Kırım Talebe Cemiyeti'ne katıldı. Sovyet devriminden sonra Kırım Müslümanları Merkez Yürütme Komitesi'ne girerek Kırım'a özerklik tanınması için çalıştı. Daha sonra Temsilciler Meclisi'ne girdi ve bağımsız bir Kırım devletinin kurulması için çalıştı. 1918'de Kırım'ın Almanlar tarafından işgal edilmesiyle kurulan ve Almanların birkaç ay sonra geri çekilmesiyle devrilen Kırım hükümetinde savaş ve dışişleri bakanlığı yaptı. Kırım'da Sovyet yönetiminin kurulmasının ardından 1921'de İstanbul'a yerleşti. Başlıca eseri **Gaspıralı İsmail Bey**, İstanbul 1934.

¹⁰⁴ Cihat Savaşfer ile Hikmet Tanyu, Reha Oğuz Türkkkan'ın yakın arkadaşlarıydılar. “İkçilik-Turancılık” davasında Reha Oğuz Türkkkan ile birlikte gizli bir örgüt kurmakla suçlanıyorlardı.

¹⁰⁵ Reha Oğuz Türkkkan, **Kuyruk Acısı**, İstanbul 1943, s. 54-56

kültürümüzün hazineleri içinden seçilecek edebi ve tarihsel eserleri yeni alfabeyle yeniden yayınlamak olduğunu belirtmişti.¹⁰⁶

Derneğin onursal başkanı Fethi Okyar'dı; Türkolog ve aynı zamanda Kütahya Milletvekili Besim Atalay, Mahmut Esat Bozkurt, Şevket Raşit Hatipoğlu, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Zeki Velidi Togan, Abdülkadir İnan gibi birçok tanınmış kişinin de üye olduğu söyleniyordu. Dernek, Gökalp'in ilk baskısı 1923'te yapılan Türkçülüğün Esasları adlı kitabının ikinci baskısını Latin alfabesiyle yayınladı; ayrıca, Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Çağlayanlar'ını yeniden bastı. Dernek uzun ömürlü olamadı ; kısa bir süre sonra, Nisan 1940'da yasaklandı.¹⁰⁷ CHP yönetimi “aydınlanma adı altında gizlenen ırkçı içeriği” zararlı bulduğu gibi, tüzüğüne göre benzer eserleri yayınlamayı da amaçlayan Halkevleri'nin yanında ayrı bir kültür derneğinin mevcudiyetine karşı çıktı. İddiaya göre Türkkkan, Gürem adlı gizli grubu işte bu derneğin kapatılmasından sonra kurdu ve bu nedenle de 1945 yılındaki ilk duruşmalarda ek bir cezaya çarptırıldı.

Bozkurt dergisi, Mayıs 1940'da resmi makamların izniyle 3. sayıdan itibaren yeniden yayımlandığında, derginin yazar kadrosunun, 1940'ların tanınmış Türkçü yazarlarının çoğunu içine alarak genişlediği görülmüştü. Atsız, Fethi Tevetoğlu, Abdülkadir İnan ve Reha Oğuz Türkkkan'a, Zeki Velidi Togan, Besim Atalay, Peyami Safa, İsmet Rasin Tümtürk, Arif Nihad Asya, Dr. Mustafa Hakkı Akansel, Necdet Sançar, Hüseyin Namık Orkun ve kısa bir süre sonra Ağustos 1941'de **Çınaraltı** adlı daha popüler bir Türkçü dergiyi yayınlayacak olan Orhan Seyfi Orhon ve Yusuf Ziya Ortaç katılmıştı.

Türkkkan'ın siyasal ve tarihsel görüşlerine gelince, bunlar daha çok 1930'ların başlarında Nihal Atsız tarafından dile getirilen görüşlerin aynısıydı. Nihal Atsız'ın savunduğu görüşlere benzeyen ve Türkkkan'ın 1940'da **Türkçülüğe Giriş** adlı kitabında Türkçülük hareketinin açıkça ifadesini bulan ideoloji, Türkkkan'ın siyaset ve tarih yaklaşımına yön veriyordu. Türkkkan, bir milletin “siyasal partilerden arındırılmadığı” ve tek bir inanç sistemi çerçevesinde birleştirilmediği sürece ilerleyemeyeceğini sözlerine ekliyordu. Dahası sosyal Darwinci yaklaşımdan hareketle, savaşların milletlerin yeniden doğuşuna olanak sağladığını, buna karşılık, barışseverliğin ahlak yozlaşmasına ve ulusal birliğin parçalanmasına yol açtığını ileri sürüyordu. Türkkkan, birçok açıklamasında Komünizme düşman olduğunu ve Komünist rejimin Rusya'da kurulmasının buna karşılık Almanya'da kök

¹⁰⁶ Reha Oğuz Türkkkan, “Türkçülüğün Tarihi”, **Yeni Orhun**, Kasım 1988

¹⁰⁷ **Bozkurt**, 4 Temmuz 1940.

salmamasının nedenini, Almanya'nın Rusya'yla karşılaştırıldığında daha enerjik ve yetenekli bir ırk kanı mirasına sahip olmasına bağlıyordu.¹⁰⁸

Dernek üyeleri arasında gençlik ile en yakından ilgilenen kişi Türkkan'dı. Türkkan gençleri ülkülerin telkinine en açık grup sayıyor ve onları ileride Türkçülüğün ateşli (bozkurtçu) neferleri olacak şekilde yetiştirmeyi düşünüyordu.

1940'lı yıllarda Türkçü akımın taraftarlarının çoğu, değişik eğitim kurumlarından genç öğrencilerdi. Her ne kadar Türkçü dergiler zaman zaman kapatılıyor idiyse de, okuyucu sayısı zamanla arttı. Reha Oğuz Türkkan gibi 1930'lu yıllarda lisede okuyan gençler veya öğrencilerdi.

3.3. Zeki Velidi Togan

Zeki Velidi Togan, 10 Aralık 1890'da, Rusya'da Ural Dağları'nın güneyinde Başkırdistan'ın Kuzen köyünde doğdu. Annesi ve babası öğretmendi. Dedeleri 1860'da Ruslaştırma politikası gereğince köylerine el konulan öbür ailelerle birlikte zorunlu olarak Kuzen'e yerleşmişlerdi. İlkokulu babasının yönetiminde medresede tamamladı. Babası, İsmail Gaspıralı'nın çıkardığı **Tercüman** (1883) gazetesinin sıkı bir okuruydu. Büyük amcalarından biri ise Kazan'da Şehabettin Mercani'nin öğrencisi olmuştu. Her ikisi, Togan'ı küçüklüğünde tarih ve Türk destanları konusunda eğittiler. Öğrenimini devlet okullarında sürdüren Togan, Kazan Üniversitesi'ni bitirdi. Kazan'da Kasimiye Medresesi'nde Türk Tarihi ve Arap Edebiyatı dersleri verdi(1909-1913)) Rusya Bilimler Akademisi'nin himayesinde Fergana ve Buhara'da etnografik ve arkeolojik araştırmalar yaptı. (1913-1914); böylece Rusya'daki akademik çevrelerde epey ün kazandı.¹⁰⁹

1915'te politikaya girdi ve 1916-1917'de Rus parlamentosu Duma'da Ufa ilinin Müslüman halkını temsil etti. Sovyet devriminden sonra, Başkırdistan hükümetinin başkanlığını yaptı. Ulusal cumhuriyetlerin statüsü konusunda çıkan anlaşmazlık nedeniyle Sovyet hükümetiyle ilişkileri koptuktan sonra, güney Türkistan'a yerleşti. 1923 yılına kadar çeşitli komitelerle işbirliği yaparak Türkistan Milli Birliği'nin kurulması için mücadele etti. Rus yönetiminin yeniden kurulmasına karşı bir direniş örgütlemeye çalışırken, Buhara çevresinde Enver Paşa'yla ilişkiye geçti. Hareketin yenilmesi üzerine, (Abdülkadir İnan'la birlikte) ülkeyi terk etti, bir süre İran ve Afganistan'da kaldıktan sonra Berlin'e gitti.

1925'te Türk hükümetinin çağrısı üzerine Ankara'ya geldi ve iki yıl boyunca Telif ve Tercüme Heyeti'nde çalıştı. 1927'de İstanbul Darülfünü'nda Türk tarihi dersleri vermeye başladı. Birinci Türk Tarih Kongresi'nde açıklanan resmi tezlere karşı

¹⁰⁸ Türkkan, **Türkçülüğe Giriş**, a.g.e., s. 117-118.

¹⁰⁹ Bkz, Ahmet Zeki Velidi Togan, **On Yedi Kumaltı Şehri ve Sadri Maksudi Bey**, İstanbul 1934.

çıkmıca, görevinden istifa etti ve 1932’de Viyana’ya gitti. 1935’te Viyana Üniversitesi’nde doktorasını tamamladı. Aynı yıl, Bonn Üniversitesi İslam Araştırmaları Merkezi’nde çalışmaya başladı. Göttingen Üniversitesi’nde ders verdi. 1939’da Türk hükümetinden yeni bir çağrı aldı ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde genel Türk tarihi okuttu. “İrkçı-Turancı” etkinliklere giriştiği suçlamasıyla yargılandığı 1944-1948 dönemi dışında, emekliliğine kadar İstanbul Üniversitesi’nde görev yaptı. Aklandıktan sonra, araştırmalarını sürdürdü ve 1950’de İslam Araştırmaları Enstitüsü’nü kurdu. 1970’te ölünceye kadar enstitünün başkanlığını yürüttü. Rusya ve Orta Asya Türki halklarının tarihi konusundaki araştırmalarıyla tanınmıştır. Başlıca eserleri şunlardır: **On Yedi Kumaltı Şehri ve Sadri Maksudi Bey** (1934); **Bugünkü Türkistan ve Yakın Mazisi** (1939); **Umumi Türk Tarihine Giriş** (1946); **Tarihte Usul** (1950); **Hatıralar**(1969).

Ayrıca, şu dergilerin başlıca yazarlarından biri olmuştur: *Atsız Mecmua* (1931-1932), **Kopuz** (1939-1940), **Bozkurt** (1939-1942), **Çınaraltı** (1941-1942); **Gök-Börü** (1942-1943), **Türk Sazı** (1943), **Orhun** (1943) ve **Kızılelma** (1947).¹¹⁰

3.4. Rıza Nur

Rıza Nur 30 Ağustos 1879’da Sinop’ta doğdu. İlkokulu Sinop’ta bitirdikten sonra İstanbul’da askeri okullara devam etti ve Askeri Tıbbiye’den mezun oldu. Gülhane Askeri Hastanesi’nde cerrahlık ihtisası yaptı. Askeri Tıbbiye’de ders verdi ve binbaşılığa yükseldi.

İkinci Meşrutiyet’in ilanından sonra yapılan seçimde, İttihat ve Terakki listesinden Sinop milletvekili oldu. Kısa bir süre sonra partisinden ayrıldı ve yerinden yönetim ilkesi ile kozmopolit bir Osmanlıcılığı savunan muhalefetteki liberal Osmanlı Ahrar Fırkası’na geçti. Bir süre sonra bu partinin feshedilmesi için çalışmaya başladı. 31 Mart ayaklanmasının(1909) ardından, 1909’da Paris’te kurulan muhalif parti olan Hürriyet ve İtilaf Fırkasının (1911) kurucuları arasında yer aldıysa da bir yıl sonra bu partiden de istifa etti. 1913 yılında iktidar bütünüyle İttihat ve Terakki’nin eline geçince, sürgüne gönderildi. Sürgünlüğü sırasında Osmanlı yönetimine karşı Arnavut ayaklanmasına katıldı.

1919’da Türkiye’ye döndü. Son Osmanlı Meclisi’nde (12 Ocak-16 Mart 1920) milletvekili oldu. Meclis, işgal güçleri tarafından dağıtılınca Ankara’ya geçip Sinop milletvekili olarak Büyük Millet Meclisi’ne katıldı. Mustafa Kemal’in başkanlığındaki Birinci Hükümete (16 Aralık 1920-24 Ocak 1921) eğitim bakanlığı

¹¹⁰ Herbert Jansky, “Ahmet Zeki Velidi Togan”, **Zeki Velidi Togan’a Armağan**, İstanbul 1950-1955, Maarif Basımevi.

yaptı. 1921’de Moskova Türkiye –Sovyet-Rusya Dostluk ve Kardeşlik Antlaşması’nı 1923’te Lozan Barış Andlaşması’nı imzalayan Türk heyetinde yer aldı. Fevzi Çakmak (24 Aralık 1921-9 Temmuz 1922) ve Fethi Okyar hükümetlerinde (14 Ağustos 1923-27 Ekim 1923) Sağlık Bakanı olarak görev yaptı. 1926’da politikayı bırakıp yurt dışına gitti. Paris ve İskenderiye’de yaşadı. Atatürk’ün 1938’de ölümünden sonra Türkiye’ye döndü. 1942 yılında ölünceye kadar İstanbul’da oturdu.¹¹¹

14 ciltlik eseri **Türk Tarihi** 1924-1926 yılları arasında yayımlandı. **Oğuzname** (İskenderiye, 1928) ve **Namık Kemal** (İskenderiye, 1936) adlı eserleri de vardır. Namık Kemal, Rıza Nur’un 1931–1938 yılları arasında İskenderiye’de çıkardığı Revue de **Turcologie** dergisinin özel sayısı olarak yayımlandı. Türkçe başlığı Türkbilik Revüsü olan dergi Türk tarihi, dilbilim ve şiir konusunda makalelere yer veriyordu. Rıza Nur’un, Nihal Atsız, H. N. Orkun, M. H. Akansel ve İ. Şadan’ın katkılarıyla, ölümünden önce (Eylül 1942) kısa bir süre çıkardığı bir başka dergi ise **Tanrıdağ**’dır. Adı geçen dergi, Mayıs 1942-Eylül 1942 arasında haftalık olarak yayımlandı.¹¹²

Rıza Nur’un Türkçülük tarihinde önemli bir yere sahip olmasını sağlayan çalışmalarından biri, bu hareketi iktidara taşıyacak bir parti kurmaya yöneliktir. O bu amaçla yoğun bir faaliyet evresinin sonunda tasavvur ettiği partinin programını dahi hazırlamıştır. Aşağıda Türkçülük tarihi bakımından son derece önemli olan bu program aynen alınmıştır.

RIZA NUR’UN KURMAK İSTEDİĞİ TÜRKÇÜ PARTİNİN TÜZÜĞÜ

1. Fırkanın adı “Türkçü” dür.
2. Hükümet şekli Cumhuriyettir.
3. İdare sistemi laik ve içtimaidir. Din ve devlet ayrılığı esastır.
4. Fırka, asriliğin, Avrupalı yeni usullerin tamamiyle taraftarıdır. Ancak bu tedbirlerle Avrupa ilim, teknik metod, teşkilat ve intizamı Türk millet ve devletine mal etmeği anlar ve buna çalışır. Dans ve emsalini medeniyet levazımından saymaz.
5. Türk orijinal an’ane ve harsına şiddetle bağlı, son derecesine Türkçü olup, Türk hars ve töresinin ihyasına çalışır.

¹¹¹ Rıza Nur, **Hayat ve Hatıratım**, Abdurrahman Dilipak (Der), İstanbul 1991., s. 42-48

¹¹² Ziya Yücel İlhan, **Sevenlerin Kalemiiyle Dr. Rıza Nur**, İstanbul 1962, s. 24-30.

6. Türkiye'nin resmi dini vardır. Bu da Müslümanlıktır. Bunu Teşkilat-i Esasiye Kanununa koyacaktır. Din devlete müdahale edemeyeceği gibi, devlet dini tahakkümü altına alamaz.
7. Vicdan, söz ve matbuat ve Millet Meclisi için tam bir hürriyet dairesinden çıkan taşkınlıkları adil mahkemeler rüyet edecektir. Kanun bunu men'edebilecek suretle ıslah edilecektir. Teşkilat-i Esasiyeye fevkalade mahkemeler tesisini kat'iyen men'eder maddeler konacaktır.
8. Her ne şekilde olursa müstebit yetişmesine mani olacak tedbirleri havi ve Teşkilat-ı Esasiye konacak maddeler tanzim edilecektir.
9. Fırka her şeyden evvel ve her şeyden ziyade dalkavukluğun şiddetle aleyhindedir. Devletle ve milletle bütün su'i ahvalin membamın dalkavukluk olduğu şu geçen Cumhuriyet devrinde mühim tedbir olarak bu babda bir kanun tanzim edilecektir.
10. İntihap bir dereceli olup, reylerin tamamıyla hafi ve mübadeleden ari bir suretle verilebilmesini temin, bilhassa hükümet müdahalesini kat'i suretle men'eder birkaç madde Teşkilat-ı Esasiye Kanununa ilave edilcektir.
11. Mebuslar hükümette harici ve askeri mevaddan gayri bütün dosyalar, tetkik edebilirler. Meb'ustan dosya saklayan memur azledilir. Keza meb'uslar askeri mübayaat işlerini de tetkik etmek hakkını haizdirler.
12. Meb'uslar imtiyaz alamaz, teahhüd işini deruhte, dairelerde böyle işler takip edemezler. Edenlerin meb'uslukları sakıt olur.
13. Vekiller meb'uslardan veya bunların haricinden olur. Vekil olan meb'usluktan istifa eder.
14. Türk tabiiyetine geçen ecnebiler ister Türk cinsinden, ister başka kandan olsun vekil meb'us, muallim ve zabıt olamazlar. Ancak bunların bir göbek sonraki Türklüğe tamamıyla temessül etmiş, ana dillerini unutmuş evladı bu hukuka malik olabilir. Her meb'us kendi intihap dairesinin ahalisinden olacaktır.
15. İstanbul ve Ankara'dan gayri yerlerde fırka teşkilat ve binaları olamaz. Ancak intihap zamanlarında fırkaların adamları Türkiye'de dolaşıp rey kazanmağa çalışırlar.
16. Türkiye emperyalizm, arazi zabtı gibi gaye ve emellerden tamamıyla tecrid olunur. Buna mukabil vatan müdafaası tedbirler hususuna lüzumu derecede dikkat edilecektir.
17. Fırka rüşvet ve imtiyaz yağması gibi işlerin şiddetle aleyhindedir. Harp zenginleri ile Mustafa Kemal devri rüşvet ve zenginlerin hesabı görülecek, servetleri müsadere edilip zevci, baba, oğul veya kardeşleri, asılmış, haps ve nefy olunmuş veya maddi zarar düşer olanlara tevzi edilecektir.
18. İlk ve orta tahsiller meccanen olacaktır. Mekteplerde her şeyden evvel milli terbiye verilecektir. İlk mektep her yerde açılacaktır. İlk ve orta mekteplerde hiçbir ecnebi dil tedris edilemez.
19. Cami, kitabe, kitap ve emsali milli ve nefis eserler muhafaza ve tamir edilecektir. Cumhuriyetten beri yıkılanların mesulleri aranacaktır.

20. İşçi, esnaf ve emsalinin hukuku kanuni tedbirler ile temin edilecek, patronlara ezdirilmeyecektir. Say esas olmakla beraber sermayeye de say nispetinde kıymet vermekteyiz. Bu sebeple amelenin de patronu ezme hareketine muvaffakat edilmeyip, sermayedarların hukuku da muhafaza edilecektir.
21. Sendika, kooperatif, bilhassa loncalar ve emsali içtimai ve iktisadi teşkilat yapılarak hükümetin tegallübüne karşı halk kitle ve zümreleri kuvvetlendirilecektir.
22. Komünistlik, sosyalistlik, enternasyonallik ve kozmopolitik içtimai nizamın birer mikrobu, milletlerin birer felaketi olduğundan şiddetle aleyhine hareket edilecektir.
23. Bütçede Cumhuriyet devrinde yapılan israfın, ağır vergilerin önüne geçilecektir.
24. Türk parasının kıymeti tesbit edilecektir.
25. Türkiye ziraat memleketi olduğundan her şeyden evvel buna çalışmak, pratik teşkilat yapmak lazımdır. Bataklık kurutmak, büyük çiftlikler tesis etmek isteyen sermayedarlara o arazi hükümetin ise meccanen verilecek, 15 yıl vergiden muaf tutulacak, lehlerine gayet müsait şartlar konacak ve bunlar ecnebilere verilmeğe çalışılacaktır.
26. Şömöndöferin Sivasa vardırılması ile zaruri bir hal aldığından ancak Sivas-Erzurum hattı yapılacaktır. Ondan başka artık ne geniş ne de dar hat şömöndöfer yaptırılmayıp, şöse inşası ve üzerinde kamyon işletme tesisatı ve bunun için bir çok yerlerde otomobil tamirhaneleri yapılacaktır.
27. İktisadi muvazaneyi temin en mühim madde olduğundan ithalat ve ihracat muvazenesi husule getirmek için ihtiyaçların en mühim kısmı dahilinde temin edilecektir. Bunlar buğday, balık ve sebze konservesi, şeker, iplik, kumaş, bez, elbise, çamaşır kundura, tıbbi hidrofıl pamuk ve gaz, cam, şişe, bardak tabak, kase ve levazımı, kağıt, sırlı demirden küvet, tabak ve emsali gibi şeylerdir. Bunun için yünümüzden, adana pamuğundan iplik yapacak büyük bir fabrika, çuha ve bez fabrikaları, hidrofıl pamuk fabrikası, Kütahya'da tabak imali, deri ve kösele fabrikaları, demir madeninden demir istihsali fabrikası, çimento fabrikaları, balık, sebze konserve fabrikaları inşa edilecektir. Bunları yapan yerli ve ecnebi 15 yıl her türlü vergiden muaf tutulur.
28. Memleketi imar için tuğla en mühim ve en iyi malzeme olduğundan her tarafta ucuz ve iyi tuğla, keza kireç yapılması öğretilicektir. Çimento fabrikaları çoğaltılacak, Anadolu'da arduvazdan kiremit yapılacak.
29. Memleketi sanayi memleketi yapmak, ihracat eşyası imal etmek fikrinde değiliz. Sade kendimizin ve o da en mübrem ihtiyaçlarımızın nev'i ve derecesi kadar fabrika yapılacaktır.
30. Alim yetiştirmekten ziyade küçük sanat erbabı yetiştirilecektir.
31. Eski yazıya ric'at edilecek ve Latin harfiyle de yanlışsız bir yazı yazılıp ikisi beraber yürüyecektir.
32. Tekkeler ıslah edilip, onlara misyoner teşkilatı verilerek ikmal edilecek, bunlar Türklük için çalışacaklar ve Türklüğü bilfiil yayacaklardır.

33. Matbuat kanunu tadil edilecektir.

34. Cumhurreisininin maaşı azaltılacak, tasarruf kaidesine riayet edilecektir.¹¹³

3.5. Nihal Atsız ve Reha Oğuz Türkkkan Çekişmesi

Reha Oğuz Türkkkan, kendi çıkardığı **Ergenekon**, **Gök-Börü** dergileri ile **Bozkurt** dergisinin ilk sayılarında yayınlanan ve felsefeden sosyolojiye, antropolojiden tarihe kadar çok çeşitli konuları kapsayan yazıların yazarıydı. 1938 yılının sonlarında Ergenekon dergisinin çıkışından başlayarak, Reha Oğuz Türkkkan'ın yorumları, 1930'ların başlarında Nihal Atsız tarafından dile getirilen görüşlerden önemli ölçüde farklılık gösteriyordu. Reha Oğuz Türkkkan, 1930'larda okul sıralarında eğitim gören genç kuşak Türkçülerden biriydi. Nihal Atsız'ın öncülük ettiği Türkçü görüşleri benimsemiş olsa da kendisine beşeri bilim derslerinde Anadolu köylülerinin kafataslarını ölçmeye kadar varan antropolojik yaklaşım modasından etkilenmişti. Hatta, Mustafa Kemal'in ölümünden bir ay sonra, Türk ırkının bu "dahi" üyesinin örneğinde Türk ırkının "ideal" ölçülerini bulmak amacıyla, Atatürk'ün naaşı üzerinde antropolojik bir inceleme yapılmasını, yani Atatürk'ün kafatasının ölçülmesini ciddiyle önermişti. Ayrıca, Nihal Atsız'ın tersine, Sümer, Hitit, Mısır, Yunan ve Roma medeniyetlerinin Orta Asya'dan göç eden Türkler tarafından kurulduğunu iddia ediyordu.¹¹⁴

Türkkkan, Nazi ırkçılığından etkilendiğini de reddediyordu. Ancak Nazilerin çok çocuklu aileleri ödüllendiren nüfus politikalarını değerli buluyordu. Bununla birlikte Türk ırkçılığının Pan-Germenizm ve Hitlerle başlamadığı görüşündeydi, çünkü, "2000 yıl önce bütün Türkleri bir araya getirerek büyük bir Türk devleti kuranlar ve dolayısıyla ırkçı fikre dayanan bir devlet meydana getirenler (bizim) Pan-Turanist atalarımızdı."¹¹⁵ Türkkkan'ın eski Türklerde "ırk şuuru"nun bulunduğu dair tezi, Nihal Atsız tarafından da paylaşılıyordu ama Atsız, Türkkkan'ın öne sürdüğü M.Ö. 1000 tarihine, güvenilir tarihsel kayıtlar olmadığı gerekçesiyle itiraz ediyordu.¹¹⁶

¹¹³ Ali Kemal Meram, **Türkçülük ve Türkçülük Mücadeleleri Tarihi**, İstanbul 1969, s. 187-189.

¹¹⁴ Mustafa Kemal'in "deha"sını antropolojik açıdan kanıtlamak üzere kafatasının ölçülmesini isteyen Türkkkan'ın önerisi için bkz, "Prof. Şevket Aziz Kansu'dan Bir Rica", **Ergenekon**, sayı 2, 10 Aralık 1938.

¹¹⁵ Reha Oğuz Türkkkan'ın Nazi uygulamaları konusunda Almanya ziyareti sırasında edindiği izlenimler için, bkz, "Nüfus Artımı", **Ergenekon**, 2 (10 Aralık 1938)

¹¹⁶ Bkz. Nihal Atsız, "Yirminci Asırda Türk Meselesi: Türk Irkı = Türk Milleti", **Orhun**, 9 (1934)

Başlangıçta Atsız ve Türkkan, işbirliği yaptılar ve zaman zaman **Bozkurt** dergisinin sayfalarını paylaştılar. Ne var ki, Türkkan'ın hırslı girişimleri onu Nihal Atsız ile liderlik mücadelesine itti. Kıdemli temsilciler ile yeniler arasında işbirliği biçiminde başlayan süreç kısa sürede Türkçüler arasında bir ayrılığa dönüştü. 1941 yılının Haziran ayında **Bozkurt** tekrar yayımlanmaya başladığında Türkkan ile Atsız arasındaki mücadele şekil almaya başlamıştı. Haziran'dan Aralık'a kadar sadece üç sayı yayımlanmışken Türkkan ve Atsız'la birlikte hareket eden Nurullah Barıman arasında derginin sahipliği konusunda bir mücadele ortaya çıktı. Bir sonraki yıl, 1942'de, biri Türkkan'ın biri Atsız'ın yönetiminde iki ayrı **Bozkurt** dergisi çıkmaya başladı.

Sonunda Türkkan, anlam ve içerik açısından **Bozkurt**'a çok benzeyen on beş günlük Gök-Börü'yü çıkarmaya başladı ve ırkçı yorumlarını sürdürdü. Gök-Börü başka yazarlar tarafından da desteklendi.¹¹⁷ Ama bu dergide yayımlanan en önemli yazılardan birisi, Mahmut Esad Bozkurt'un bir makalesiydi. Mahmut Esad Bozkurt, bu makalesinde, Türkçü ırkçılığın Alman ırkçılığından kopya edildiği suçlamasında cevap vererek Türk milliyetçiliğinin esasında ırkçı olduğunu çünkü dil ve kültür'ün yanı sıra kan faktörünü de birliğin unsurlarından biri olarak kabul ettiğini belirtiyordu.¹¹⁸ Bununla birlikte, Gök Börü aynı zamanda Türkkan'ın, Atsız'a ve diğer Türkçülere karşı suçlamalarını yayımladığı bir platform işlevini görüyordu. Atsız ve arkadaşları, Gök Börü'nün 5 Kasım 1942 tarihli ilk sayısında "Hesap Veriyoruz" manşetini attılar ve hem Atsız hem de Çınaraltı kadrosuyla yollarının ayrıldığını ilan ettiler. Bunu, Atsız'ın Türkçü arkadaşlarından Hamza Sadi Özbek'le birlikte yazdığı Hesap Böyle Verilir (1943) adlı cevabı broşürü izledi. Daha sonra Türkkan, **Kuyruk Acısı**, (1943) adlı bir kitapçıkta Atsız ve arkadaşlarına yeni suçlamalar yöneltti.

Atsız ile Türkkan arasındaki rekabet, aslında iki ayrı ama birbirleriyle ilişkili konudan kaynaklanıyordu. Görünürdeki çatışma birbirlerinin ırksal şeceresine ilişkin iddialarıyla ilgiliydi. Her ikisi de birbirlerinin ırksal açıdan safkan olmadıkları şüphesini açıkça dile getiriyor ve birbirlerini suçluyorlardı. Türkkan'a göre, Atsız'ın kafatası Türk kafatasına benzemiyordu. Buna karşılık Atsız, Türkkan'ın atalarının Anadolu'daki bir Ermeni köyünden olduklarını iddia ediyordu. Ortada bir ehliyet mücadelesi de vardı. Atsız, Türkkan'ın yazılarını bu işe yeni başlamış genç biri için fazla hırslı buluyor ve onun özellikle ırksal meselelerde, Gürcüleri "Turan" ırkına dahil etmek örneğinde olduğu gibi, yanlışlıklar yaptığını iddia ediyordu.¹¹⁹ Öte

¹¹⁷ Bkz. Reha Oğuz Türkkan, "İrk ve İrkçilik", **Gök Börü**, sayı 9, 23 Mart 1943, Prof. Dr. Süreyya Aygün, "Saf İrklar Meselesi" **Gök Börü**, sayı 8, 4 Mart 1943.

¹¹⁸ Mahmut Esad Bozkurt, "Milliyetçilerin Cevabı", **Gök Börü**, sayı 4, 1 Ocak 1943.

¹¹⁹ Reha O. Türkkan, "Gürcü İrki Hakkında", **Bozkurt**, 5 Ağustos 1940

yandan Türkkan, Türkçülüğün 1939 yılında yeniden canlanmasını, büyük bir taraftar kitlesi kazanmasını ve dolayısıyla Atsız'ın üne kavuşmasını kendi çabalarına bağlıyordu. Türkkan'a göre kendi gayretleri olmasaydı. Atsız ve onun 1930'ların başlarında çıkardığı tirajları zaten 1000'i geçmeyen dergileri, çoktan unutulmuş olacaktı.

Aslında ortada bir liderlik mücadelesi vardı; ama taraflar bu mücadeleyi birbirlerinin ırksal kökenlerinin karışık olduğunu öne sürerek yürütüyorlardı. Taraflar aslında birbirlerinin bilgi düzeyinden çok siyasal ehliyetlerini sınıyor ve birbirlerini alt etmeye çalışıyorlardı.¹²⁰

Türkkan'ın ve Atsız'ın Türk ırkı yaklaşımı birbirinden farklıydı. Türkkan'a göre ırk, kafatası bilimine daha doğrusu, kafatası türlerinin neden farklı olduğunu açıklamak için toplanan antropolojik kanıtlara dayanıyordu. Kendisini "raciologue" olarak tanımlayan Türkkan, genel olarak ırksal soyun saflığı ve temizliği özel olarak da Türk ırkının fiziksel özellikleri için ölçüt oluşturmak amacıyla "uruk bilim" diye adlandırdığı ırkçı bir çizgiyi benimsemişti. Buna karşılık Nihal Atsız, kan bağına sadece ırksal farklılığın fiziksel bir göstergesi olarak değil, özellikle kuşaktan kuşağa aktarıldığını iddia ettiği ahlaki değerler ve etnik özelliklerin tarihsel mirası açısından önemsiyordu. Atsız'a göre bu ırksal değerlerin, geleneklerin ve törelerin korunması, ırksal soyun saflığının sürdürülmesine bağlıydı. Kanlarının saflığını koruyan, yani başkalarıyla özellikle de Çinlilerle karışmamış olan eski devlet adamları, kahramanlar ve önderler, Orhun Yazıtları'nda da ölümsüzleştirildiği gibi, adil yönetim, yüksek ahlak, cesaret ve fedakarlık geleneğini miras bırakmışlardı ve Türkçülük, işte bu ruhun yeniden canlanması anlamına da geliyordu.¹²¹

3.6. Türkçü Harekette Akademisyen, Öğretmen ve Öğrenciler

Savaş yılları olan 1940'ların başlarında, Türkçü çevrelerin örgütsel potansiyelinde önemli bir değişiklik olmadı. Türkkan'ın kısa ömürlü Kitap Sevenler Kurumu dışında, bu konuda verilebilecek örnekler, Türki göçmenler arasında kurulan Türkistan Teavün Cemiyeti ve Türk Kültür Birliği adlı kültür dernekleriydi. 1930'ların başlarında kurulan Türkistan Türk Gençler Birliği 1940'larda da ayakta kalmıştır. Bütün bu derneklerin amacı Türkistan'dan gelen genç göçmenlere yardım

¹²⁰ Nihal Atsız, **Hesap Böyle Verilir**, İstanbul 1943.

¹²¹ Atsız, "Türkçülük", **Orhun**, sayı 10, Ekim 1942.

etmek ve daha önemlisi, “Doğu Türk Birliği” düşüncesini, Zeki Velidi Togan’ın da doğruladığı gibi kendi içlerinde canlı tutmaktı.¹²²

Hükümetin Türkçü yayınlara koyduğu kısıtlamalara ve haklarında verdiği kapatma kararlarına rağmen, dergiler Türkçü çevreler tarafından kullanılan temel örgütlü ifade kanallarıydı. Ancak gayri resmi olmakla birlikte liderleri destekleyicileriyle birleştiren ve oldukça etkin bir kanal daha vardı: liseler ve yüksek öğrenim kurumları. Daha somut biçimde söylersek, Türkçülerin çoğunun öğrencilere mesajlarını ilettikleri yer dersanelerdi. Çeşitli Türkçü dergilere katkıda bulunan ve “İrkçılık-Turancılık” davasında suçlanan ve/veya yargılanan isimler, çoğunlukla Tarih ve Türk edebiyatı öğretmenleridir; Orhan Şaik Gökyay, Hüseyin Namık Orkun, Nihat Sami Banarlı, Arif Nihat Asya, Profesör Abdülkadir İnan ve Profesör Zeki Velidi Togan.

Öğretmenlerle öğrenciler arasındaki ilişki bir eğitim ve bilgi aktarımı ilişkisinden ibaret değildi, bu ilişki milliyetçi ülkücülüğün genç kuşağa aşılmasını da içeriyordu. Necdet Sançar, Türk öğretmenlerinin görevini aşağıdaki sözlerle açık şekilde özetlemiştir :

“...bilgi aktarmak, okuma zevki aşlamaktan önce ilk vazife milli ruh vermek ; cemiyetçilik ve milliyetçilik üzerine düşündürmek; milli şahsiyet kazandırmak; her şeyden önce cemiyetini sağlamak, Türkçülüğü benimsetmektir.”¹²³

İdealist öğretmen imajının, 1930’larda çok okunan ve Reha Oğuz Türkkan tarafından kabul edildiği gibi Türkçüler arasında ateşli savunucular bulan **Mefkureci Muallim** adlı kitap ile de yaygınlaştırıldığı söylenebilir.¹²⁴

Türkçü akım içinde yer alan bütün önemli isimlerin ya Tarih ya da Türk Edebiyatı öğretmenleri olmaları kendi kendini açıklayan bir durumdur. Türkoloji hem tarih hem de dilbilim çalışmalarıyla ilgili bir daldı. Bir başka deyişle o dönemde eski Türk tarihi, dili ve kültürü çalışmaları Türkoloji genel başlığı altında toplanmıştı. Darülfünun’un ve daha sonra İstanbul Üniversitesi’nin edebiyat bölümüne bağlı olan Türkoloji Enstitüsü, bu tür çalışmaların önemli bir merkezi haline gelmişti. Burada enstitü başkanı Fuad Köprülü’den sonraki en yetkili kişi olan Zeki Velidi Togan, 1930’ların başında çok etkili bir konumdaydı ve öğrencileri arasında Nihal Atsız, Orhan Şaik Gökyay, Nihat Sami Banarlı¹²⁵ ve Tahsin Banguoğlu¹²⁶ bulunuyordu. Bir

¹²² “Turancılar Davasının Dünkü Celsesinde Zeki Velidi’nin Sözleri”, Tasvir, 19-20 Eylül 1946.

¹²³ Necdet Sançar, “Türk Öğretmeninin Vazifesi”, **Kopuz**, sayı 4, Temmuz 1940.

¹²⁴ Bkz, Grigori Petrof, **Mefkureci Muallim**, çev, Ali Haydar, İstanbul 1930.

¹²⁵ Nihat Sami Banarlı, Orhan Şaik Gökyay ve Nihal Atsız aynı dönemde Darülfünunun Yüksek Muallim Mektebi edebiyat bölümünde okumuştur.

başka etki kaynağı İstanbul'daki yüksek öğretmen okullarıydı. Bunlar, İstanbul'daki Yüksek Muallim Mektebi ile Ankara'daki Gazi Terbiye Enstitüsü, Gazi Terbiye Enstitüsü'nün öğretmen kadrosu içinden örneğin Hüseyin Namık Orkun özel bir etki kaynağı olarak gösterilir. Bu okulların mezunları daha sonra değişik zamanlarda Türkiye'nin her bölgesinde öğretmenlik yaptılar. Necdet Sancar Balıkesir'de, Orhan Şaik Gökyay Kastamonu, Edirne, Eskişehir ve Bursa'da, Arif Nihat Asya Adana'da ve Nihal Atsız Malatya ve Edirne'de ders verdiler.

Bu Türkçü öğretmenlerle ilgili bir başka önemli olgu ise çoğunun aynı zamanda kahramanlık ve yurtseverlikle ilgili şiirler yazan şairler olmalarıydı. Hepsi Milli Mücadele'nin ateşli günlerini yaşamışlardı. Bununla birlikte esin kaynakları Türk askerinin milli mücadele yıllarından ibaret değildi. İslamiyet öncesi eski Türk tarihinin efsanevi kahramanlarını da kapsıyordu. Hepsi hep beraber genç kuşaklara seslendiler ve Türk gençliği tarafından benimsenecek milliyetçi dava ve idealleri öne çıkardılar. Örneğin Orhan Şaik Gökyay'ın “anavatan” ile ilgili yurtseverlik şiiri “Bu Vatan Kimin?”(1938) Halkevlerinin yayın organı olan “Ülkü”¹²⁷ dergisinde de yayınlanmış ve onbinlerce öğrenci tarafından ezberlenmişti. Milli Şef dönemindeki Türkçü dergiler bu tür şiirlerle doluydu. Ayrıca, Turan ülkesi ile Batı'da ve Doğu'da kaybedilmiş Osmanlı topraklarına duydukları özlemlerini ve eski Türk kahramanlıklarına ve liderlerine hayranlıklarını dile getiren lise öğrencileri tarafından da benzer biçim ve içerikte birçok şiir yazıldı. Çalışmasına izin verilen birkaç kültür derneğinden biri olan Türkistan Türk Gençler Birliği'nin düzenlediği geceler de, lise ve üniversite öğrencilerinin Pan-Türkçü semboller ve temalarla yüklü milliyetçi bir ortamda bir araya gelmelerine vesile oluyordu.

1930 ve 1940'lı yıllarda “öğrenci edebiyat matinerleri” denilen **toplantılar** bazıları anma toplantısı niteliğindedir. Yüceltilen şair/yurtseverlerin başlıcaları Ziya Gökalp'in yanı sıra –Namık Kemal, Mehmet Akif Ersoy, ve Mehmet Emin Yurdakul'du. Bu şairlerin yazdığı şiirlerin yurtsever, milliyetçi, içeriği hayli duygusal, bir atmosfer yaratıyordu. Özellikle Namık Kemal, İstanbul'daki Milli Türk Talebe Birliği tarafından “kahraman” muamelesi görüyordu. Birlik, Namık Kemal'i anmak amacıyla çeşitli toplantılar düzenledi. Aralık 1933 ile Nisan 1934 tarihleri arasında aylık gazetesi Birlik'te makaleler yayınladı ve hatta 1936 yılında özel bir kitapçık çıkardı. Namık Kemal, üniversite öğrencileri ile Türk aydınları arasındaki

¹²⁶ Tahsin Banguoğlu, 1930'da Atsız'la birlikte Darülfunun Yüksek Muallim Mektebi'ni bitiren öğrencilerden biridir. 1930'lu ve 1940'lı yıllarda henüz Türkçü çevrelere açıkça katılmamıştı. 1944'te Bingöl Milletvekili olarak meclise girdi. Banguoğlu ve Reşat Şemsettin Sirer'in ardından, Hasan Saka ve Şemsettin Günaltay hükümetlerinde eğitim bakanı oldu. Sonraları kendisiyle yapılan bir röportajda “safka Türk olmayan” ve bu nedenle “milliyetçiler”i desteklemeyen İsmet İnönü'ye karşı olduğunu belirtti. Bkz, Yeni Orhun, 11 (Ocak 1989).

¹²⁷ Bkz, **Ülkü**, 69(Kasım 1938)

kavganın sembolü haline geldi. 1930'larda Namık Kemal'in yurtsever sayılıp sayılmayacağı konusu üzerinde başlayan tartışma 1940'lara taşındı ve Türkçüler ile solcular arasındaki çatışmanın bir parçasını oluşturdu.¹²⁸

Türkçü Dergiler ne 1930'lu ne de 1940'lı yıllarda en popüler dergiler olmadıkları halde çok sayıda okur tarafından izleniyorlardı. **Bozkurt** ve Tanrıdağ gibi çeşitli Türkçü dergilerin yayınlaması için aktif olarak çalışan ve yakın geçmişte de Türkçü faaliyetlere katılan (örneğin 1988-1989 yıllarında Yeni Orhun'un yayınlanması İsmet Tümtürk'e göre, "Türkçü dergiler, solcu dergiler veya Halkevlerinin dergileri kadar satmıyordu. Onların ancak yarısı, hatta üçte biri kadar satıyorlardı."¹²⁹

Bununla birlikte Milli Şef döneminde satışlar arttı. 1930'larda Orhun biner adet satılırken, 1943-44 yıllarında 4000 civarında satılmaktaydı.

Kopuz dergisinin de aynı şekilde 1939 yılında 3000 satarken 1943 yılında 5000 sattığını görürüz.¹³⁰ Atsız'ın Saraçoğlu'na hitaben yazdığı ilk açık mektubun yayınlanması üzerine Orhun'un Mart 1944 sayısına büyük bir talep olduğu da söylenmektedir.; bunun üzerine son sayı olan Nisan sayısında ilk mektup ikincisiyle birlikte tekrar yayınlamıştı.¹³¹

Haftalık Çınaraltı dergisinin satış rakamlarının dağılımına bakıldığında, öğrenci/okurların toplumsal kökenlerinin hiç değilse İstanbul'da homojen olduğu söylenebilir. Beyoğlu ilçesinde satılan dergi sayısı çok azdı. Okurların büyük bölümü Galata Köprüsünün öte yakasında, eski İstanbul'da yoğunlaşıyordu. Çınaraltı'nın başyazarı, Nişantaşı'nda haftada en fazla beş dergi satılmasına hayıflanıyor, buna karşılık, Beyazıt Meydanı'nda beş yüz derginin bir saat içinde tükendiğini belirtiyordu. Aynı zamanda üniversite semti olan Beyazıt'ta okur potansiyeli

¹²⁸ Milli Türk Talebe Birliği tarafından Namık Kemal ile Ziya Gökalp'i anmak amacıyla düzenlenen törenler için bkz, Birlik, sayı, 4, 6, 10, Ekim 1933, Aralık 1933, Nisan 1934.

Namık Kemal'in vatanseverliği konusundaki tartışma, Kemal Tahir'in 1936'da bir grup gazeteci ve yazarla (Peyami Safa, Nazım Hikmet, Sadettin Nüzhet, Falih Rıfkı Atay, Hüseyin Cahit Yalçın.) yaptığı röportajla başladı. Namık Kemal'in birlik temeli olarak İslam'ı, siyasal yapı olarak da Osmanlı monarşisini savunan "utangaç bir Osmanlı" olduğu, bugünkü Cumhuriyetçi Türk milliyetçiliği açısından bakıldığında gerçek bir vatansever ve milliyetçi sayılamayacağı noktasında birleşen kimi olumsuz değerlendirmelere sert tepki gösteren Birlik, Namık Kemal'in vatanseverliğini savunan bir broşür çıkardı. Bkz, Kemal Tahir, **Namık Kemal İçin Diyorlar ki**, İstanbul 1936, Şirket-i Mürettibiye,

Türkçülerle, solcular arasında tartışmaya yol açan sadece Namık Kemal değildi. Tevfik Fikret, "kozmpolit" eğilim, milliyetçi duygu eksikliği (ve özellikle Rıza Nur'un yönelttiği eleştiriyle, Türk şirinin geleneksel milli dörtlük kalıbından sapma gerekçesiyle Türkçü dergilerin boy hedefi oldu. Böylece Fikret'in hümanizmi"ni öne çıkaran "solcu, gayri milli çevreler"e yanıt verilmiş oluyordu. Bkz, Necdet Sancar, "Tevfik Fikret Meselesi", **Bozkurt**, 4 (Haziran 1940)

¹²⁹ Fethi Tevetoğlu, "Türkçü Dergiler", XII, **Türk Yurdu**, 321, (Ocak 1990) s. 21.

¹³⁰ Fethi Tevetoğlu, **a.g.m.**, s. 23

¹³¹ Bir önceki 15. sayıya 1500 tane ek talep geldiği iddiası için, bkz, **Orhun**, 16 (1 Nisan 1944)

kuşkusuz daha büyüktür; yine de okur sayısı açısından iki bölge arasında görülen bu büyük oransızlık önemli bir toplumsal farkı gündeme getirmektedir. Demek ki geniş bir Türkçü ve milliyetçi taraftarlar yelpazesine ulaşan Çınaraltı bile, Beyoğlu ilçesinin çeşitli semtlerinde bulunan Galatasaray, Işık ve Şişli Terakki gibi liselerin muhtemelen hali vakti yerinde, batılılaşmış ailelerden gelen öğrencileri arasında popüler değildi. Başyazara göre Galata Köprüsünün iki yakasındaki öğrenciler sanki farklı milletlere mensuptular ve aynı ruhu paylaşmıyormuş gibi davranıyorlardı. Peyami Safa'nın **Fatih-Harbiye**, adlı romanında da tanımlandığı gibi eski İstanbul'un ve batılılaşmış bölgelerin sakinleri toplumsal bir ikiliği temsil ediyordu ve "Beyoğlu henüz fethedilmemişti."¹³²

Milli Şef dönemindeki Türkçü akımının, dinamizmini sağlayan kaynağın öğretmenler ile öğrenciler arasındaki ilişkisinin olması, Türkçülüğün, büyük şehirlerde, özellikle üniversitelerin de uygun ortam sağladığı İstanbul ve Ankara'da yaşayan yüksek öğrenimlilerin akımı olduğunu gösterir. Türk asıllı Rusya göçmenlerinin birçoğu öğretim üyesi olarak üniversitelere alınmıştı. İstanbul'daki **Türkoloji Enstitüsü**'nün yanı sıra Ankara'daki Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (DTCF) de 1940'lı yıllarda önemli rol oynadı. Türkçüler ve onların karşılarında yer alan solcular bu çatı altında kavgaya tutuştular. 1930'ların Namık Kemal'le ilgili tartışması ortadan kalkmamış, ancak 1940'larda genel olarak "milliyetçilik" konusunda kapsamlı bir kavga ve sol ile sağ arasındaki ideolojik kutuplaşma ile aşılmıştı. Öğrenci kitlesinin bölünmesi, DTCF içindeki iki farklı öğrenci derneğine de yansımıştı.¹³³

Türkçü akımın destekçileri arasında öğrencilerin ve öğretmenlerin/öğretim üyelerinin yanı sıra birkaç gazeteci ile bürokrat/politikacı vardı. Genç üsteğmenler Fethi Tevetoğlu(tıbbiye sınıfından) ve Alparslan Türkeş (piyade sınıfından) ile emekli generaller (Hüseyin Emir Erkilet ve Ali İhsan Sabis) tarafından temsil edilen askeri bir grup da vardı. İki emekli generalin geçmişlerinin önemi ile I. Dünya Savaşı'ndaki tecrübeleri bir önceki bölümde ele alınmıştı. Öte yandan, Tevetoğlu'nun ve bir süreliğine Atsız'ın da askeri Tıbbiye'de okumuş olmaları, bir sürekliliğin söz konusu olabileceğini akla getiriyor. 19. yüzyılın başından beri Tıbbiye, Türkçü fikirlerin aşılınması açısından önemli bir eğitim kurumu olmuştu. Bu etkinin başlangıcı, 1895 yılında buradan mezun olan Azeri Türkçü Hüseyinzade Ali'ye (sonradan Turan

¹³² Çınaraltı, "Türkiye-Beyoğlu",9, (26 Mayıs 1948)

¹³³ Her **İki** grup arasındaki çatışmanın en keskin boyutlara ulaştığı DTCF'deki felsefe bölümündeki Türkçü hocalardan Osman Turan, **Gafletten Uyanalım! Üniversitedeki Aşırı Solcu Hocalar Meselesi**, (Ankara 1948) broşüründe taraflar arasındaki çatışma noktalarını ayrıntılarıyla anlatır.

soyadını almıştır.) bağlanır. Daha sonraları, kimi başka mezunlar, 1912 yılında Türk Ocakları'nın kurulması için harekete geçen aydın gruplarından birini oluşturdular.¹³⁴

Osmanlı döneminde Türkçü ideallerin yayılması için elverişli bir ortam sağlayan tek kurum Tıbbiye değildi. Önceki yıllarda öğretmen okullarının tek kurum Tıbbiye değildi. Önceki yıllarda öğretmen okullarının da böyle bir rolü olmuştu. Balkan Savaşları sırasında Edirne Mektebi Muallimin'deli öğretmen adaylarından biri olan Şevket Süreyya Aydemir, anılarında, o sırada okuldaki herkesin, efsanevi Ergenekon ve bozkurt sembollerine adeta taptığını ve yeni Turan “ideali” ile sarhoş olduğunu anlatır.¹³⁵

Milli Şef Döneminde Türkçü hareketin yayılması için iletişim aracı işlevini üstlenen nesnelere, ister çeşitli eğitim kurumlarının dershaneleri ister dergilerin sayfaları olsun, Türkçü akımın bütün destekçileri bir anlamda ortak bir duygusal atmosferde birleşmişlerdi. Duyguları coşturan şey, esas olarak, Türklerin efsanevi geçmişlerine ilişkin kahramanlık şiirleri ile birleşik bir Türk dünyasının altın geleceğiydi. Genel olarak Türki halkların tarihi ve Orta Asya'daki İslamiyet öncesi çağlar şiirleriyle veya Nihal Atsız, Zeki Velidi Togan ve Abdülkadir İnan'ın dergilerde halk diliyle yazdıkları hikayelerle anlatılıyordu. Türkçü dergiler, adı geçen yazarların çeşitli tarih incelemelerinden alınmış bölümlere sayfalarında pek seyrek yer ayırdılar¹³⁶ ve duygulara seslenen “kahramanlık” tablolarına kahraman önderler tarafından kazanılmış muharebeler ve topraklar üzerinde yoğunlaşmıştı. Necdet Sancar'ın **İrkımızın Kahramanları** buna iyi bir örnektir.¹³⁷

Türkçüler arasında Türkoloji kısa zamanda efsanelerle ilgili bir konu haline geldi ve bütün Türki halkların tarihi bir kahramanlık şiirine indirildi.

Reha Oğuz Türkkkan'ın geçmişe dönük bir değerlendirmesinde de belirttiği gibi 1930 ve 1940'ların Türkçü akımı rasyonel kanıtları ve fikirlerin sistemleştirilmesine yönelik gayretleri bir yana bırakarak daha ziyade duygulara sesleniyordu.¹³⁸ Ziya Gökalp'in teorisyen bir rehber özelliğiyle olduğu kadar şiirlerinde ülküleri dile getirmesiyle de saygı görüyordu, ancak Gökalp'in siyasal ve toplumsal fikirleri üzerinde entelektüel açıdan hiç durulmadı. Ziya Gökalp'in **Türkçülüğün Esasları** adlı eseri, Türkkkan'ın Kitap Sevenler Kurumu'nun kurulur kurulmaz yeniden basmaya karar verdiği kitaptı. Bununla birlikte, kitabın içeriği önde gelen

¹³⁴ Yusuf Akçura, **Yeni Türk Devletinin Öncüleri**, Ankara 2001, s. 162.

¹³⁵ Şevket Süreyya Aydemir, **Suyu Arayan Adam**, İstanbul 1976., s. 49-67

¹³⁶ Bkz, Ümit Hassan, **Eski Türk Toplumuna Üzerine İncelemeler**, İstanbul 1985. Zeki Velidi Togan, **Umum Türk Tarihine Giriş**, İstanbul 1981.

¹³⁷ Necdet Sancar, **İrkımızın Kahramanları**, İstanbul 1943.

¹³⁸ Reha Oğuz Türkkkan, “Türkçülüğün Tarihi”, Yeni Orhun, sayı 9, 1988.

Türkçülerin hiçbiri tarafından ciddi bir inceleme konusu olarak ele alınmadı. Nihal Atsız'ın öğrencilerinden biri tarafından yapılan geçmişe dönük bir başka değerlendirmeye göre ise, bu dönemin Türkçüleri, Gökalp tarafından atılan “felsefi temelleri” bir kenara bırakarak, Türkçülüğü, “tarih” ve “edebiyat” yoluyla halka mal etmişlerdi. Bunu gerekçesi ise şuydu :”Türkçülük cansız bir fikirler sisteminden ziyade bir duygu ve inanç konusudur.¹³⁹

Kısacası Türkçü hareketin edebiyat yaklaşımı esas olarak kahramanlık ve güzel sözler yaymak ile sınırlanmıştı.

3.7. Türkî Göçmenler

1930'lu yılların başlarında, Türkiye'nin sınırları dışında yaşayan Türki halkların tarih ve kültürü konusuna yakın ilgi gösterenler, yalnızca Atsız'ın dergileri değildi. Nihal Atsız, gelecekte bütün Türklerin siyasal birliğinin kurulmasını önerecek kadar ileri giderken, Rusya'dan gelen bir grup Türk asıllı göçmen de, ya Atsız'ın dergilerine katkıda bulunarak ya da kendi yayınlarıyla, temsil ettikleri çeşitli etnik Türk grupların kültürüne, yaşam biçimine etnografyasına ve siyasal tarihine ilgi uyandırmaya çalışıyorlardı. Dahası, Türkistan Türk Gençler Birliği tarafından yayınlanan çeşitli kitapçıklar özellikle Türkistan Türkleri'nin kültürü ve tarihine ilgiyi arttırmaya çabalıyordu.¹⁴⁰ Türkistan göçmenlerinin bu derneği, faaliyetlerini 1940'lı yıllara kadar çoğunlukla akşam toplantıları ve konferanslar şeklinde sürdürdü. 1930'ların başında var olan diğer bir Türkistan Derneği ise Türkistan'ı Öğrenme Derneği idi. Bu derneğin lideri, 1932 yılında Viyana'ya gidene kadar dört yıl derneğin başkanlığını yürüten Zeki Velidi Togan'dı. Birçok üniversite öğrencisinin ilgisini çekmiş olan bu derneğin amacı, adından da anlaşılacağı gibi, “Sade Türkistan”ı değil, Türkiye'yi ve bütün Türk alemini, bilhassa Türk memleketlerinin münasebetlerini öğrenmekti.¹⁴¹

Togan'dan başka, yine aynı yıllarda benzer bir yayın faaliyeti sürdüren ve bu faaliyetlerini 1940'lara kadar taşıyan Rusyalı birkaç Türki göçmen daha vardı. Ancak 1944 yılındaki “İrkçılık – Turancılık” davasında bunlardan yalnızca Zeki Velidi Togan hakkında dava açıldı. Başkırdestan asıllı ve Togan'ın da yakın arkadaşı olan Abdülkadir İnan¹⁴² Atsız Mecmua ve Orhun'a ayrıca Kopuz, Gök-Börü ve **Bozkurt**

¹³⁹ Bkz, Altan Deliorman, “Türkçülüğün Tarihi”, Yeni Orhun, sayı 6, Ağustos 1988.

¹⁴⁰ Broşürlerden ikisi konferans konuşmalarına dayanmaktadır. **Türkistan**, Türkistan Türk Gençler Birliği Yayını, İstanbul 1936.

¹⁴¹ Bkz. **Atsız Mecmua**, 1-15 Mayıs 1931.

¹⁴² Abdülkadir İnan, 1889'da Başkırdestan'da doğdu ve öğretmenlik eğitimi gördü. Sovyet devriminden sonra Başkır ulusal hareketine katıldı; hareketin yenilgisinden sonra 1925'te Türkiye'ye göç etti. Türkiyat Enstitüsü'ne girdi ve burada Atsız'la dost oldu. 1928'de Halk

gibi 1940'ların ünlü birkaç dergisine katkıda bulunanlar arasındaydı. Bir Türkolog olan İnan'ın bu dergilerdeki yazıları, çoğu 1920'lerin başlarında Sovyet hükümeti tarafından Türkistan'da eski haklarına ve kurumlarına kavuşturulan çeşitli Türki halkların tarihine ilişkin tanıtıcı bilgiler veriyordu. **Atsız Mecmua**'ya katkıda bulunan bir diğer kişi, 1920'de Azerbaycan'dan göçmen olarak gelen Ahmet Caferoğlu'ydu.¹⁴³

Caferoğlu, aynı zamanda, 1932-1934 yılları yayınladığı aylık dergi **Azerbaycan Yurt Bilgisi**'nin başyazarıydı. Derginin adı yanıltıcıdır; çünkü dergi yalnızca Azerbaycan hakkında bilgi vermiyor, ayrıca Orta Asya, Kırım, Kazan ve Doğu Avrupa'da yaşayan diğer Türki grupların da kültürü (özellikle lehçe ve destanları), tarihi ve siyasal yaşamı hakkında ayrıntılı bilgiler sağlıyordu. Diğer Türk kökenli göçmenlerin yanı sıra Abdülkadir İnan ve Akdes Nimet (Kurat)¹⁴⁴ düzenli olarak dergiye katkıda bulundular. Abdülkadir İnan çoğunlukla çeşitli dönemlerdeki farklı Türk destanları hakkında, Akdes Nimet Kurat ise Kazan Türkleri'nin tarihi ve bunların bazı Slav gruplarıyla ilişkileri konularında yazılar yazdılar. Caferoğlu'nun dergisi çoğunlukla kültürel konularda yoğunlaşıyor ve siyasal bir içerik taşımıyordu. Yine de, gelecekte bağımsız bir Azerbaycan Cumhuriyeti'ni yeniden kurma umudu ve dileği, dergiye katkıda bulunan birçok kişi tarafından yumuşak bir biçimde arada bir dile getiriliyordu. Örneğin Caferoğlu, 18 Ağustos 1934'te İkinci Türk Dili Kurultayı'nın yapılmasından duyduğu memnuniyeti dile getirirken şu yorumu yapmıştı:

“Azerbaycan, Türkistan, Edil-Ural, Başkırdistan, Dağıstan ve Kırım namına ... biran evvel müşterek bir Türk Dili birliğine erişmemizi gönülden dileriz. Bu ise, ancak millî Dil istiklaliyetinden doğan maddî istiklaliyetle kabildir ki bunu da biz, her bir Türk münevverinden beklemekteyiz.”¹⁴⁵

Bilgisi Haberleri'ni çıkardı. Daha sonra Türk Dil Kurumu'na üye ve Ankara DTCF'de profesör oldu. Mayıs 1944 olaylarının ardından görevinden alınca çeşitli kurumlarda dersler verdi.

¹⁴³ Ahmet Caferoğlu, 1889'da Azerbaycan'ın Gence kasabasında doğdu. Orta öğrenimini Gence'de tamamladıktan sonra Kiev Ticaret Yüksek Okulunda bir yıl okudu. Sovyet devrimi başlayınca Gence'ye döndü. 1918'de kurulan bağımsız Azerbaycan devletini destekledi. Adı geçen devletin 1920'de Bolşevikler tarafından yıkılması üzerine İstanbul'a göç etti. 1924'te Darülfünun'un edebiyat bölümünden mezun oldu. 1929'a kadar Berlin ve Breslau üniversitelerinde öğrenimini sürdürdü. 1930'da Darülfünun'un Türk Dili ve Tarihi bölümüne girdi. 1938'de burada profesör oldu. Asıl ilgi alanı Türk dili ve lehçeleriydi.

¹⁴⁴ Rusya'daki Müslüman toplulukların reform hareketi olan ceditçiliği destekleyen bir Kazan Tatarı'nın oğlu olan Akdes Nimet Kurat, 1903'de doğdu. Türkiye'ye göç ettikten sonra 1928'de Darülfünun Tarih bölümünü bitirdi. Doktorasını 1933'te Hamburg Üniversitesi'nden Doğu Avrupa ve Bizans tarihi dalında aldı. 1933-1937 arasında İstanbul Üniversitesi Tarih bölümünde çalıştıktan sonra Ankara DTCF'ye girdi ve burada 1944'te profesör oldu.

¹⁴⁵ Bkz. Ahmet Caferoğlu, “İkinci Türk Dili Kurultayı”, **Azerbaycan Yurt Bilgisi**, Temmuz-Ağustos 1934.

Ahmet Caferoğlu'nun bu dönemde bütün Türkler arasında ortak bir dil kullanılması ülküsünü ortaya atması, daha sonraları kültürel Pan-Türkçülük yolunda bir aşama olarak yorumlandı. Caferoğlu'nun 1940'ların başında (Temmuz 1942 ve Şubat 1943 arası) yayımladığı başka bir aylık derginin adı Türk Amacı'ydı ve bu dergiye Abdülkadir İnan, Muharrem Feyzi Togay¹⁴⁶, Ali Genceli ve Kadircan Kafı gibi birçok Türki göçmen, etnik Türk halkların kültür hayatının çeşitli yönleri üzerine yazılmış yazılarıyla katkıda bulunuyorlardı. Ahmet Caferoğlu'nun daha önceki yaklaşımlarıyla karşılaştırıldığında Türk Amacı'nda daha farklı ve yeni olan yön, derginin künyesinde "bütün Türklerin kültür birliğini sağlamak" amacıyla olduğunu belirtmesiydi.¹⁴⁷ Diğer bir deyişle, Caferoğlu, bütün Türkler tarafından paylaşılan ve deyim yerindeyse bir lingua Turca işlevini görecektir ortak bir Türkçe'nin gelişiminden sonra ulaşılacak daha üst aşama olarak gördüğü kültürel bir Pan-Türkçülük hedefini gösteriyordu. Aslında, Caferoğlu'nun farklı lehçeler konuşan bütün Türki halklar arasında iletişimi güçlendirecek ortak bir kültürel ve edebi Türk diline erişilmesi yoluyla olacak kültürel birlik konusunu vurgulaması, ilkin 19. yüzyılın sonlarında Rusya'daki Pan-Türkçü hareket içinde ortaya çıkmış bir yaklaşımın ürünüydü.¹⁴⁸ Dolayısıyla, 1940'ların başlarında "Türk Amacı"nın sahiplendiği ülkü, çok daha eski bir kültürel Türkçülük hareketine dayalıydı ve Ahmet Caferoğlu bu kavramı savunan en ünlü göçmenlerden biriydi.

1930'larda çıkan ilk kuşak Türkçü dergilerin yayımı 1934'de son buldu. Yukarıda açıklandığı gibi, Orhun'un yayımı durduruldu. Azerbaycan Yurt Bilgisi Mecmuası ise çıkmamaya başladı. Temmuz 1931'de çıkan Basın Kanunu'na göre, hükümet, kendi politikalarına ters düşen gazete ve dergileri kesin ya da geçici olarak kapatma yetkisine sahipti. Kanun, esas olarak, 1931 yılında Serbest Fırka'nın başarısıyla su yüzüne çıkan CHP karşıtı muhalefeti bastırmak için yürürlüğe konmuştu.¹⁴⁹ Ancak bazı Türki göçmenler tarafından yayımlanan birkaç dergi de derhal yasaklandı. Yeni Türkistan (1927-1931 yılları arasında düzensiz olarak yayınlanan aylık dergi) ve Odlu Yurt (1929-1931), 1922'de tam anlamıyla kurulmuş Sovyet Cumhuriyetleri sistemine karşı ulusal bağımsızlık düşüncesini destekledikleri ve böylece Türk-Sovyet ilişkilerini tehlikeye soktukları öne sürülerek kapatıldılar. Odlu Yurt Dergisi, Azerbaycan'ın bağımsızlığı için mücadele eden ve 1918-1920 yılları arasında kısa

¹⁴⁶ Muharrem Feyzi Togay, kısa ömürlü Kırım Milli Cumhuriyeti'nde eğitim bakanlığı yapan ünlü bir kişiydi. Türkiye'de, 1930'ların ve 1940'ların Türkçü dergilerinde yazılar yazdı. Türkistan Türk Gençler Birliği'yle ilişkisi vardı. Bkz, Muharrem Feyzi Togay, **Turani Kavimler ve Siyasi Tarihlerinin Esas Hatları**, İstanbul 1938.

¹⁴⁷ **Türk Amacı Dergisi**, 1 Temmuz 1942.

¹⁴⁸ Kavram ilkin Kırımlı ünlü Türkçü İsmail Gaspralı tarafından ortaya atılmış, daha sonra Azeri Türkçü Hüseyinzade Ali Turan tarafından da savunulmuştur. Bkz, Yusuf Akçura, **Yeni Türk Devletinin Öncüleri**, Ankara 1981. s. 70-73.

¹⁴⁹ Mahmut Goloğlu, **Tek Partili Cumhuriyet, 1931-1938**, Ankara 1974, s. 21-30.

ömürlü Milli Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı olarak görev yapan ünlü politikacı Mehmet Emin Resülzade tarafından çıkarılıyordu.¹⁵⁰ Aslında, 1931 tarihli Basın Kanunundan önce de Azeri göçmenler tarafından çıkarılan benzer dergiler kapatılmıştı : Yeni Kafkasya ve Azeri Türk, sırasıyla 1927 ve 1928'de yasaklandılar. Genel olarak 1924 ve 1931 yılları arasında Kafkasya, Volga bölgesi ve Türkistan'dan gelen göçmenler tarafından yayınlanan bütün propagandan organları kapatıldı. Ekim 1934'de Basın Kanunu'nda yapılan bir değişiklikle, Türki göçmenler tarafından dışarıda basılan yayınların yurda sokulması da yasaklandı.¹⁵¹

Basın haklarının kısıtlı olduğu bu ortamda Nihal Atsız, *Atsız Mecmua* ve *Orhun'u* Ahmet Caferoğlu ise Azerbaycan Yurt Bilgisi'ni yayınlamıştır. Azerbaycan Yurt Bilgisi'nin 1931'den önceki benzer dergilere göre daha uzun ömürlü olması, örneğin kendini açıkça "Milli Azerbaycan davası için davası içim aylık dergi" olarak tanımlayan Odlu Yurt'un tersine, kültürel konularda yetinmesi ve siyasal imalardan bilinçli olarak kaçınmasıyla açıklanabilir. Öte yandan Atsız'ın çıkardığı dergilerin önemi, başka bir açıdan da vurgulanmalıdır. Bu dergiler, göçmen olmayan ve Türk Ocakları'yla, CHP'yle ilişkisi olmayan kişiler tarafından çıkarılmaktaydı. Atsız'ın dergileri, Türkçü bir düşünce akımını canlandırmanın yanı sıra, 1930'ların başında Türkiye'de çok yaygın olan tarih anlayışlarına karşı kimi eleştirilerin, ciddi bir biçimde tartışılması için değilse bile en azından dile getirilmesi için bir ortam sağlamışlardı.

Özetlemek gerekirse, Cumhuriyet Türkiye'sinde yeniden şekillenen Türkçü akımın temelleri hem basın-yayın, hem de örgütlenme açısından mevcut olumsuz koşullara rağmen, 1930'larda Nihal Atsız'ın liderliğinde atılmıştır. Çoğunluğu akademi dünyasına mensup kimi Türki mülteciler, ya Atsız'la işbirliği yaparak ya da bağımsız hareket ederek, Türkiye dışında yaşayan çeşitli etnik Türk halklar üzerinde bir kültürel ilgi ortamı yaratmış ve bu akıma katkıda bulunmuşlardır. Oluşturdukları platformun dış sınırını kültürel Pan-Türkizm olarak kurulacak bir birliğin tarihsel-ırksal kökenlerini ve siyasal özelliklerini vurgulamıştır. Bir bütün olarak bakıldığında, 1930'larda gerçekleştirilen bu yayınların içeriği, on yıl sonra serpilip

¹⁵⁰ Mehmet Emin Resülzade, Azerbaycan Müsavat Partisi'nin kurucusu ve lideriydi. Rusya'daki 1917 devriminden sonra bağımsız bir Azerbaycan'ın kurulması için çalıştı. Rus elçiliğinin isteğiyle İran Azerbaycanı'ndan sınır dışı edilince Türkiye'ye sığındı.(1911) ve Türk Ocakları'nın etkinliklerine katıldı. 1917'den sonra Müsavat Partisi'nin lideri seçildi. Rusya'nın federasyona dönüştürülmesini ve bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kurulmasını savundu. Bağımsızlığın ilanından sonra (Mayıs 1918) Cumhurbaşkanı seçildi. Azerbaycan'ın Kızıl Ordu tarafından işgali ve Müsavat hükümetinin devrilmesi (Nisan 1920) üzerine gizli eylemlere katıldı. 1922'de Türkiye'ye kaçtı. İstanbul'da 1923-1928 yılları arasında Odlu Yurt ve Yeni Kafkasya dergilerini çıkardı. Türkiye'deki Sovyet Elçiliğinin protestosuna yol açınca 1931'de Batı Avrupa'ya göç etti.

¹⁵¹ Ali Gevgilli, "*Türkiye Basını*", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, İletişim yayınları. İstanbul 1983,

gelişecek olan akımın habercisiydi. 1940'lı yıllar, yeni insanların da katılımıyla akımın büyümesi ve siyasal mantığının daha doğrudan ve canlı bir niteliğe bürünmesi için cesaretlendirici bir ortam sağlamıştır.

Milli Şef döneminde Türkçü yayınlar çoğaldı. Nihal Atsız'ın çalışmalarına Rıza Nur, Zeki Velidi Togan, Hasan Ferit Cansever gibi daha yaşlı kuşaktan tanınmış Türkçülerin çalışmaları eklendi ve Reha Oğuz Türkkan, Orhan Seyfi Orhon, Yusuf Ziya Ortaç ve Mustafa Hakkı Akansel gibi yeni isimler çıktı. Ayrıca, 1930'lu yıllarda faal olan Hüseyin Namık Orkun, Fethi Tevetoğlu ve birçok Türk asıllı Rusya göçmeni çeşitli yollarla görüşlerini yaymayı sürdürdüler.

Atsız'ın ortaya koyduğu Pan-Türkçü birlik diğer dergilerde de aynen tekrarlanmıştır. Orta Asya kökenli efsanevi adlar taşıyan Ergenekon, **Bozkurt**, Gök-Börü ve Tanrıdağ dergileri, Türk Yurdu, Kopuz ve son olarak da Atsız'ın 1943'de çıkardığı Orhun'un yanı sıra en göze çarpan Türkçü yayınlardı. Çınaraltı, öbür dergilerle kimi siyasal görüşleri paylaşan ve o dergilerde yazan yazarlara yer veren bir başka dergi idi. Çınaraltı, CHP'yi sayıca az kentli gruplar lehine milletin "asli unsurları"ni ihmal etmekle suçlayan görüşlerini paylaşan bir Anadolu dergi olan "Millet" de katıldı. Dergilerin çoğalmasının yanı sıra birçok kitap ve broşür de yayınlandı. Bütün bu yayın faaliyeti, Türkçü akımın halk tarafından iyice tanınmasını sağladığı gibi aynı zamanda karşıtları tarafından sürekli şekilde eleştirilmesine de yol açtı.

Milli Şef döneminin Türkçü gruplara faydası, 1930'ların sonlarına kadar hem Mustafa Kemal Atatürk'e hem de kendisine karşı muhalefet eden birçok ünlü politikacı ve şahsiyete gösterdiği yeni yaklaşımdı. Cumhurbaşkanı seçildikten sonra İnönü, Türkiye'de aktif politikanın dışında bırakılmış ve hatta ülkeyi terk etmiş bu kişilerle uzlaşma politikası izledi. Dr. Rıza Nur, İnönü'nün bu yaklaşımına erken yanıt verenlerden biriydi ve Kasım 1938'de Mısır'dan döndü.¹⁵² Zeki Velidi Togan'ın 1938 sonunda Viyana'dan dönüşü de aynı nedene bağlanabilir. Hem Togan, hem 1942'deki ölümüne kadar Rıza Nur, bu dönemin en göze çarpan Türkçüleri oldular ve Türkçü akıma daha da hız kazandırdılar.

¹⁵² Koçak, a.g.e., s. 68-71.

4. TÜRKÇÜ YAYINLAR

Günümüzdeki iletişim araçlarının bulunmadığı II. Dünya Savaşı yıllarında Türkçülüğün yayılması ve güçlenmesinde en önemli rolü dergiler oynamıştır. Türkçü hareket için dergiler, özellikle kitlelere davalarını duyurabildikleri en önemli araçlardan biridir. Ayrıca karşı grubun görüşlerini eleştirdikleri önemli vasıtalarından biri olmuştur. Nihal Atsız ve Sabahattin Ali arasında geçen tartışmalar kamuoyunu uzunca bir süre etkilemiş iki grubun taraftarları bu vesileyle kamplara ayrılmıştır. Özellikle Nihal Atsız ve Reha Oğuz Türkkan'ın çıkardığı dergiler bir döneme damgasını vuracaktır.

4.1. Süreli Yayınlar

4.1.1. Atsız Mecmua

Derginin sahibi Nihal Atsız, 1930 da İstanbul Üniversitesi edebiyat fakültesinden mezun oldu. Aynı yıl Fuat Köprülü'nün asistanı oldu. Ancak daha sonra resmi tarih tezine karşı çıkan ve Reşit Galip'le tartışmaya giren Zeki Velidi ile olan bağından dolayı asistanlıktan atıldı. Edirne'de bir nevi sürgün sayılabilecek öğretmenlik görevine başladı. Daha önce Türk Ocaklarının kapatılması ve Türk Yurdu dergisinin yayının durdurulmasına bir nevi tepki olarak Atsız Mecmua ile dergi serüvenine başlamış oldu. 15 Mayıs 1931 tarihinde yayına başlayan dergi, Köycülük temelli Türkçü bir bakış açısıyla dikkat çeken bir yayın politikası izlemiştir. 25 Eylül 1932 ye kadar aralıksız 17 sayı ile yayın hayatını sürdüren dergi o dönemin genç geleceğin ise çok önemli fikir adamlarını yazıları ile bünyesinde bulundurmıştır. “ A. Ziya (Karamuk), Abdulkadi (Gölpınarlı), Abdulkadir (İnan), Adnan Cahit (Ötüken), Ali Fethi (Tevetoğlu), Fevziye Abdullah (Tansel), Hüseyin Nihâl (Atsız), M. Fuad (Köprülü), M. Halit (Bayrı), Mahmut Ragıp (Kösemihal), Mehmet Şakir (Ülkütaşır), Nihad Sami(Banarlı), Orhan Şaik (Gökyay), Pertev Nailî (Boratav), Sabahattin Ali (Alı), Sadettin Nüzhet (Ergun), Şerefeddin (Yaltkaya), Zeki Velidî (Togan)” gibi isimler gerçek ve takma adlarla dergide çeşitli yazılar yazmışlardır.¹⁵³

Tarih kongresi esnasında ilan edilen resmi tezlerin bir kısmına muhalefet eden Zeki Velidi (Togan)nın Dr. Reşit Galip tarafından hakarete varacak şekilde eleştirilmesi

¹⁵³ Nejdet Sefercioğlu, **Türkçü Dergiler**, Türk Ocakları Ankara Şubesi Yayınları, Ankara 2008. s. 14.

üzerine, Atsız ve bir grup arkadaşının çektiği protesto telgrafı sonucunda “80 sayfa olarak çıkarılan *I. Teşrin (Ekim) 1932 sayısı ile, yayımına son vermek zorunda kaldı (Bu sayının sonuna Atsız ’ın “Yolların sonu” şiiri ve onun altına da “BİTTİ” sözcüğü konulmuştu.*”¹⁵⁴

Dergi hükümet kararı ile kapatıldı. Kapatıldıktan birkaç ay sonrada Atsız üniversitedeki görevinden uzaklaştırıldı.

4.1.2. Orhun Dergisi

Nihal Atsız mecmuasının kapatılmasından sonra, önce Malatya sonra Edirne’de Türkçe öğretmenliği görevlerinde bulundu. Atsız 1933’de Edirne’de Türkçüler arasında efsane olacak olan **Orhun** Aylık Türkçü dergiyi çıkarmaya başladı. Orhun Türk Milliyetçiliğinin bir köşe taşıydı. Türkçü Dergi formatını devam ettiren Atsız resmi tarih teziyle olan mücadelesini de bu dergideki yazılarda devam ettirdi. Orhun aynı Atsız Mecmuada olduğu gibi Temmuz 1934’de Bakanlar kurulu kararı ile kapatıldı.

On yıl kadar yayınına izin verilmeyen dergi 1943 Ekimin de alınan izin üzerine tekrar yayın hayatına başladı. Hükümetin resmi tezlerine olan muhalefeti devam ettiği gibi dönemsal etkilerle güçlendiğine inandığı komünizm ve komünist faaliyetlerden de rahatsızlık duymaya başlamıştı. Orhun Dergisinin 15 ve 16. sayılarında dönemin başbakanı Şükrü Saraçoğlu’na hitaben yazılan açık mektuplar ile dergi tekrar sıkıntılı günler yaşamaya başladı. Mektuplarda adı geçen Sabahattin Ali’nin Atsız aleyhine açtığı dava neticesinde dergi bir daha ve son kez kapatıldı.

4.1.3. Ergenekon

1938 – 1939 yıllarında Reha Oğuz Türkkkan tarafından 4 sayı olarak çıkarıldı. Edebiyat, felsefe ve spor gibi konulara da değinen yazılarında yayımlandığı derginin baş yazarı ve sahibi Reha Oğuz Türkkandı. Türkkkan’ın dergide birden fazla yazısı yayınlanırdı. Şubat 1939’da yayınlanan 4. sayıdan sonra dergi mahkeme kararı ile kapatılmıştır. Dergide A. Aksakoğlu, Şükrü Murat Alçın, Mahmut Esat Bozkurt, Abbas Gegin, Abdülkadir İnan, Cafer Seydahmet Kırimer, Reha Kurtulu, İhan Kut, Necip Ali Küçükka, Hüseyin Nâmik Orkun Hasan Ortekin, Halit Fahri Ozansoy, Lütfi Sipahi, Fethi Tevet, Muharrem Feyzi Tokay, A. Mete Turanlı, N. Atillâ Türkkkan, Reha Oğuz Türkkkan, gibi şair ve yazarların eserlerine yer verilmiştir. Derginin “*Kapanma gerekçesi, ilk sayıda başlanan “Faşizm tehlikedir!” ve “Türkiye’deki*

¹⁵⁴ Sefercioğlu, a.g.e., s. 15.

Naziler ve tehlike” başlıklı dizi yazıların “Almanya ile dostluğumuzu tehlikeye düşüreceği” bahanesi idi”¹⁵⁵

4.1.4. Bozkurt

Ergenekon dergisinin kapatılması sonrasında, aynı ekip tarafından yayınlanmaya başlayan **Bozkurt** dergisi 2. sayısında yayınlanan “**Türk Köylüsü**” adlı yazı nedeni ile kapatılıp mahkemeye verildi. 1940 yılının Nisan ayında beraat eden dergi yeniden yayın hayatına başladı. Çok zengin bir yazar kadrosuna sahip olan dergide, Atsız, Yusuf Ziya Ortaç, Arif Nihat Asya, Peyami Safa, Osman Turan, Necdet Sancar, Zeki Velidi Togan gibi pek çok önemli isim yazı şiir ve çevirileri ile yer almıştır.

4.1.5. Çınaraltı

Çınaraltı dergisi, Türkçülük temel felsefesi doğrultusunda 1941-1944 yılları arasında Orhan Seyfi orhon öncülüğünde yayınlanan edebi dergidir. İsmi, Ziya Gökalp’in Küçük Mecmuada yayınladığı “**Çınaraltı**” adlı makaleden esinlenerek almıştır. Çınaraltı dergisi Türk Milliyetçiliği temel felsefesinden yayın hayatı boyunca hiç sapmamıştır.

Tarih, dil ve edebiyat gibi değişik konularda yazıların yayımlandığı dergide; Orhan Seyfi Orhon, Hüsnü Emir Erkilet, Nihal Atsız, Mustafa Hakkı Akansel, Besim Atalay, İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Hüseyin Namık Orkun, Reşit Saffet Atabinen, Zeki Velidi Togan, Mükrimin Halil Yınanç, Enver Behnan Şapolyo, M. Şakir Ülkütaşır, Vecdi Bürün, Abdülhak Şinasi Hisar, Adnan Giz, Peyami Safa, Altemur Kılıç, Nejdet Sançar, Reha Oğuz Türkkkan, Ali Canip Yöntem, Abdülkadir İnan, Mahmut Esat Bozkurt, A. Süheyl Ünver, Nebil Buharalı, Ahmet Caferoğlu, Nureddin Ardiçoğlu, Fuat Köseraif, Sadettin Nüzhet Ergun, Mehmet Sadık Aran, Emin Ali Çavlı, M. Fahrettin Çelik (Kırzioğlu), Sedat Çetintaş, Ali Nüzhet Göksel, İsmail Hâmi Danişmend, Ali Canip Yöntem, İzettin Şadan gibi yazarların yazı ve makaleleri ile Orhan Seyfi Orhon, Mehmet Emin Yurdakul, Atsız, Yusuf Ziya Ortaç, Basri Gocul, Behçet Kemal Çağlar, Feyzi Halıcı, Selâhattin Ertürk, Cemal Oğuz Öcal, Edip Ayel, Emin Bülent Serdaroğlu, Fethi Tevetoğlu, Osman Yüksel, Zeki Ömer Defne, Şükûfe Nihal (Başar), Halide Nusret Zorlutuna, Mithat Cemal Kuntay, Feyzi Halıcı, Mehmet Çınarlı, Mehmet Çakırtaş, Elmas Yıldırım gibi şairlerinde şiirleri yayımlandı.

1944 yılı itibari ile 2. dünya savaşının seyir değiştirmesinin sonucu olarak Sovyet baskısından çekinen hükümetin baskıları neticesinde 15 Temmuz 1945 de yayın

¹⁵⁵ Sefercioğlu, a.g.e., s. 20.

hayatına son vermek zorunda kaldı. Daha sonra 2. kez 26 Ağustos 1946 da yayınlanmaya başlamış olsa da ancak 4 sayı çıkara bilmiş ve tekrar yayın hayatına son vermek zorunda kalmıştır.¹⁵⁶

4.1.6. Gökbörü

Ergenekon ve **Bozkurt** dergilerinin kapanması sonucu Reha Oğuz Türkkan ve arkadaşları tarafından on beş günde bir yayınlanan Türkçü dergidir. “Her ırkın üstünde Türk ırkı “ sloganıyla çıkan dergi, yayın hayatı boyunca özellikle ekonomik sıkıntılarla mücadele etmek zorunda kalmıştır.

Dergi Reha Oğuz Türkkan koordinesinde birçok şair ve yazarın eserlerini neşretmiştir. Yazar kadrosunda Mustafa Hakkı Akansel, Nuri Akgün, Mehmet Altunbay, Besim Atalay, Süreyya Aygün, Mehmet Halit Bayrı, Mahmut Esat Bozkurt, Nebil Buharalı, Cihat Savaş Fer, Şevket Raşit Hatiboğlu, Abdülkadir İnan, Kadıoğlu, Hayrettin Karan, Mahmut R. Kösemihal, Akdes Nimet Kurat, Reha Kurtuluş, Tahir Olgaç, Sofuoğlu M. Zeki, Ziya Tataç, Tesbihçioğlu, Zeki Velidî Togan, Osman Turan, R. Oğuz Türkkan, M. Şakir Ülkütaşır, Tevfik Zarakol gibi isimler yer almaktadır.¹⁵⁷

4.1.7. Kopuz

Fethi Tevetoğlu'nun önce İstanbul ardından da Samsunda olmak üzere iki devrede yayınladığı dergidir. 15 Nisan 1939 da on beş gün de bir yayın hayatına başlayan dergi Türkçü şiir ve yazılar yayınlamak sureti ile duruşunu net bir şekilde ortaya koymakta idi. Besim Atalay, Atsız, İhsan Aydın, Mehmed Hâlid Bayrı, İhsan Boran, Behçet Kemal Çağlar, Zeki Ömer Defne, Emin Hekimgil, Abdülkadir İnan, Rıza Nur, Hüseyin Nâmık Orkun, Adnan Cahit Ötüken, Ziya Özkaynak, Nejdîet Sançar, Fethi Tevet, Cemal Tigin, Zeki Velidî Togan, Osman Turan, Alparslan Türkeş, Nimet Turgun Uluğtürk, İhsan Unaner, Osman Faruk Verimer, Kerim Yund, Fethi Yücel, Halide Nusret Zorlutuna gibi yazarların eserlerinin neşredildiği dergi 15 Ocak 1940 da yayın hayatına ara verdi. Tevetoğlu'nun asker olması ve dergi sahibi ve yazı işleri müdür olamaması neticesinde başka isimlere verilen görevlere rağmen, dergiyi Tevetoğlu'nun çıkardığının öğrenilmesinin kapanmadaki etkisi büyüktür.

1943 yılında yine Tevetoğlu tarafından bu seferde Samsun'da yayınlanmaya başlayan dergi Samsun askeri hastanesinde hekim olan Tevetoğlu tarafından çıkarılmasına karşılık sahibi ve yazı işleri sorumluluğu eşi tarafından üstlenilmiştir. Çok geniş bir yazar kadrosuna sahip olan dergi Mayıs 1944'e kadar yayın hayatını

¹⁵⁶ İlhan E. Darendelioğlu, **Türkiye'de Milliyetçilik Hareketleri**, Ankara 1968, s. 50-51

¹⁵⁷ Meram, **a.g.e.**, s. 212-213

sürdürdü. 3 Mayıs 1944 furyasından nasibini alan dergide, Mustafa Hakkı Akansel, İ. Behçet Akın, Feridun Ankara, Naci Akın, Oğuz Kâzım Atok, Nihal Atsız, Tolunay Atsız, Nihat Sami Banarlı, Mehmed Halid Bayrı, Ferit Dikmen, Divitçioğlu Necmeddin, Fevziye Abdullah Erinç (Tansel), Esatoğlu Selâhattin, Fındıkoğlu (Ziyaeddin Fahri), Basri Gocul, Ömer Gürer, Abdülkadir İnan, Hüseyin Nâmık Orkun, H. Cahit Öztelli, Peyami Safa, Vahit Lütfi Salcı, Nejdet Sançar, İzzettin Şadan, Şakiroğlu Canip Sıtkı, Tevetoğlu Fethi, Uluğ Turanlıoğlu, İsmet Rasin Tümtürk, İhsan Unaner, Elmas Yıldırım, Yılanlıoğlu İsmail Hakkı, Hâlîde Nusret Zorlutuna gibi isimlerin yazı ve şiirlerine yer verilmiştir.¹⁵⁸

4.1.8. Millet

1942 ve 1944 yılları arasında Hüseyin Avni Göktürk ve Remzi Oğuz Arık tarafından Milliyetçi- Muhafazakar çizgide yayın yapan dergi batı karşıtı vurgusu ve çizgisi ile dikkat çekmekteydi. Yazar kadrosunda, Remzi Oğuz Arık, Samet Ağaoğlu, Osman Attilâ, Turgut Evren, Ceyhun Âtuf Kansu, Mehmet Kaplan, Cahit Okurer, Ömer Bedrettin Uşaklı, Ali Saim Ülgen, Kerim Yund, Tefvik Tanyolaç, Nihat Erim, İbrahim Zeki Burdurlu, İbrahim Aslanoğlu, Mümtaz Turhan, Tahsin Banguoğlu, Tahir Aktan, Garâ Sarmat, Nüzhet Şakir Dirisu, Fındıkoğlu Ziyaeddin Fahri, Hüseyin Avni Göktürk, Fethi Çelikba_, Ahmet Adnan Saygun, Ekrem Akurgal, O. Korkut Akol, Mehmet Halit Bayrı, Taha Toros, Haşim Nahit Erbil, Fuat Arpacı, Tahsin Tola, Munis Faik Ozansoy gibi isimler dikkat çekmekte idi. 3 Mayıs 1944 davasından bu dergide nasibini almış ve yayın hayatına son vermek zorunda kalmıştır.

4.1.9. Tanrıdağı

Sürgünden dönen Dr Rıza Nur tarafından haftalık olarak 1942 de çıkarılan Türkçü dergidir. Rıza Nur, Mustafa Hakkı Akansel, Hüseyin Nâmık Orkun, Hasan Ferit Cansever, Mehmet Halit Bayrı, Şerif Bilgehan, Nejdet Sançar, İhsan Unaner, İzzettin Şadan, M. N. Gencosman, Fethi Tevetoğlu, Nurettin Ardiçoğlu, Vahit Lütfi Salcı, M. Fahrettin Çelik Feridun Nafiz Uzluç, Enver Taşdemiroğlu, Nebil Buharalı, Edip Ayel, Halil Yaver, Hikmet Dizdaroğlu, Ali Genceli, Ali Rıza Yalgın, Sıtkı Tuncer, Ahmet Rasim Aras, Cemil Miroğlu, Mehmet Şakir Ülkütaşır, Ziya Uygur, Şekip Kadri Ez, Uluç Turanlıoğlu, Cemal Oğuz Öcal gibi isimlerin yer aldığı dergi Rıza Nur beyin erken ölümü neticesinde yayın hayatına son verilmiştir.

¹⁵⁸ Sefercioğlu, s. 21.

4.1.10. Yurt İçindeki Diğer Dergiler

Yukarıda adı geçen dergiler haricinde de bazı gruplar tarafından ıkarılan Türkçü dergiler kısa srelide olsa neşriyatlar yapmışlardır. rnek verecek olursak Hıfısı Oğuz Bekata ve ekibinin **ığır** dergisi, Hüseyin Sadettin Arel ve ekibinin **Türklük** dergisi, Ahmet Caferoğlu ve ekibinin **Türk Amacı** dergisi, Cemal Nadir ve Ramiz Münir Fehim' in **Doğu** dergisi ilk akla gelenlerdir.

4.1.11. Yurt Dışındaki Yayınlar

Bu dönemde ayrıca Türkiye dışında da Türkçü Turancı faaliyetler devam etmekte ve çeşitli dergi ve bltenlerle ideolojik çalışmalar yapılmakta idi. “Budapeşte’de **Turan**, Polonya’da **Promethee**, Paris’te ise ilk sayısı 1926’da yayınlanan ve 1938 yılına kadar yayın hayatını sürdüren **Promethee Bülteni** isimli dergiler yayınlanmakta, sonuncusunda Mehmet Emin Resulzade ve Mirza Bala Azerbaycan gibi isimler Türk birliği üzerine yazılar yazmaktadırlar. 1931 yılında Helsinki’de Abdullah Ahsan tarafından **Yeni Turan** isimli Fince ve Türkçe bir dergi yayınlanmaya başlamış, Hilal Mrői ve Mehmet Emin Resulzade 1934–1939 yılları arasında Berlin’de Azerbaycan Müsavat Partisi’nin yayın organı olan **Kurtuluş**’u çıkarmışlardır. 1934–1939 yılları arasında Varőova’da Barasbi Baytugan tarafından Türkçe ve Rusça olarak Őimali Kafkasya dergisi çıkarılmış, Mustafa okay ise 1931–1939 yılları arasında Türkistan Millet Meclisi’nin yayın organı Yaő Türkistan’ı, 1934–1935 yılları arasında Fransızca ve Türkçe olarak aylık Türkistan dergisini yayınlamıştır. Berlin’de İdil-Ural Milli Komitesi’nce yayınlanan **Yeni Milli Yol**’un yanı sıra, Romanya’da Kırım-Türk Komitesi’nin yayın organı olarak **Emel Mecmuası**, Bulgaristan’da **Altınordu** ve **Turan** Kıbrıs’ta ise **Kardeő Ocağı** isimli Türkçü dergiler yayınlanmaktadır. Bu dergiler, Sovyetler Birliği’nden Türkiye’ye göç etmiş olan aydınlar aracılığıyla Türkiye’de de bilinmekte ve okunmaktadır.¹⁵⁹

4.2. Diğer Eserler

Mill Şef döneminde ve öncesinde Türkçülük fikri dergilerin dışında, gazeteler ve kitaplarda da dile getirilmiőtir. Genellikle bu tür yazılar parti ile güçlü bağları olan veya akademik kimliği olan kişiler tarafından kaleme alınmıştır. Örneğin 1934-1944 yılları arasında Yusuf Kemal Tengirőenk, Mahmut Esat Bozkurt ve Recep Peker gibi kişiler tarafından Türkçü – Turancı fikirler dile getirilmiőtir.¹⁶⁰ Grldği gibi, adlarını Türkçü aydınlar arasında göremediğimiz başka aydınlar da benzer fikirleri

¹⁵⁹ Atabay, a.g.e., s. 238-239.

¹⁶⁰ Cemil ztrk, “Atatürk Döneminde Kemalizm ve Türk İnkılap Tarihi ğretimi,”**21. Yüzyıl Başında Atatürkçülük : Anlatılması ve Anlatılmasındaki Sorunlar**, İstanbul 2008, s. 116.

savunmuştur. Bunlardan biri de 1910'lu yıllardan itibaren 30-40 yıl Türkiye'nin en önemli entelektüellerinden biri ve pedagogu olan İsmayıl [İsmail] Hakkı Baltacıoğlu'dur. Onun **Türk'e Doğru** adlı eseri, Türkçülerinkiyle önemli benzerliklere sahiptir. Çok Partili Dönemde Türkçü aydınların fikirleri arasındaki farklar giderek derinleşecektir. Bu farklılaşma, iki konuda daha belirginleşecektir: din ve vatan. Muhafazakar - sekülerist, Anadoluçu – Turancı yaklaşımlar, bu ayrışmanın tezahürüdür.

5. II. DÜNYA SAVAŞI SONA ERERKEN DEĞİŞEN KONJONKTÜR VE TÜRKÇÜLÜĞÜN ZAYIFLAMASI

II. Dünya Savaşı sona ererken meydana gelen gelişmeler de Türkiye Türkçülük tarihinin kırılma noktalarından biridir. Savaş boyunca değişen güç dengeleri, özellikle Almanya'nın yükselişi ve düşüşü, ülke içindeki siyasal hareketleri de etkilemiştir. Ankara'nın tehdit algılaması ve kendine yeni dünya düzeninde güvenli bir zemin bulma arayışı, sağ ve sol hareketlere karşı yürütülen politikalar üzerinde belirleyici olmuştur. Sovyet tehdidinin artması ve liberal Batı bloğuna yönelme kararı, 1944 yılında zamanın Türkçülüğün aleyhine işlemesine yol açmıştır.

5.1. Nihal Atsız – Sabahattin Ali Davası

Nihal Atsız'ın Başvekil Şükrü Saraçoğlu'na yazdığı mektup, büyük bir kavganın başlangıcı olmuştu. Mektupta genel olarak Türkiye'deki solcu grupların vatana ihanet ettikleri belirtiliyor ve bu bağlamda Sabahattin Ali, vatan hainliğiyle suçlanıyordu. Bu suçlamaların ardından Sabahattin Ali, Nihal Atsız'a dava açmıştı.

Davanın ilk duruşması 24. 4. 1944 tarihindeydi. Bugün Ankara'ya gelmiş olan Nihal Atsız, Ankara garında kalabalık gençler tarafından heyecanlı gösterilerle karşılanmıştı. Milliyetçi gençler, duruşma günü de mahkeme salonunu doldurdular. Hakim Saffet Unan, Savcı Hadi Tan, Nihal Atsızın avukatları Hamit Şevket İnce, Ferruh Ağan ve Rasih Yeğengil idi.

Davacı Sabahattin Ali, davasını şöyle açıklamıştı: “Suçlu on beş yıl önce geçmiş ve hesabı tarafımdan verilmiş olan bir olayı ele alarak bana hakaret etmiştir. Cezalandırılmasını ve on bin lira tazminata hükmedilmesini isterim.”¹⁶¹

Bunun üzerine Nihal Atsızın avukatlarından Hamit Şevket İnce;

“Bu dava iki imanın, milliyetçilikle komünizmin çarpılması davasıdır. Bu davanın kökleri vicdanlarda ve kafalardadır. Davacının (Sabahattin Ali'nin) kafasında komünizm ateşi vardır. Müvekkilim (Nihal Atsız) bu ateşi söndürmek için hamle yapmaktadır.”¹⁶²

demiş ve davanın (vatan haini) sözünden çıktığını belirtip, ceza kanunundaki (ispat hakkı) hükmüne dayanarak Sabahattin Ali'nin vatan hainliğini ispat edeceklerini, bunu isteyip istemediğini Sabahattin Ali'den sorulmasını ve Konyadaki mahkumiyet dosyasının getirilmesini istedi. Savcı da ispat isteğinin davacıdan sorulması isteğine

¹⁶¹ Mahmut, Goloğlu, **Milli Şef Dönemi (1939-1945)**, Turhan Kitabevi, Ankara 1974. s. 246.

¹⁶² Darendelioğlu, **a.g.e.**, s. 116.

katıldı. Hakim; “*hakaret (vatan haini) sözünden ibaret olduğuna göre, vatan haini olduğunun ispat edilmesini isteyip istemediğinin Sabahattin Ali’den sorulmasına*” karar vermiş ve duruşmayı 3 Mayıs 1944 gününe ertelemiştir. .

Ertesi günü, milliyetçi gençlerle Sabahattin Ali arasında çıkan tartışmada Osman Yüksel Serdengeçti adlı Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü öğrencisi, Sabahattin Aliyi dövmüş ve suç üstü yargılanmasıyla üç günlük hapis cezasına çarptırılmıştı. Aynı gün Nihal Atsızın avukatı Hamit Şevket İnce, gazetecilerle konuşurken “*Ben eski ocaklı bir Türküm. Nihal Atsızın yazılarını yazım, davasını kendi davam biliyorum.*” demişti.¹⁶³

3 Mayıs günü, Sabahattin Ali-Nihal Atsız Davası’nın ikinci duruşması yapıldı . İşte bu duruşma nedeniyledir ki, mahkeme salonu ve adliye binasını dolduran milliyetçiler Nihal Atsızı sevgi ve saygı gösterilerinde bulunuyor, ‘Kahrolsun Komünistler’ diye bağırıyorlardı. Fakat bu birleşimde hakim, soruşturmanın genişletilmesi isteklerini reddetti. Savcı Hadi Tan da; Nihal Atsızın cezalandırılmasını istedi. Duruşma, sanığın savunmasını hazırlaması için 9 Mayıs 1944 gününe bırakıldı.¹⁶⁴

Milliyetçilerin gösterileri ve ‘Kahrolsun Komünistler’ sesleri duruşmanın bitmesiyle, adliye binasından sokaklara yayıldı. Gittikçe büyüyen kalabalık milli marşlar söyleyerek Ulus’a doğru yürüyordu. Ulus Meydanı’nda İstiklal Marşı söylenip nutuklar çekildikten sonra tekrar adliyeye doğru yürüyüşe geçildi ve bu arada Sabahattin Alinin ele geçirilen kitapları yakıldı. Atlı ve motosikletli güvenlik kuvvetleri olay yerine geldiler, yakalayabildikleri gençleri alıp götürdüler. Gençlerin yakalanıp tutuklanmaları o gece ve ertesi gün de devam etti. Yakalananlar arasında Ali Çankaya, Sait Bilgiç, Osman Yüksel, Sait Sadi Danişmentgazioğlu, Ahmet Ellezoğlu, Cevdet Savgar gibi milliyetçi gençler vardı. Falih Rıfkı ise 7 Mayıs 1944 günlü Ulus Gazetesindeki yazısında bu gençleri komünistlikle suçluyorlar ve onlara ‘Düzen Bozucu Troçkistler’ diyordu. Nihal Atsızın avukatı Hamit Şevket İnce de, birden bire yön ve ağız değiştirerek 8. 5. 1944 günlü Ulus Gazetesinde yayımlattığı mektubunda; Nihal Atsızın devrimlere düşman olduğunun anlaşıldığını, bu nedenle avukatlığından vazgeçtiğini bildirdi.¹⁶⁵

9. 5. 1944 günlü birleşimde, öteki iki avukat Nihal Atsızın savunmasını yaptı ve hakim karar verdi. Karara göre ‘vatan haini’ deyimi bir eylem gösterilip ona dayatılmadığından sövmekten ibaret kalmıştır. Bu nedenle Nihal Atsızın altı ay süre ile hapis gerekmektedir. Ancak; Sanığın, öteden beri Sabahattin Alinin

¹⁶³ Müftüoğlu, **a.g.e.**, s. 49.

¹⁶⁴ Darendelioğlu, **a.g.e.**, s. 117.

¹⁶⁵ Goloğlu, **a.g.e.**, s. 249.

düşüncelerine karşı bulunuşu ve ülküsüne uygun bulmadığı eserlerini acı ve hatta hakaret edici şekilde eleştirmiş olmasına rağmen Sabahattin Alinin susuşu, bu durum karşısında sanığın bir görev yaptığını sanarak dava konusu açık mektupları yayınlayışı ceza azaltıcı sebep kabul edilerek hapis cezası dört aya indirildi ve ertelendi.¹⁶⁶

Sabahattin Ali-Nihal Atsız Davası bitmişti ama bu dava nedeniyle gelişen olayları, anayasal devlet düzenine karşı suç niteliğinde kabul eden *makamlar Irkçılık-Turancılık amacı ile Gizli Cemiyet Kurmak ve Hükümeti Devirmek* anlamında nitelleyen ilgili ve yetkili makamlar, bu suçla ilgili sandıkları kimseleri yakalayıp yargılama kararına vardı. Milliyetçi yayıma karşı alınacak tedbirler hakkında, Hasan Ali Yücelin başkanlığındaki bir kurulca düzenlenmiş olan rapor da İçişleri Bakanlığında İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığına gönderildi.

Bu raporda “Irkçı-Turancı” olarak nitelenen 47 kişi şunlardı: (1) Zeki Veli Togan, 2- Abdülkadir İnan, 3-Akdes Nimet Kurat, 4-Kadircaan Kafı, 5-Nihal Atsız, 6-Bedriye Atsız, 7-Ahmet Caferoğlu, 8-Reha Oğuz Türkan, 9-Hüseyin Namık Orkun, 10-Samet Ağaoğlu, 11-Remzi Oğuz Arık, 12-Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, 13- H. Emir Erkilet, 14-M. Zeki Sofuoğlu(Özgür), 15-İ. Hakkı Yılanoğlu, 16-Dr. Fethi Tevetoğlu, 17-Gülcan Tevetoğlu, 18- Ali Dursun Tibet Tevetoğlu, 19-Mükrimin Halil Yınanç, 20-Orhan Şaik Gökyay, 21-Peyami Safa, 22-Hüseyin Avni Görktürk, 23-Osman Turan, 24-Necdet Sançar, 25-Nihat Sami Banarlı, 26-Cafer Seydahmet Kırımer, 27-Muharrem Fevzi Togay, 28-Ali Genceli, 29-Azeri Mehmet Altunbay, 30-San’an Azer, 31-Nebil Buharalı, 32-M. Halit Bayrı, 33-Müftüoğlu Mustafa Tatlısu, 34-İzzettin Şadan, 35-Uluğ Turhanoğlu, 36-A. Haydar Yeşilyurt, 37-Mustafa Hakkı Akansel, 38-M. Şakir Ülkütaşır, 39-Tahir Akın Karaoğuz, 40-Nurullah Barıman, 41-Hamza Sadi Özbek, 42-Elmas Yıldırım, 43-C. Oğuz Öcal, 44-İsmet Rasin, 45-Yusuf Kadıgil, 46-Sepicioğlu.¹⁶⁷ Tutuklamalar hızla gelişti. Yakalananlar, İstanbul’a yani sıkıyönetim içine gönderildi.

5.2. İnönü ve Hükümetin Tutumu

Yargının müdahalesi İnönü ve Hükümet tarafından da olumlu bulundu. 18 Mayıs 1944 de Hükümet bir resmi tebliğ yayınlayarak gelişmelere dair görüşlerini açıkladı.

“Son günlerde hükümetçe kapatılan Orhun Dergisi sahibi Nihal Atsız ile Konservatuvar öğretmenlerinden Sabahattin Alinin Ankara’da görülen mahkemesi sırasında Nihal Atsız lehine yapılan taşkınlıklar dolayısıyla gözaltına alınması zorunlu görülen bazı kimselerin yanında çıkan evrakın

¹⁶⁶ Tanyu, a.g.e., s. 94.

¹⁶⁷ Goloğlu, a.g.e., s. 249

verdiği şüphe üzerine Nihal Atsız, Reha Oğuz Türkkkan ve Zeki Velidi ile Hasan Ferit Canseverin İstanbul’da bulunan evlerinde ve daha bazı yakın arkadaşlarında İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığınca aramalar yapılmış ve elde edilen belgeler incelenmiştir. Bu belgelerin incelenmesiyle elde edilen sonuca ve kaniya göre, Anayasamızın saptadığı ilkelere aykırı olarak Irkçılık ve Turancılık amaçları güden ve son zamanda çalışmalarını arttırdıkları, bu yolda örgütler düzenledikleri ve anlaşmalar imzaladıkları görülen bu kimselerin Anayasa ile kurulmuş bugünkü devlet düzenimize ve yurttaşlarımızın gerçek milliyetçilik duygularına aykırı ilkeleri ve bu ilkelere varmak için gizli cemiyetleri, çalışma programları,örgütleri ve propoğanda organları, hatta haberleşmelerini gizli tutmaya yarayan şifreleri ve parolaları vardır. Bunlar memleketin türlü bölgelerinde ve özellikle her türlü eğitim kuruluşlarındaki masum gençlerin milliyetçilik ve vatanseverlik duygularını sömürerek genç kuşaklar arasında kendilerine tarafdar toplamak ve böylece hedeflerine ulaşmak için sürekli ve sistemli bir çaba harcamakta, zararlı ideolojilerini gerçekleştirmek yolunda çalışmaktadır.

Bu nitelikteki çalışma, Anayasamıza aykırı ve Türk Ceza Kanununa göre suç niteliğinde olduğundan bu çalışmayı yapanlar hakkında yetkili adalet mercilerince kanun kovuşturması yapılmak üzere işe el konulmuştur.”¹⁶⁸

Birkaç gün sonra, 19. 5. 1944 de, konuşan Cumhurbaşkanı İsmet İnönü de bu konuda şunları söyledi :

“Türk milliyetçisiyiz, fakat ülkemizde Irkçılık Prensibinin de düşmanıyız. Ülkemizde politika düşmanlıkları için uydurulan ırkçılık önderlerinin çok acıklı olayları hatıralarımızda canlıdır.

1912 yıllarında Rumeli’de tutunmak için tırnaklarıyla kayalara yapışarak son çabalarını harcayan Türk erlerine Arnavut Priştineli Hasan ve Derviş Hima ile beraber arkadan saldırı düzenleyenlerin Türk Irkçı Politikası olduğu, Büyük Millet Meclisinde ispatlanmıştır. (Politika gereği) diye yorumlamakta en ufak bir güçlük çekmeyen bu adamlar, sözlerine inanıp daha büyük bir felakete uğradığımızda da yine (politika gereği)diyerek yeni bir bozgunculuk prensibi yaratmaktan geri kalmayacaklardır.

Köy Enstitülerinde, her türlü okullarımızda, kuruluşlarımızda, ordumuzda; ortak yurdun ülkülerini Türk çocuklarına eşit adalet ve şefkat duygularıyla vermeye çalışıyoruz. Onları büyük Cumhuriyet potasında kaynatıp meydana Türk Vatanseverleri çıkarmaya uğraşıyoruz. Yurttaşlarımız güvenebilirler ki, başarılarımız temellidir ve gelecekte daha gözcü olacaktır. Türk milliyetçiliği içinde vatan çocuklarının temiz ülkülü ve vatansever düşünceli olarak birbirine dayanan ve sağlam bir millet olması, erişilmez ve yanlış bir hayal değildir. Bunu doğru bir düşünce ve erişilebilir bir hedef olduğunu, elle tutulur ve gözle görülür sonuçlarıyla tam olarak anlıyoruz. Şimdi insaf ediniz, Türk vatandaşı

¹⁶⁸ Goloğlu, a.g.e., s. 250.

yetiştirmek için bütün iyi şartları özünde toplamış olan bu feyizli yolları bırakır da, ırkçıların milleti binbir parçaya ayıracak bozguncu ve bölücü zehirlerine toplumu kaptırır mıyız?

Turancılık düşüncesi de, yine son zamanların zararlı ve hastalık belirtisidir. Bu bakımdan Cumhuriyeti iyi anlamak gerekir. Milli Kurtuluş sona erdiği gün, yalnız Sovyetler dostluk gösteriyor, bütün komşularımız eski düşmanlıklarının anılarını canlı olarak zihinlerinde tutuyorlardı. Herkesin kafasında, biraz derman bulursak sergüzeşçi, saldırgan bir siyasete kendimizi kaptıracağımız düşüncesi yaşıyordu. Cumhuriyet; güçlü bir uygarlık yaşayışının koşullarından bir temellisini, milletler ailesi içindeki güvenlik havasının varlığında görülmüştür. İmparatorluktan son zamanlarda ayrılmış olan komşularıyla de iyi ve içten ilişkiler sağlanmış olmasını, ulusun mutluluğu için gerekli saymıştır. Görünüyor ki, milli politikamız sergüzeşt aramak zihniyetinden tamamen uzaktır. Asıl önemli olan da bunun bir zorunlu politika değil, bir anlayış ve bir inanış politikası olmasıdır. Ancak bu inanışa vardıkdan sonradır ki, çevremizde bulunan ulusları daha yakından tanımak olanaklarını bulduk. Nereden zarar gelir ve nereden gelmez, bunu ayırt etmek için zihinlerimizde ayarlı ölçüler doğdu. İçerde ulusun iyiliği ve mutluluğu ve dışarıya karşı milletin güvenliği ve savunulması için gereken tedbirler, doğru ölçülerde gözümüzün önünde belirdi. Ve sonunda yüzyıllar ve yüzyıllar süren köklü düşmanlıklar yerinde, yirmi yıl gibi kısa bir sürede saygı ve güven duygularının uyanmasına imkan verdi.

Turancılar, Türk milletini bütün komşularıyla onulmaz bir surette derhal düşman yapmak için birebir tılsım bulmuşlardır. Bu kadar bilinçsiz ve vicdansız bozguncuların yalan dolanlarına Türk milletinin mukadderatını kaptırmamak için elbette Cumhuriyetin bütün tedbirlerini kullanacağız. Bozguncular genç çocukları ve saf vatandaşları aldatan düşüncelerini millet karşısında açıktan açığa tartışamayacağımızı sanmışlardır. Aldanmışlardır ve daha çok aldanacaklardır.

Şimdi vatandaşlarımızdan iki soruya zihinlerinde karşılık bulmalarını isteyeceğim: İrkçiler ve Turancılar gizli düzenlere ve örgütlere başvurmuşlardır. Niçin? Kandaşları arasında gizli bozguncu düzenleriyle düşünceleri memlekette yürür mü? Hele doğudan, batıdan ülkeler gizli Turan Cemiyeti ile zaptolunur mu? Bunlar o şeylerdir ki, ancak devletin yasaları ve anayasa ayaklar altına alındıktan sonra başarılabilir. Şu halde yaldızlı düşünceler perdesi altında doğrudan doğruya Cumhuriyetin, Büyük Millet Meclisinin varlığı aleyhine girişilmiş davranışlar karşındayız. Tertipçiler, on yaşındaki çocuklarımızdan bize kadar derece derece, perde perde hepimizi aldatmak iddasındadırlar.

Vatandaşlarıma ikinci sorumu soruyorum: Dünya olaylarının bugünkü durumunda Türkiye'nin İrkçı ve Turancı olması gerektiğini ileri sürenler; hangi ulusa faydalı, kimlerin amaçlarına yararlıdırlar. Türk milletine yalnız bela ve felaket getirecek olan bu düşünceleri yürütmek isteyenlerin

Türk milletine hiçbir hizmetleri olmayacağı kesindir. Bu davranışlardan yalnız yabancılar yararlanabilirler. Bozguncular, yabacılara bilerek mi hizmet ediyorlar?Yabancılar, bozguncuları yönetecek kadar yakından ilişki mi kurmuşlardır?Bunları hüküm olarak kestirmek bugün mümkün değildir. Ama yabancıya hizmet amacı yabancıların ilişkisi hiçbir zaman meydana çıkmasa bile, bu davranışların Türk ulusuna, Türk vatanına zararlı olması ve bunlardan yalnız yabancıların yaralanmış bulunması söz götürmez bir gerçektir. Vatandaşlarımız; güvenebilirsiniz ki, vatanımızı bu yeni bozgunculuklara karşıda kudretle savunacağız.”¹⁶⁹

İnönü'nün bu konuşması basının ortak desteği ile karşılandı. Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel de bir genelge ile, 1944-1945 ders yılının ilk gününde ilk açılış derslerinde bütün okullarda ve fakültelerde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün bu nutkunun okutulmasını; yurt bilgisi, sosyoloji, tarih ve devrim tarihi derslerinin İsmet İnönü'nün nutkündeki esaslara göre yapılmasını emretti.

5.3. Irkçılık/Turancılık Davası ve 'Tabutluk' Olayı

Tutuklanan milliyetçilerin sorgularını, Sorgu Yargıçısı olarak Yüzbaşı Kazım Alöç yaptı. Fakat İstanbul Emniyet Müdürü Ahmet Demir ile Ankara'da görülen Emniyet Genel Müdür Yardımcısı Kamuran Çuhruk ta onunla birlikte çalıştılar. Bu son iki kişinin, genellikle sanıklara baskı ve işkence yapılmasında rolleri oldukları, özellikle tabutluklara koydukları söylendi ve halk (Ahmet Demir ile Kamuran Çuhruk'u) (tabutluk kahramanları) diye andı. Bir daha da bu lakattan kurtulamadılar. Konu, Manisa Milletvekili Refik Şevket İnce'nin Başbakanı yazdığı özel bir mektupla İçişleri Bakanı Hilmi Uran'a intikal etti ve resmiyete girdi.¹⁷⁰

Alparslan Türkeş tabutlukları şöyle tarif etmiştir:

Tabutluklar denen yarım metre karelik yerler; kırk santimetre genişliğinde ve elli santimetre uzunluğunda ve iki buçuk metre yüksekliğinde beton duvar içerisindeki oyuklar imiş. İçine sokulan insan kapı kapanınca yere çömelemezmiş. Duvarında, bele ve ayağa batacak demir prangalar varmış. Oyuğun tepesinde üç tane beşer yüz mumluk ampul yanarmış. Buraya kapatılan kimse yirmi dört saat ya da daha çok aç ve susuz bırakılmış.¹⁷¹

¹⁶⁹ Kemal Kop, **Milli Şef'in Söylev, Demeç ve Mesajları 1938-1945**, Akay Kitabevi 1945. s. 198-199.

¹⁷⁰ Goloğlu, **a.g.e.**, s. 253.

¹⁷¹ Alparslan, Türkeş, **1944 Milliyetçilik Olayı**, Kamer yayınları, İstanbul 1992. s. 60.

İrkçılık-Turancılık Davası'na 7. 9. 1944 de başlanmıştır. Sanık sayısı 23'dür: 1- İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Tarihi Profesörü Zeki Velidi Togan, 2- Yedek Doktor Yüzbaşı ve Türk yurdu Dergisi sahibi Hasan Ferit Cansever, 3-Özel Boğaziçi Lisesi Edebiyat Öğretmeni Çiftçioğlu Hüseyin Nihal Atsız, 4- Erdekte Piyade Üsteğmeni Alparslan Türkeş, 5-Balıkesir Lisesi Edebiyat Öğretmeni ve Nihal Atsızın öz kardeşi Necdet Sançar, 6-Samsun'da Doktor Üsteğmen Fethi Tevetoğlu, 7-Devlet konservatuvarı Müdürü Orhan Şaik Gökyay, 8-İstanbul Hukuk Fakültesi doktora öğrencisi ve Gök-börü Dergisi sahibi Reha Oğuz Türkkan, 9-Gazi Terbiye Enstitüsü Öğretmeni Hüseyin Namık Orkun, 10-Ankara Yargıç adayı Sait Bilgiç, 11- Yedek Asteğmen M. Zeki Özgür (Sofuoğlu), 12-İstanbul Belediyesi Müfettişi İsmet Tümtürk, 13-İçişleri Bakanlığında Memur Hikmet Tanyu, 14-Muğla Defterdarlığı Tahsilat Şefi Hamza Sadi Özbek, 15-Yüksek Mühendis Okulu 4üncü sınıf öğrencisi Muzaffer Eriş, 16-Adana Yargıç Adayı Cebbar Şenel, 17-Yedek Asteğmen Nurullah Barıman, 18-Yüksek Mühendis Okulu 4üncü sınıf öğrencisi Cihat Savaşfer, 19- Yedek Asteğmen Fazıl Hisarcıklı, 20-Boğaziçi Lisesi Öğrencisi Yusuf Kadıgil, 21- Yüksek Mühendis Okulu 4üncü sınıf öğrencisi Fahiman Altan, 22-Gazi Terbiye Enstitüsü öğrencisi Cemal Oğuz Öcal, 23-Yargıtay Evrak Memuru Saim Bayrak.

Savcı bu sanıkların; (Almanya'nın yanında savaşa katılmayan Hükümeti devirmek için gizli cemiyet kurmak), (Anayasanın 88. maddesine aykırı olarak İrkçılık ve Turancılık propagandası yapmak), (suçlarını orduya karşı işlemek), (gösteriler düzenleyerek devletin iç ve dış düzenliğini bozucu davranışlarda bulunmak suretiyle ulusal çıkarlara zarar vermek), Cumhurbaşkanına gıyabında hücum etmek, devletin güvenlik kuvvetlerini tahkir etmek)suçlarından değişik cezalara çarptırılmalarını istedi. Bir resmi tebliğ ile de durum kamuoyuna duyuruldu: 'İrkçılık-Turancılık amaçlarıyla gizli cemiyet kurarak, millete ve vatana karşı hıyanet hareketinde teşebbüs ettiklerinden dolayı, soruşturmaları tutuklu olarak yapılan kişiler hakkında alınan son tahkikat kararı kamuoyuna aynen sunulur.¹⁷²

Görüleceği üzere sanıklara yüklenen suçların en ağırı, (İrkçılık-Turancılık suretiyle vatan hainliği) idi. Ve bu ülkünün önderi olan Nihal Atsız İrkçılık ve Turancılığı şöyle anlatıyordu: 'Milletlerin üç ölkü aşaması vardır. Birinci aşama ; bağımsızlıktır. İkincisi; ulusal birliği kurmak yani sınırların dışındaki soydaşları kurtarmaktır. Üçüncüsü; dünyayı istiladır. Bu zaten biyolojik bir olaydır. Bütün canlılar bunu yapmaya çalışırlar. Mukavemetle karşılaştıkları için sonuca varamazlar ve ara yerde bazı zayıflar yokolur.

Yargıcın bu olaya gitme yolu üzerindeki sorusunu da (Cumhuriyet) olarak cevapladı. Memleketteki cumhuriyet rejimini kabul edip etmediği sorusunu da şu karşılığı

¹⁷² Darendelioğlu, a.g.e., s. 120.

verdi: ‘Şimdiki rejimimiz, klasik cumhuriyet değildir. (Cumhur);(Halk) demek olduğuna göre; seçimin tek dereceli olması, millet vekillerinin serbestçe seçilmesi gerekir. Partiler birden çok olmalı ve bunlar birbirlerini kontrol etmelidirler. Bunlar olmadığına göre, bugünkü devlet düzeni klasik anlamıyla cumhuriyet sayılmaz. ’
Sonra sanıkların hepsi (Türkçülük) deyiminin (milliyetçilik)deyimiyle aynı anlamda olduğunu söylediler.

İrkçı ve Turancıların Davası bir yıla yakın zaman sürdükten sonra 29. 3. 1945 de sonuçlanmış ve birkaçının dışında sanıkların hepsi on yıla kadar hapis cezasına çarptırılmışlardır. 1 Sayılı Sıkıyönetim Mahkemesinin bu kararını Askeri Yargıtay esastan bozmuş, dava 2 Sayılı Sıkıyönetim Mahkemesine aktarılmış, sanıklar 26. 10. 1945 de salıverilmiş, duruşmalara 26. 8. 1946 da tekrar başlamış, 31. 3. 1947 de dava sonuçlanmış ve bütün sanıkların suçsuzluğuna karar verilerek gösterilerin, ‘Milliyetçi bir ideolojinin, milli olmayan bir ideolojiye karşı ifadesinden ibarettir. ’tanımlaması ile sanıkların hepsi beraat etmiştir.

Nitekim, kamuoyu da, aynı okulda sınıf arkadaşı olan Sabahattin Ali ile Nihal Atsızın sol ve sağ akımlarını temsilcisi olarak görmekte idiler.¹⁷³

5.4. Türkçü Hareketin Zayıflaması

Türkçü hareket, faaliyetlerine 1944 yılında büyük ölçüde zayıflamış olarak girdi. 1943 yılında karşı eğilimler yükselmeye başlamıştır. Bu konu 1944 yılında özellikle yukarıda anlattığımız Nihal Atsız ve Sabahattin Ali davası ile gündemdeki yerini koruyacaktır. Cemil Koçak’a göre burada son olarak tartışılması gereken nokta, TBMM’nin bütçe görüşmeleri ile ilgili bir toplantısında, Hikmet Bayur’un “madem ırkçı propaganda bunca zamandır sürüyordu, o halde niçin şimdiye dek bir şey yapılmamış” olduğu sorusuna bir yanıt aramaktır.

Yönetim kuşkusuz Türkçü hareketlere karşı çok erken bir tarihte bir harekete geçebilirdi. Özellikle 1944’ten sonra¹⁷⁴ Türkçü akıma karşı bir eğilim içinde olduğunu da artık belli ediyordu. Ancak bu zamana kadar Türkçü akımlara karşı belli bir sempati de gösterildiği gerçektir.

¹⁷³ Asım Us, **Hatıra Notları 1930-1950**, Vakıf Matbaası, İstanbul 1966. s. 600.

¹⁷⁴ Özellikle Almanya’nın cephelerde başarısız olup geri çekilmesinden sonra.

Türkçü hareketin son aşaması ile Türk-Alman ilişkileri, uluslararası ilişkiler ve Türk dış politikasının gelişimi arasında bir tarih sıralaması yaparsak, ortaya şöyle ilginç bir görünüm ya da paralellik çıkmaktadır.¹⁷⁵

1944 Nisan ayının sonlarına doğru, Almanya'ya krom sevkıyatı durdurulmuş, tam bu sırada, Ankara'da Adliye binasındaki Nihal Atsız'ı desteklemeye gelen gençler olaylar çıkarmış ve birdenbire basında geniş yer almıştı. 19 Mayıs'tan yaklaşık üç ay sonra Almanya ile ilişkiler kesilecektir. Türkçü grupların Almanya ile bağlantısı bu suretle kopacak ya da koparılacaktır. Diğer taraftan, Kızıl Ordu, Mayıs ayında, tüm Kırım'ı geri alacak ve Balkanlar'a giden yolda önemli mesafe kat edecektir. Bu dönemde Türk-Sovyet ilişkilerinin yakınlaşma göstermesi pragmatik hükümet politikasıyla uyuyordu.

Türkçü hareketin ortadan silinişi, (tasfiye edilmesi) bir yandan, Türk-Alman ilişkilerinin kopmasında önemli bir adım, diğer yandan da Türk-Sovyet ilişkilerinin yakınlaşmasında ciddi, bir girişim olarak görülüyordu. Nitekim, 19 Mayıs konuşmasında, Türk-Sovyet ilişkileri üzerinde özellikle durması ve konuşmasında, Ankara'nın Moskova ile yakın ilişkiler içinde olmak istediğini özenle belirtmesi bu sürecin değiştiğinin ispatıdır.¹⁷⁶

Basının konuyla ilgili abartılı tutumu da olayların olduğundan daha büyük gösterilmesine neden olmuştur.

Askeri Yargıtay'ın mahkumiyet kararlarını bozması ve mahkemenin de değiştirilerek davaya yeniden bakılması, bu arada sanıkların serbest bırakılarak, sonunda beraat etmeleri, tam bu dönemde, Türk-Sovyet ilişkilerinin gelişimi, yani 1945 yılının Mart ayından sonraki gelişmeler göz önüne alındığında, olayların dış politika ile bağlantılı bir sorun olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim, Türk-Sovyet ilişkileri bozulduktan sonra sanıkların (Türkçü liderler) serbest kalması aynı döneme denk gelmektedir.

¹⁷⁵ Cemil Koçak, **Türkiye' de Milli Şef Dönemi**, cilt 2, İletişim Yayınları, İstanbul 2009. s. 230.

¹⁷⁶ Kop, **a.g.e**, s. 198-199.

6. SONUÇ

Milli Şef dönemi birçok konuda olduğu gibi Türkçülük tarihi açısından da tartışmalıdır.

Tarihi olayları analiz ederken dönemin olağanüstü koşullarını bilmemiz gerekmektedir. İkinci Dünya Savaşı yılları sadece Türkiye için değil aynı zamanda tüm dünya için başlıklar dönemidir. Başta Cumhurbaşkanı olmak üzere dönemin hükümet yetkilileri Türkiye'yi savaşın dışında tutabilmek için büyük çaba göstermişlerdir.

Türkiye, İkinci Dünya Savaşında tarafsız kalmakla birlikte önceleri Almanya'ya daha yakın bir tavır sergilemiştir. Bu tavır neticesinde Alman rejimi ile paralel olduğu düşünülen milliyetçi gruplara uygulanan görece serbestlik, birçok Türkçü grubun çeşitli yayınlarla kendini ifade edebilmesine zemin hazırladı. Hem bu yayınların etkisi hem de tüm dünyayı saran savaş rüzgarları toplumda milliyetçiliğin yükselişini hızlandırdı.

Burada gözden kaçırılmaması gereken bir hadisede Türkçülerin Almanya'nın Rusya'ya saldırısından duydukları umuttu. Birinci Dünya Savaşında Kafkas cephesinin açılması ile uyanan beklentiler daha artmıştır. Bu konuda Almanya'nında çabaları mevcuttur. Rusya içerisindeki Türklerin ayaklandırılması ve kendi yanlarında savaşmaları için Türkiye'deki bazı gruplara destek vermektedir.

Bu bağlamda Alman elçisi Papan, özellikle ülkedeki Tatar aydınlar vasıtası ile Türkiye'deki mültecilerle temas kurmaya çalışmış ve bazı başarılar sağlamıştır. Ancak savaşın ilerleyen yıllarında durum Sovyetler lehine değiştikten sonra Türkiye, Almanya ile olan gayri resmi ilişkilerine son vermiş ve müttefiklerle yakın ilişkiler kurmuştur.

Bu dönemde Türkçü faaliyetler dendiğin de akla ilk gelen isim Hüseyin Nihal Atsızdır. Önemli bir edebiyatçı olan Atsız aynı zamanda da iyi bir tarihçidir.

Zeki Velidi Togan'ın Türk Tarih tezine karşı yaptığı muhalefet neticesinde üniversiteden uzaklaştırılması üzerine onun asistanı olan Atsızda aynı akibete uğramıştır. Ancak Atsız bu hadiselerden ziyade sonraki yıllarda yazdığı yazı ve çıkardığı dergilerle gündeme gelmiştir. Bu durum onu Türk Milliyetçilerinin fikir ve düşünce önderi konumuna oturtmuştur.

İkinci Dünya Savaşında Alman tezleri ile paralellik arz eden fikir ve düşünceleri ile öne çıkan Togan'dan ziyade Atsız daha romantik ve komünist karşıtı fikirleri ile öne çıkmıştır. Türkçülük tarihinde dergiler dönemi olarak ta adlandırabileceğimiz

dönemin ilk örneği olma özelliğine de sahip olan “Atsız Dergisi” fikir ve düşünceleri ile bugünkü Türkçüler üzerinde bile tesirini sürdürmektedir.

İlk çıkardığı dergi olan Atsız mecmua Milli Şef dönemi Türkçülük mücadelesinin temeli sayılabilir. Bu dönemin ilk akla gelen Türkçü dergileri “Orhun”, “Ergenekon”, “Bozkurt”, “GökBörü”, “Kopuz” ve “Çınaraltı”dır. Tüm bu dergiler yazar kadrosu ve fikirleri itibari ile birbirlerinin devamı niteliğinde olup Türkçülük akımının gelişiminde önemli rol oynamışlardır. Ayrıca 1942’de Rıza Nur’un ülkeye dönmesi ile yayınlamaya başladığı “Tanrıdağı” dergisinin de önemi yadsınamaz.

Dönemin olağanüstü şartlarının sonucunda Türkçülük ülkede belli bir dönem en güçlü ideoloji olmuştur. Dönemin başbakanı Saraçoğlu bile Türkçülüğünü saklamıyor ve her fırsatta dile getiriyordu. Mecliste yaptığı bir konuşmada ; *“Türk’üz, Türkçüyüz ve Türkçü kalacağız. Bizim için Türkçülük bir kan meselesi olduğu kadar ve laakal (en azından, hiç olmazsa) o kadar bir vicdan ve kültür meselesidir.”*¹⁷⁷

Bu bağlamda Saraçoğlu hükümeti tarafından çıkarılan ve Batı’nın büyük tepkisini çeken Varlık Vergisi Türkçü politikalarla paralellik arz etmektedir. İsmet İnönü her ne kadar Milli Şef olarak en büyük lider olsa da hükümeti oluşturan vekiller üzerinde her zaman otorite kurması imkansızdı. Bu yüzden dönemin olağanüstü uygulamalarını tek başına Milli Şefe yüklemek büyük bir yanlış olur.

Bu açıdan Türkçülük hareketlerini değerlendirirken hükümeti oluşturan Başvekil ve bakanların Türkçü gruplarla ve Almanlarla ilişkileri açıklanmış ve Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak’ın bu konulardaki tavrı ortaya konmuştur.

Sonuç olarak Milli Şef İsmet İnönü, özellikle dış politika ve Türkiye’nin bekasını ilgilendirecek konularda tek yetkilidir. Ancak dönemin karar vericilerinin (özellikle Saraçoğlu hükümeti) hem Almanlarla olan gayri resmi ilişkilerinde hem de Türkçülük politikalarının şekillenmesinde büyük etkileri bulunmaktadır.

¹⁷⁷ <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP13.htm>, 5 Ağustos 1942)

7. EKLER

Ek -1: Papen'in Alman Dışışleri Bakanlığı'na Yazdığı Mektup

GİZLİ

Papen'den Alman Dışışleri Bakanlığı'na

Alman Elçiliği

No. A 3018/41

Tarabya 5 Ağustos 1941

Dışışleri Bakanlığı'na

Berlin

Konu : Pan-Turancı Hareket

Güvenilir ve iyi haber alan bir ajanın bildirdiğine göre Türk Hükümet çevreleri, Almanların Rusya'daki başarıları karşısında Türk-Rus sınırının ötesindeki soydaşlarının, özellikle de Azeri Türklerinin, kaderine giderek artan bir ilgi göstermektedirler.

Bu çevreler 1918 olaylarını hatırlamakta ve Başta Bakü'deki değerli petrol yatakları olmak üzere bu bölgeyi ilhak etme arzusu beslemektedirler. Bu amaç için, bir kısmı Abdülhamit zamanında benzer hizmetler görmüş kişilerden oluşan bir uzmanlar komitesi kurulmuştur. Bu komitenin görevi, Hazar'a kadar olan etnik Türk nüfuslu bölgeleri yeni Türkiye ile birleştirmek amacıyla gerek elzem malzeme gerekse de hem Türkiye'deki hem de özellikle İran Azerbaycan'ındaki göçmenler arasından taraftar toplamaktır.

Bu grubun lideri, ailesi nesillerden beri Türkiye'de yerleşmişse de kendisinin Tatar kökenli olduğunu iddia eden İstanbul Milletvekili Şükrü Yenibahçedir.

Diğerleri

Nuri Paşa (Enver Paşa'nın kardeşi) bir zamanlar İslam Ordusu denilen örgütte önde gelen bir yer işgal etmiş, kardeşinin Pan-Turancı planlarına özeli bir ilgi duymasıyla tanınmıştır.

Profesör Zeki Velidi (Başkır) eskiden İstanbul Üniversitesi'nde profesördü, ancak Atatürk'le arasında geçen bir tartışmanın sonucunda buradan ayrılmak zorunda kaldı ve Viyana, Halle ve Bonn'da geçici bir süre ikamet etti.

Kırım Türkleri'nden Ahmet Cafer (Ahmet Said Cafer olarak da tanınır); güven telkin etmeyen bir olarak bilinir; aynı zamanda bir hükümet casusu olarak hareket etmektedir; General

Sikorsky'nin Londra'daki Prometheus örgütüne hala yakın olduğuna dair söylentiler vardır; Ahmet Caferoğlu takma adıyla tanınmış bir Türkolog'dur.

Bir süre önce, görüşmeler için Ankara'ya gelen Türkiye'nin Kabil Büyükelçisi Memduh Şevket'i de bu grubun üyesi olarak zikretmek gerekir. Resmi görevi açısından Hükümet'e aykırı bir çizgi izlemesi güçtür. Yukarıda dikkat çekilen kişilerle bir tutulmaması gerekiyorsa da kendisi Doğu-Türklerine yakın dostluğuyla tanınır.

Türk hükümet çevrelerinin, bu Doğu-Türkleri (Azerbaycan dışta tutulmak üzere, yani Volga Türkleri, Tatarlar, Türkmenler, vb) ile ilgili şimdiki planı, şöyle özetlenebilir; onları dışardan bağımsız görünen ama Batı Türkleri'nin "damışmanlar" olarak siyasi ve kültürel açıdan belirleyici bir rol oynayacakları bir Doğu Türk devletinde toplamak.

Fakat bu planlar Doğu Türklerinin kendi arzularına uymamaktadır. Onların kanısınca, yeni Türk Cumhuriyeti'nde birleştirilen Türkler "gerçek Türk milleti"nden sayılamazlar. Çünkü yakın geçmişte değil, uzun bir tarih öncesinde gerçek Türk karakterlerini kaybetmişlerdir. Bakü'da Anadolu Türkleri'ne Türkçe konuşan Levantenler gözüyle bakılmaktadır ve kendileriyle mümkün olduğunca az ilişki kurmak telkin edilmiştir. Bu gelişme yüzlerce yıllık bir tarihe dayanmaktadır.; Osmanlı tarihinin son yüzyıllarında yüksek saray ve imparatorluk görevlilerinin pek azı Türklerden oluşmaktaydı. Sırasıyla Macar kökenli, Arnavut ve son olarak Abdülhamit döneminde Çerkez ve Arap asıllıydılar. (Bu tarihi gerçek ve siyasi tavır Tebriz'le ilgili çevrelerle yapılan tartışmalarda sık sık vurgulanmıştı.) Tebriz halkı da Azerbaycan Türkleri'nden olduğundan ve kendilerinin Bakü'dakilerle kanbağları olduklarını düşündükleri için bu görüşler özellikle gündemdedir. Tebriz'deki bu hareketin önde gelenlerinden birinin bizzat İran Umumi Valisi olması özellikle kayda değer.

Bu hareketin liderinin, geçmişte olduğu gibi şimdi de Musavat (Eşitlik) partisinin kurucusu Mehmet Emin Resülzade olduğu düşünülmektedir. Bu zat Polonya Genelkurmay'ının bir alt bölümünden başka bir şey olmayan Polonya Prometheus hareketine katılmıştır. Resülzade Polonya'nın 1939'da düşmesinden sonra, İsviçre'ye transfer edilen ve Pilsudski Fonu denilen Genelkurmay fonlarından geçimini sağlamıştır. 1940'da da siyasi görevle Londra'da Sikorsky'i ziyaret etti, sonra da Bükreş'deki, Polonyalı mültecilerle birlikte yaşadı. Mali bağımlılığı bir kenara bırakılırsa, Resülzade ciddi ve önemli bir politikacıdır. (Prometheus örgütünün diğer Türk üyeleri bir süre önce Almanya'ya karşı dostça olmayan tavır takınmış olduklarından Resülzade konusunda da ihtiyatlı davranmak gereği vardır.) Resülzade'yi temsil eden Mirza Bala şu anda Türkiye'de orduya alınmış ve İstanbul yakınında er olarak görev yapmaktadır. Güvenilir ajanın kanısınca ikisiyle de çalışmaya değer, Doğu Türklerinden olan bir başka ajanın kanısınca, bütün bu eski tüfeklere geçmişleri ve mali bağlantıları ve güvenilmezlikleri nedeniyle, yüz verilmemeli ve kendileri yeni Azerbaycan Devleti'nde görev almamalıdır.

Bu yeni Azerbaycan Devleti diğer Doğu Türklerinin yükünü taşımak istemiyor; Azeriler Doğu Türkleri, Volga Türkleri, Tatarlar, Türkmenler, vb,'nin dağılık yaşamaları nedeniyle ulusal bağımsızlık iddiasında bulunamayacakları, ancak uzun bir evrim döneminden

geçmelerinin gerektiğini ve bir devlet oluşturma yolunda eğitim görme yükünün Azerbaycan devrimci hareketine bırakılmaması düşüncesindedir. Bununla birlikte, güvenilir ajan bu görevin Sovyetler'e bırakılmamasını, ve gelecekteki gelişmelerde Alman örgütlenme ve bilgi aktarımı deneyiminin belirleyici olması gerektiğini belirtmektedir.

Almanya'nın, güneydoğuda Sovyetler'i sürekli tehdit etme amacıyla mümkün olduğu kadar güçlü bir devlet kurmaya, önem vermesi gerekmektedir. Ukrayna bu iş için elverişli değildir. Ukraynalılar, Slavdırlar ve herhangi bir anda kolayca Bulgarlar ve Sırlar gibi gerçek çıkarlarının S.S.C.B. ile ortaklık kurmak olduğuna inanabilirler. Türkler için ise böyle bir durum tamamen olanak dışıdır!

İran Hükümeti'nin de Azerbaycan Türkleri'yle aşırı derecede ilgilendiğini belirttiğimde güvenilir ajanım bunun anlaşılır olduğu cevabını verdi Şah'ın kendi ailesi Türk kökenlidir. Bu nedenle, Şah, eğer böyle bir değişim sonucunda siyasi bağımsızlığını güvenceye alacağına ikna edilebilirse öngörülen hareketi destekleyecektir. Devletin İran-Arap karakterini sadece bir kalem hareketiyle karışık milliyetlerden oluşan bir devlete dönüştürebilir. Bu aynı zamanda Tebriz Umumi Valisi'nin harekette oynadığı rolü de açıklamaktadır.

Papen

Kaynak: **Alman Dışişleri Dairesi Belgeleri: Türkiye'deki Alman Politikası (1941-1943)**, Havass Yayınları, İstanbul 1977.

Ek -2: Türkçü Yayınlar

Nihal Atsız'ın yayımladığı **Bozkurt** dergisi
birinci sayısı kapak sayfası (Mayıs 1939)

Atsız Mecmua (Mayıs 1931)

Nihal Atsız'ın yayımladığı Bozkurt Dergisi
birinci sayısı iç sayfa (Mayıs 1939)

KOPUZ

AYLIK TÜRKÇÜ DERGİ

TÜRKÇE, TÜRKÇÜYÜZ ve HER GÜN
BİRAZ DANA TÜRKÇÜ OLACAGIZ.
karacodan

TEMMUZ 1943

SAYI: 3

Kopuz (1943)

Tanrıdag (1943)

8. KAYNAKÇA

1. Akçura, Yusuf, **Siyaset ve İktisat Hakkında Birkaç Hitabe ve Makale**, Yeni Matbaa, İstanbul 1924.
2. Akçura, Yusuf, **Üç Tarz-ı Siyaset**, Türk Tarih Kurumu Yayinevi, Ankara 1991.
3. Yusuf Akçura, **Yeni Türk Devletinin Öncüleri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayinevi Ankara 2001,.
4. Akdere, Osman, **Milli Şef Dönemi Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan İç ve Dış Tesirler 1938-1945**,. İz yayıncılık. İstanbul 1998.
5. Atabay, Mithat, **II. Dünya Savaşı Sırasında Türkiye’de Milliyetçilik Akımları**, Kaynak yayınları. İstanbul 2005,.
6. Atatürk, Mustafa Kemal, **Nutuk**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2000.
7. Atsız, H. Nihal, Komünist Don Kişot’u Proleter- Burjuva Nazım Hikmet Yoldaş’a, İstanbul 1985,
8. Atsız H. Nihal, **Dalkavuklar Gecesi**, İrfan Yayınları, İstanbul 1997.
9. Atsız H. Nihal, **Hesap Böyle Verilir**, Aylı Kurt Yayinevi, İstanbul 1943.
10. Avcı, Cemal, “Atatürk’ün Milliyetçilik Anlayışı” **Atatürk ve Atatürkçü Düşünce**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Genelkurmay Basım Evi, Ankara 2003.
11. Aydemir, S., Şevket, **İkinci Adam**, cilt 2, Remzi Kitap Evi, İstanbul 1998.
12. Aydemir, S.,Şevket **Suyu Arayan Adam**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1976.
13. Bağcı Hüseyin, **Türk Dış Politikasında 1950’li Yıllar**, ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayınları, Ankara 2001.
14. Bakiler, Yavuz, **1944-1945 Irkçılık-Turancılık Davasında Sorgular Savunmalar**, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2010.
15. Bora, Tanıl, **Medeniyet Kaybı**, Birikim yayınları, İstanbul 2006.
16. Caferoğlu, Ahmet, “*İkinci Türk Dili Kurultayı*”, Azerbaycan Yurt Bilgisi, Temmuz-Ağustos 1934.
17. Çelik, Bilgin, İttihatçılar ve Arnavutlar II. Meşrutiyet Döneminde Arnavut Ulusçuluğu ve Arnavutluk Sorunu, İstanbul 2004.
18. Dağı, İhsan, **Türk Dış Politikasında Gelenek ve Değişim**, Siyasal Kitabevi, Ankara 1998.
19. Darendelioğlu, E. İlhan, **Türkiye’de Milliyetçilik Hareketleri**, Toker Yayınları, Ankara 1968.

20. Deliorman, Altan, “*Türkçülüğün Tarihi*”, Yeni Orhun, sayı 6, Ağustos 1988
21. Deringil, Selim, **Denge Oyunu II. Dünya Savaşında Türk Dış Politikası**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003.
22. Efe, Aydın, Süleyman “*Hüsnü Paşa’nın Tarih Anlayışı*”,Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 2004, Sayı 9, s. 211
23. Erol, Ali “Türk Kültür ve Fikir Hayatında Ekinçi (1875-1877)”, Bilig, Güz 2006, sayı 39.
24. Erkilet, Hüseyin, **Şark Cephesinde Gördüklerim**, Hilmi Kitabevi, İstanbul 1943.
25. Fındıkoğlu, F. Ziyaeddin, “Erzurum’da İktisadi ve İçtimai Müşahadeler”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, cilt, 6, İstanbul 1945.
26. Georgeon, Francois, **Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri- Yusuf Akçura (1876-1935)** (Çev: Alev Er), Yurt Yayınları, Ankara 1986.
27. Gevgilli, Ali, “*Türkiye Basını*”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, İletişim yayınları, İstanbul 1983.
28. Goloğlu, Mahmut, **Milli Şef Dönemi (1939-1945)**, Turhan Kitabevi, Ankara 1974.
29. Goloğlu, Mahmut , **Tek Partili Cumhuriyet**, 1931-1938, Ankara 1974
30. Gökalp, Ziya, **Türkçülüğün Esasları**, Eflatun yayıncılık, İstanbul 2004.
31. Gündüz, Mustafa, “II. Meşrutiyet Devrinde Türk Yurdu Cemiyeti ve Türk Yurdu Mecmuasının Eğitim Faaliyetleri”, Türk Yurdu, Kasım 2007,
32. Hassan, Ümit, **Eski Türk Toplumuna Üzerine İncelemeler**, Kaynak Yayınları, İstanbul 1985.
33. Ilgar, İhsan, **Hürriyet Kahramanı Resneli Niyazi Bey’in Anıları**, İstanbul 1975
34. İlhan, Ziya Yücel , **Sevenlerin Kalemile Dr. Rıza Nur**, Toprak Yayınları, İstanbul 1962,
35. İnan, Afet, Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk’ün El Yazıları, AAM Yay., Ankara 2000.
36. Gönübol, Mehmet, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1965)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1979.
37. Göyünç, Nejat, “*Tarihçiliğimizin Dünü*”, Felsefe Kurumu Seminerleri, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1977.
38. Hanioglu, Şükrü, “Türkçülük”, Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, cilt 5,
39. İlhan, Ziya Yücel, **Sevenlerin Kalemile Dr. Rıza Nur**, İstanbul 1962.

40. Jansky, Herbert, “*Ahmet Zeki Velidi Togan*”, Zeki Velidi Togan’a Armağan, Maarif Basımevi İstanbul 1950-1955.
41. Kafesoğlu, İbrahim, **Eski Türk Dini**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1980.
42. Karakaş, Mehmet, “Türkçülük ve Türk Milliyetçiliği” *Doğu-Batı Dergisi*, sayı 38. İstanbul 2006.
43. Kılıç, Mehmet, “Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Milliyetçiliği Tipolojisi” *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:16, Isparta 2007.
44. Koçak, Cemil, **Türkiye’ de Milli Şef Dönemi**, cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul 2009..
45. Koçak, Cemil, **Türkiye’ de Milli Şef Dönemi**, cilt 2, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.
46. Kongar, Emre, **21. Yüzyılda Türkiye**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1998.
47. Kop, K. Kemal, **Milli Şef’in Söylev ve Demeç ve Mesajları 1938-1945**, Akay Kitabevi 1945.
48. Köken, Nevzar, **Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışları ve Tarih Eğitimi 1923-1960**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Isparta 2002
49. Meram, K. Ali, **Türkçülük ve Türkçülük Mücadeleleri Tarihi**, Kültür Kitabevi, İstanbul 1969
50. Müftüoğlu, Mustafa, **Milli Şef Döneminde Çankaya’da Kabus (1944 Turancılık Davası)**, , Başak Yayın Pazarlama, İstanbul 2005
51. Nadi, Nadir, **Perde Aralığından**, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1979.
52. Nur, Rıza **Hayat ve Hatıratım**, Abdurrahman Dilipak (Der), Ortak Yayınları İstanbul 1991.
53. Oğuz, Alaattin, “Rusya Türklerinin Türk Milliyetçiliği İle İlişkileri” *DOĞU BATI Dergisi* sayı 38. İstanbul 2006.
54. Ortaylı, İlber, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, İletişim Yayınları, İstanbul 2000.
55. Önder, Zehra, **İkinci Dünya Savaşında Türk Dış Politikası**, Bilgi Yayınevi, İstanbul 2010.
56. Özdoğan, G. Günay, Turan’dan ‘Bozkurt’a, Tek Parti Döneminde Türkçülük (1931–1946) İletişim Yayınları, İstanbul 2001.
57. Öztürk, Cemil, “*21. Yüzyıl Başında Atatürkçülük : Anlatılması ve Anlatılmasındaki Sorunlar*”, İstanbul 2008
58. Parla, Taha, **Türkiye’de Siyasal Kültür’ün Resmi Kaynakları**, cilt, 3, İletişim Yay., İstanbul 2003.

59. Petrof, Grigori, **Mefkureci Muallim**, çev, Ali Haydar, İstanbul 1930, Devlet Matbaası.
60. Resülzade, M. Emin, **Çağdaş Azerbaycan Tarihi**, Gençlik Neşriyat, Ankara 1951.
61. Sancar, Nejd, **Türkçülük Üzerine Makaleler**, Kamer Yayınları, İstanbul 1995.
62. Necdet Sancar, **Irkıımızın Kahramanları**, İstanbul 1943, Aylık Kurt Yayınları.
63. Sancar, Necdet, “*Türk Öğretmeninin Vazifesi*”, **Kopuz**, sayı 4, Temmuz 1940.
64. Sancar, Necdet, “*Tevfik Fikret Meselesi*”, **Bozkurt**, sayı 4, Haziran 1940
65. Sefercioğlu, Nejd, **3 Mayıs 1944 Türkçülük Davası**, Türk Ocakları Ankara Şubesi Yayınları, Ankara 2005.
66. Sefercioğlu, Nejd, **Türkçü Dergiler**, Türk Ocakları Ankara Şubesi Yayınları, Ankara 2008.
67. Sertel, Sabiha, **Roman Gibi Demokrasi Mücadelesinde Bir Kadın**, Belge Yayınları, İstanbul 1987.
68. Tahir, Kemal, **Namık Kemal İçin Diyorlar ki**, İstanbul 1936, Şirket-i Mürettebiye Tanyu, Hikmet, **Türkçülük Davası**, Altınışık Yayınları, Ankara 1950.
69. TBMM resmi websitesi, <http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP13.htm>, 5 Ağustos 1942.
70. Tansel, F. Abdullah, (ed), **Şiirler ve Halk Masalları : Ziya Gökalp Külliyyat-ı**, Ankara 1952
71. Tanyu, Hikmet, **Türkçülük Davası**, Altınışık Yayınları, Ankara 1950.
72. Tevetoğlu, Fethi “*Türkçü Dergiler*”, XII, **Türk Yurdu**, sayı 321, Ocak 1990
73. Togan, Z., Velidi, **On Yedi Kumaltı Şehri ve Sadri Maksudi Bey**, İstanbul 1934, Burhaneddin Matbaası.
74. Togan, Z., Velidi, **Umum Türk Tarihine Giriş**, Enderun Kitabevi, İstanbul 1981.
75. Togay, M. Feyzi, **Turani Kavimler ve Siyasi Tarihlerinin Esas Hatları**, İstanbul 1938.
76. Tonga, Necati, “*Çınaraltı Mecmuası Üzerine*”, **Türk Yurdu**, Türkiye’de Fikir Dergiciliği Özel Sayısı, Cilt, 25, İstanbul 2005.
77. Tunaya, Z. Tarık, **Türkiye’de Siyasal Gelişmeler(1876-1938)**, cilt 1, İBÜ Yayınları, İstanbul 2003.
78. Tunçay, Mete, **Türkiye’de Sol Akımlar**, Bilgi Yayın Evi, Ankara 1978.
79. Turan, İlhan, **İsmet İnönü Konuşma, Demeç, Makale, Mesaj ve Söyleşiler 1944-1950**, TBMM Basımevi, Ankara 2003.

80. Turan, Osman, **Gafletten Uyanalım! Üniversitedeki Aşırı Solcu Hocalar Meselesi**, Doğu Matbaası, Ankara 1948.
81. Turgut, Hulusi, **Türkeş'in Anıları-Şahinlerin Dansı**, ABC yayınları, İstanbul 1995.
82. Türk Ocağı Türk Tarihi Heyeti, **Türk Tarihinin Ana Hatları**, Kaynak Yayınları, İstanbul 1996.
83. Türkeş, Alparslan, **1944 Milliyetçilik Olayı**, Kamer yayınları, İstanbul 1992.
84. Türkkan, O. Reha, **Türkçülüğe Giriş**, Ankara 2000, Berikan Yayınevi,
85. Türkkan, O., Reha, **Kuyruk Acısı**, İstanbul 1943.
86. Türkkan, O., Reha, **"Gürcü Irkı Hakkında"**, Bozkurt, sayı 5 , Ağustos 1940
87. Tüzün, Süleyman **İkinci Dünya Savaşında Türkiye'de Dış Türkler Tartışmaları (1939-1945)** , Fakülte Kitabevi, İstanbul 2005.
88. Ulman, Haluk, **"Türk Dış Politikasına Yön Veren Etkenler (1923-1968)"**, SBF Dergisi.
89. Us, Asım, **Hatıra Notları 1930-1950**, Vakıf Matbaası, İstanbul 1966.
90. Ülküsal, Müstecip, II. Dünya Savaşında (1941-1942) Berlin Hatıraları ve Kırım Kurtuluş Davası, Emel Yayınları, İstanbul 1976.
91. Weisband, Edward, **2. Dünya Savaşı ve Türkiye**, (Çev. M.A.Kayabağ), Örgün Yayınevi, İstanbul 2002.
92. Yetkin, Çetin, **Türkiye'de Tek Parti Yönetimi 1930-1943**, Altın Kitaplar, İstanbul 1983.
93. Zürcher, Eric, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, (Çev: Yasemin Saner) İletişim Yayınları, İstanbul 2008.

SÜRELİ YAYINLAR

94. Atsız Mecmua, 8-15 Aralık 1931
95. Atsız Mecmua, 15 Temmuz 1931
96. Atsız Mecmua, 5-15 Eylül 1931
97. Atsız Mecmua 15 Mayıs 1931.
98. Atsız Mecmua, 11-15 Mart 1932

99. Atsız Mecmua, 9-15 Ocak 1932
100. Birlik, Ekim 1933
101. Birlik , Nisan 1934
102. Bozkurt, Mayıs 1939, Birinci Sayı
103. Bozkurt, 4 Temmuz 1940.
104. Büyük Doğu, 22 Kasım 1944
105. Çınaraltı Mecmuası, 23 Mayıs 1942.
106. Çınaraltı, 9-26 Mayıs 1948.
107. Ergenekon, sayı, 2 , 10 Aralık 1938.
108. Ergenekon, sayı 2, 10 Aralık 1938.
109. Gök Börü, sayı 9, 23 Mart 1943
110. Gök Börü, sayı 8, 4 Mart 1943
111. Orhun, 1-5 Kasım 1933
112. Orhun, sayı 9, 1934.
113. Orhun, sayı 16, 1 Nisan 1944.
114. Tan, 13 ve 20.3.1942
115. Tan, 14. 08. 1943
116. Tasvir, 19-20 Eylül 1946.
117. Türk Amacı Dergisi, 1 Temmuz 1942.
118. Cumhuriyet, 11.11.1941-Aralık 1941
119. Ulus, 26. 05. 1943
120. Yeni Orhun, Kasım 1988
121. Yeni Orhun, sayı, 11, Ocak 1989

9. ÖZGEÇMİŞ - AFŞİN CEMİL TOPAL

KİŞİSEL BİLGİLER :

Doğum Tarihi : 15.08.1975

Doğum Yeri : Ardahan

Medeni Durumu : Bekar

EĞİTİM :

Lise : Beylerbeyi Lisesi

Üniversite : Anadolu Üniversitesi

Yüksek Lisans : Yeditepe Üniversitesi , Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü

İŞ TECRÜBESİ

TMT Turiz Gıda ve İnşaat Ltd. Şirketi Ortağı

Tarihi Çınaraltı Çay Bahçesi İşletmecisi